

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**UFRS 39 VE FASB 133 KAPSAMINDA HEDGİNG VE
HEDGE MUHASEBESİNİN İRDELENMESİ**

Volkan AKDEMİR

Danışman
Doç. Dr. Erdal ÖZKOL

2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**UFRS 39 ve FASB 133 Kapsamında Hedging Ve Hedge Muhasebesinin İrdelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Volkan AKDEMİR

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Volkan AKDEMİR
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Uluslararası İşletmecilik
Tez Konusu : UFRS 39 ve FASB 133 Kapsamında Hedging VE Hedge Muhasebesinin İrdelenmesi
Sınav Tarihi ve Saati :...../...../.....

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA	☐	OY BİRLİĞİ	☐
DÜZELTİLMESİNE	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
REDDİNE	☐		

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır.
Öğrenci sınava gelmemiştir.

**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

	Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	☐
Tez mevcut hali ile basılabilir.	☐
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	☐

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

UFRS 39 ve FASB 133 Kapsamında Hedging Ve

Hedge Muhasebesinin İrdelenmesi

Volkan AKDEMİR

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Uluslararası İşletmecilik Programı

Zaman içerisinde çeşitli ülke ve piyasalarda meydana gelen krizler sonucunda risk yönetim kavramının önemi giderek artmıştır. Özellikle 1987 yılında ABD hisse senedi piyasalarında portföy sigorta uygulamaları ile yaşanan kriz başta olmak üzere, gelişmekte olan piyasalarda; 1995 yılında Meksika'da başlayan, 1997'de Asya'da devam eden ve 1998 yılında Rusya ve Latin Amerika'ya yayılan türbülans, bankacılık ve sigortacılık sektörlerini risk yönetimi konusunda daha hassas olmaya itmiştir.

Küresel ekonomide yaşanan bu gelişmeler, hedging ile yakından ilgili muhasebe bilgisini kullanan taraflardan özellikle Çok Uluslu İşletmeleri, çok uluslu muhasebe ve denetim işletmelerini, yatırımcılar ve yatırım analistlerini yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Ülkelerin farklı muhasebe sistemlerine sahip olması nedeniyle uluslararası alanda ortaya çıkan sorunlara muhasebe camiası tarafından teoride ve uygulamada çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir. Bu öneriler içerisinde önceleri “Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)”, sonraları “Muhasebe Standartlarının Yakınsanması (Convergence o Accounting Standards)” yaklaşımı, bütün ülkeleri ortak standartlar etrafında toplamayı amaçlayan, günümüze kadar yapılan akademik nitelikli çalışmalarda bir çok muhasebe araştırmacısı tarafından en çok savunulan ve kabul gören yaklaşımlar olarak ön plana çıkmıştır.

Uyumlaştırma, IASB tarafından oluşturulan IAS/IFRS'ler vasıtası ile uygulamaya geçirilmiş, zaman içerisinde uluslararası alanda IASB tek yetkili kuruluş olarak genel kabul görmüştür. Günümüzde birçok işletme IASB'nin standartlarını kullanmakta, bu standartlara göre hazırlanmış finansal tablolar birçok ülke tarafından kabul görmektedir.

Bu alışma ile Hedging (finansal riskten korunma) muhasebesinde uluslar arası alanda kabul görmüş IAS 39 " Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi" ve FASB 133: "Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi" standartlarının teorik ve uygulama açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1) Risk, 2) Hedging, 3) Finansal Raporlama Standartları.

ABSTRACT

Master Thesis

UFRS 39 and FASB 133 Scope of the Investigation

Hedging and Hedge Accounting

Volkan AKDEMİR

Dokuz Eylül University

Institute of Social Sciences

Department of Business Administration

International Business Administration Program

The crisis occurred in variable countries and markets through the history, caused the concept of risk management to gain a lot more importance. Particularly with the 1987 stock market crisis related with portfolio insurance operation in USA , a turbulence started in developing markets of some countries such as Mexico (1995) ,Asian Countries (1997) ,Russia with Latin America (1998) caused the banking and insurance sectors to be more sensitive about risk management concept.

Multinational enterprises, multinational auditing and accounting enterprises, investors and investment analysts, using hedging accounting, expose new problems with respect to the development in global economy. In consideration of countries possess different accounting systems, the accounting community offered various theoretical and practical solutions about the problems in global aspect. Among these solutions, International Accounting Harmonization and the Convergence of Accounting Standards are mostly defended and accepted approaches by various accounting researchers, aiming to gather countries together around common standarts.

Harmonization, prepared by IASB, is practiced by IAS/IFRS. IASB has been internationally recognized as the unique authorized organization through the time. At present, lots of enterprises use IASB standards, and the financial

tables in accordance with these standards are accepted in many countries.

In this study, it is aimed to compare IAS 39 “Financial Instruments: Recognition and Measurement” and “FASB 133 Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities” with in terms of theory and practice in hedging accounting.

Key Words: 1) Risk, 2) Hedging, 3) Financial Reporting Standards.

**UFRS 39 VE FASB 133 KAPSAMINDA HEDGİNG VE HEDGE
MUHASEBESİNİN İRDELENMESİ**

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	II
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR	XI
ŞEKİLLER VE GRAFİKLER	XII
TABLolar LİSTESİ	XIII
1. RİSK KAVRAMI VE RİSKİN SINIFLANDIRILMASI	1
1.1 Risk Kavramı	1
1.2 Riskin Sınıflandırılması	2
1.2.1 Sistematik Risk	2
1.2.1.1 Döviz Kuru Riski	2
1.2.1.2 Faiz Oranı Riski	3
1.2.1.3 Satın Alma Gücü Riski	3
1.2.1.4 Pazar Riski	4
1.2.1.5 Politik Risk	4
1.2.2 Sistematik Olmayan Risk	5
1.2.2.1 Finansman Riski	5
1.2.2.2 Faaliyet Riski	6
1.2.2.3 Yönetim Riski	6
1.2.2.4 Sektör Riski	6
2.FİNANSAL RİSK YÖNETİMİ	8
2.1. Finansal Yenilikler ve Finansal Riskin Doğuşu	8
2.2. Finansal Risk Kavramı ve Finansal Riskten Korunma	9
2.3 Finansal Riskten Korunma Teknikleri	12
3. HEDGING VE HEDGING MUHASEBESİ	16
3.1 Hedging Muhasebesine Genel Bir Bakış	16
3.2 IAS ve FASB Açısından Gerçeğe Uygun Değer (GUD) Kavramı ve	

Muhasebesi	26
3.3 Hedge İşlemlerinin Verimliliğinin Ölçülmesi	32
3.3.1 İleriye Dönük Test	33
3.3.2 Geriye Dönük Test	34
3.3.3. Geriye Dönük Testin Başarısızlığı	35
3.4 Hedge İlişkisinin Sürdürülebilmesi ve Sonlandırılması Durumu.....	40
3.5 Hedge İlişkisinin Belgelendirilmesi	44
3.6 Muhasebenin Küreselleşmesi, Uyumlaştırma ve Finansal Araçlara İlişkin Düzenlemeler	47
3.7 IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi.....	49
3.8 FASB 133 Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi	58
3.9 Türevlerin Gelir Tablosuna Etkileri	70
4. IAS 39 VE FASB STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	72
5. HEDGING MUHASEBE UYGULAMALARI	79
5.1. Faiz Swap'ı Kullanarak Sabit Oranlı Borcu Değişken Oranlı Borca	79
Dönüştürme– Gerçeğe Uygun Değer	79
5.1.1 Faiz Oranı Riski İçin Risk Yönetim Politikaları Özeti	82
5.1.2 Hedge Verimliliğinin Testi -Strateji 1A Makul Değer Hegelemesi İçin Faiz Oranı Swapının Kullanılmasıyla Faiz Oranı Riskinin Hedgelenmesi.....	83
5.1.2.1 İleriye Dönük Verimlilik Testi.....	83
5.1.2.2 Geriye Dönük Verimlilik Testi	85
5.1.3 Hedge Aktivitesinin Gösterilmesi	86
5.1.3.1 Risk Yönetiminin Amacı Ve Stratejisi.....	86
5.1.3.2 Hedgeleme İlişkisinin Çeşidi	86
5.1.3.3 Hedgeleme Riskinin Yapısı.....	86
5.1.3.4 Hedgelenmiş Ögenin Tanımlanması	87
5.1.3.5 Hedgeleme Enstrümanının Tanımlanması	87
5.1.3.6 Verimlilik Testi	87
5.1.4 Verimlilik Testleri Ve Muhasebe Girdileri	88
5.2 İleri Tarihli Sözleşme Kullanarak Döviz Kuru Riskine Bağlı Satışa Uygun	

Sermaye Yatırımlarının Makul Değerindeki Değişimlerin Hedge İşlemi	106
5.3 Forward İle Hedge Uygulama Örneği.....	113
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA	121
EK 1: ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI.....	125

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
bkz.	Bakınız
ÇUŞ	Çok Uluslu İşletme
DBM	Dışsal Başarısızlık Maliyeti
EITF	Emerging Issues Task Force
FAS	Financial Accounting Standarts (Finansal Raporlama Standartları)
FASB	Financial Accounting Standarts Board (Finansal Raporlama Standartları Kurulu)
FRK	Finansal Riskten Korunma
GAAP	Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri
GUD	Gerçeğe Uygun Değer
IAS	International Accounting Standarts (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	International Accounting Standarts Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IMF	International Monetary Fund (Uluslar arası Para Fonu)
IOSCO	Uluslar arası Menkul Kıymetler Organizasyonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
s.	Sayfa No
SEC	Securities and Exchange Commission
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
UFRS	Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları
UMS	Uluslar arası Muhasebe Standartları
USD	Amerikan Doları

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER

Şekil 1: Sistemik ve Sistemik Olmayan Riskin Oluşum Süreçleri	7
Şekil 2 - Verimlilik Testleri	33
Şekil 3 - Geriye Dönük Test Verimliliği.....	35
Şekil 4: Verimlilik Test Metotları – Öneriler.	37
Şekil 5: FASB 133 Hedging Hiyerarşisi.....	58
Şekil 6: FASB 133 Anahtar Süreçleri.....	69
Şekil 7: Türevler – Gelir Tablosuna Etkileri	71
Şekil 8: Borçtaki Nakit Akışı ve Takas	81

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Finansal Risk Yönetimi Karar Tablosu.....	12
Tablo 2: Forward, Futures ve Opsiyon Sözleşmelerinin Karşılaştırılması.....	16
Tablo 3: Hedging Muhasebesine Göre Aktif ve Pasifler.....	17
Tablo 4: Hedge İşleminin Sürdürülmediği Zamanki İşlemler.....	40
Tablo 5: Farklı Hedge Sonlandırma Durumlarının Hesaplama İşlemleri	44
Tablo 6: Hedge İlişkinin Belgelendirmesi	46
Tablo 7: Hedge Çeşidine Göre FAS 133 Muhasebesinin Özeti	68
Tablo 8: IAS 39 ve FASB 133 ün Karşılaştırılması	72
Tablo 10: İleriye Dönük Verimlilik Testi.....	89
Tablo 11: Geriye Dönük Verimlilik Testi	93
Tablo 12: İleriye Dönük Verimlilik Testi.....	97
Tablo 13: Geriye Dönük Verimlilik Testi	101
Tablo 14 - İleriye Dönük Verimlilik Testi	104
Tablo 15: Test ve Muhasebe Girdilerinin Hedge İlişkinin Geriye Kalan Bütün Vadesi Boyunca Uygulanma Şekli.....	105
Tablo 16: Özet Bilgiler	106
Tablo 17: Hedge Kayıtları	107
Tablo 18: Hedge Verimliliği	112

1. RİSK KAVRAMI VE RİSKİN SINIFLANDIRILMASI

1.1 Risk Kavramı

Risk; sözlükteki kelime anlamı olarak, zarar, hasar, kayıp veya tahribat ihtimali olarak ifade edilir.¹ Ayrıca risk; tahmin edebilme performansını düşüren belirsiz çevresel değişkenler, beklenmeyen sonuçlarla karşılaşma olasılığı demektir. Riskin yapısı incelendiğinde riskin iki bileşeni olarak belirsizlik ve belirsizliğe maruz kalma durumunun ortaya çıktığı görülmektedir.²

Finansal literatürde ise risk; işletmenin finansal yönüyle ilgili planlanan veya beklenen herhangi bir durumun meydana gelmesinde ortaya çıkan sapma ihtimalidir.³

Finansal piyasalarda "belirsizlik" ve "risk" genelde birbiri ile karıştırılmaktadır. Geleceğe ilişkin olasılık tahmini sübjektif olarak yapılıyorsa belirsizlikten, objektif olarak yapılıyor ise riskten söz ediliyor demektir. Örneğin, bir hisse senedinin gelecekteki fiyatı, o hisse senedinin geçmiş fiyatların analizi sonucu tahmin ediliyor ise riskten söz ediliyor demektir. Oysa aynı hisse senedinin geçmiş fiyatları ile ilgili bilgiler yoksa gelecekteki fiyat tahminleri birtakım varsayımlar ile yapılabilir. Bu durumda belirsizlikten söz edilir.⁴

Risk olgusu iki temele dayanmaktadır:⁵

— Kazanma ya da yitirmeye ilişkin olasılığın değerlendirilmesi

—Kazançtan kayıp ya da zarar olasılığını azaltma yöntemlerinin araştırılması, riskle ilgili ve elde edilebilir tüm bilgilerin toplanılması

1 Halil Seyidoğlu, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları, 1992, s.727

2 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s.207

3 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s 5

4 Öcal Usta, s 207

5 Melih Baş; **'Toplumsal Risk Yönetimi'**, **AD Business – Notebook Dergisi**, Mayıs 1998, s 21 – 24

1.2 Riskin Sınıflandırılması

Bir işletmenin riski kontrol altına alabilme veya sınırlandırabilme olanağının olup olmasına göre riskler, iki ana gruba ayrılabilir. İşletmenin kontrol altına alabileceği riskler " sistematik olmayan risk", kontrol altına alma olanağı bulunmayan riskler ise "sistematik risk" olarak ifade edilmektedir. Sistematik ve sistematik olmayan risk işletmenin toplam riskini oluşturur.⁶

1.2.1 Sistematik Risk

Ekonomik, politik ve sosyal yaşamın yapısal değişkenliğinden kaynaklanan sistematik risk, tüm finansal (para ve sermaye) piyasaları ve bu piyasalarda işlem gören menkul değerlerin (finansal varlıkların) tümünü etkiler. Sistematik riski, işletme yöneticilerinin kontrol olanakları yoktur. Sistematik risk, portföyün, yatırımın çeşitlendirilmesi ile giderilemeyen risk olarak da tanımlanabilir.⁷

Sistematik riskin başlıca kaynakları şunlardır⁸

1. Döviz kuru riski
2. Faiz oranı riski
3. Satın alma gücü riski (enflasyon riski, ticari ürün fiyat riski)
4. Pazar riski
5. Politik risk

1.2.1.1 Döviz Kuru Riski

Bilançoların gerek aktif gerekse pasif tarafında oluşan döviz mevcutları (alacak ve borçlar) kur riskini doğurur. Bilançodaki döviz aktifleri ve pasifleri devalüasyon ve revalüasyon neticesinde devamlı değer değişikliğine uğrayarak, kuruluşlar için kar ve zarar ortaya çıkaracaktır.⁹

6 Jack Clark Francis, **Management of Investments**, New York: Mc Graw Hill Book Company, 1998, s 420

7 Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, İstanbul, Avcıol Basım – Yayın, 1998, 7. baskı, s 865

8 Donal E. Fischer and Ronald J. Jordan, **Security Analysis and Portfolio Management**, 5th edition., New Jersey:Prentice-Hall Int. Inc. 1991,s 90–94

9 Ayşe Aksel, **Risk Yönetimi Aracı Olarak Futures Piyasaları Yapısı, İşleyiş Mekanizması ve Bazı Ülke Örnekleri**, ANKARA: SPK Yayınları, Yayın No: 21, s 9

Firmanın döviz kuru riski ile karşı karşıya kalması için mutlaka uluslar arası faaliyet göstermesi gerekmektedir. Yerel paranın, yabancı paralar karşısında değerinin değişmesi ulusal firmaların faaliyetlerini olumlu veya olumsuz şekilde etkileyebilir. Kur değişimlerinin olumsuz etkilerinden korunmak için net döviz pozisyonu büyüklüğüne bir limit konulmalıdır. Çünkü spot ve geleceğe yönelik döviz kurlarındaki değişimler net döviz pozisyonunun değeri üzerinde direkt bir etkiye sahiptir. Ayrıca ülke parası da dahil olmak üzere her döviz cinsi için Over / Night limiti konulabilir. Bunun nedeni çalışma saatleri dışında diğer ülkelerde meydana gelecek ekonomik ve politik gelişmelerin döviz kurları üzerinde yaratacağı etkiden kaynaklanmaktadır. Çalışma saatleri dışında meydana gelebilecek bu tür olaylara karşı bir şey yapılmayacağından bu limitin konması doğacak zararlardan korunmayı sağlayacaktır. Döviz kuru riski; işlem ve muhasebe riski başlıkları altında incelenebilir.¹⁰

1.2.1.2 Faiz Oranı Riski

Faiz riski, faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden dolayı karşı karşıya kalınan risktir. Bu risk, herhangi bir yatırımdan beklenen getiriye olumlu veya olumsuz etkilemekte ve işletmenin yaptığı borçlanmalar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü faiz oranı vade sonunda elde edilecek veya dışarıya aktarılacak nakit akımları üzerinde doğrudan etki etmektedir.¹¹

1.2.1.3 Satın Alma Gücü Riski

Özellikle Türkiye gibi yüksek enflasyona sahip ülkelerde ön plana çıkmaktadır. Fiyatlar genel seviyesindeki artış nedeni ile paranın satın alma gücünde meydana gelen düşüş menkul değer yatırımlarının verimliliğini etkiler. Enflasyon oranı bir belirsizliktir ve yatırımları olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla enflasyon oranı yatırımcılar için risk unsurudur. Yatırım kararları alınırken enflasyon

10 Timuçin Deniz, Faiz Haddi ve Döviz Kuru Riskine Karşı Uygulanan Finansal Korunma (Hedging) Teknikleri ve Türk Bankacılık Sistemindeki Uygulamalar, Ankara 2000, s 10

11 Sevil, G., Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy Var Hesaplamaları, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir. s 10

oranı yatırımcılar için bir kriter olur. Yatırımdan elde edilen getiri ancak enflasyonun üzerinde ise reel bir kazançtan söz etmek mümkündür. Sabit getiri sağlayan yatırımlar (tahvil, repo vs .) enflasyondan daha fazla etkilenmektedir. Öte yandan hisse senedi fiyatları, işletme satış ve karına paralel olarak artacağı için satın alma gücü en az etkilenen finansal varlıklardır. Enflasyon oranı ekonominin gidişatı hakkında bilgi verir. Eğer enflasyon oranı yükselme eğiliminde ise, yatırımcı yatırımlarının yaparken daha temkinli olur ve menkul kıymetler yerine alternatif yatırım araçlarına yönelir.¹²

1.2.1.4 Pazar Riski

Geçerli bir ekonomik nedene dayanmayan, daha çok psikolojik etkiler sonucu, finansal varlık fiyatlarında görülen düşüşler, yatırımcılar açısından pazar riskini oluşturur. Hisse senetleri beklenen getirisinin, gerçekleşen getirilerden az olması riski de diyebiliriz.¹³

Genellikle yatırımcıları paniğe kaptıran siyasal olaylar veya siyasal gelişmeler, menkul kıymet borsalarında önemli fiyat düşüşlerine yol açmaktadır. Piyasa riski kısa süreli olmasına karşın, paniğe kapılan bazı yatırımcıların, bu dönemlerde, finansal varlıkların paraya çevirdikleri gözlenmektedir. Hükümetlerin izledikleri politikalar özellikle para ve vergi politikaları ve bu konuda aldıkları kararlar da bir sistematik risk kaynağı oluşturur.¹⁴

1.2.1.5 Politik Risk

Piyasa riski ile iç içedir. Dünyada ve yatırımın yapıldığı ülkede oluşan siyasi bunalımlar, ekonomik krizler bir belirsizlik unsurudur ve yatırım kararlarını etkiler. Siyasi otoritenin istikrarsız bir görünümü varsa bu direk olarak finans piyasalarını etkileyecektir. Yatırımcının bir yatırım kararını gerçekleştirirken aradığı önemli bir

12 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s 208

13 Karaşin Gültekin, **Sermaye Piyasası Analizleri**, SPK Yayın No:4 Ankara, s 30

14 Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, İstanbul, Avcıol Basım – Yayın, 1998, 7. baskı, s 866

kriter de siyasi istikrardır.¹⁵

1.2.2 Sistemik Olmayan Risk

Firmanın veya firmanın faaliyette bulunduğu endüstriye ait özelliklerin doğurduğu risktir. Yönetim hataları, grevler, teknolojik gelişmeler, yeni buluşlar, tüketici tercihlerinde değişimler gibi etmenler sistemik olmayan oynamalara yol açabilir. Bu sayılar etmenler, bireysel firma veya ilgili endüstri kolu için söz konusu olduğundan, diğer endüstrileri ve sermaye piyasasını etkileyen faktörlerden bağımsızdırlar.¹⁶

Sistemik olmayan riskin başlıca kaynakları şunlardır.¹⁷

1. Finansman riski
2. Faaliyet riski
3. Yönetim riski
4. Sektör riski

1.2.2.1 Finansman Riski

İşletmenin finansal yapısından doğan yükümlülüklerini yerine getirmeme olasılığı olup, değişik hisse ve sektörler yatırım yapılarak azaltılabilir. Diğer bir tanımla, firma gelirlerinin borçlanma sonucu sürekliliğini kaybetmesi ve başta ekonomik olmak üzere, çevresel koşullarda özel ya da genel bir değişikliğe ayak uydurmayarak, faiz ve kar payı ödemelerini gerçekleştirecek gelir düzeyinin altına düşmesi tehlikesidir. İşletmenin borçlarının artması, satışlarında dalgalanma, hammadde fiyatlarında artış olasılığı, grev, üretim modasının geçmesi, rekabetteki artış, çalışma sermayesi yetersizliği, yönetim hataları finansal riski artırıcı etki yapar. Öte yandan yatırım yapılan işletmenin teknolojisini yenileme, monopolistik patentlere sahip olması, tüketicilerin hammadde kaynaklarını denetleyebilme

15 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s 208

16 Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, İstanbul, Avcıol Basım – Yayın, 1998, 7. baskı, s 867

17 Donal E. Fischer and Ronald J. Jordan, **Security Analysis and Portfolio Management**, 5th edit, New Jersey: Prentice-Hall Int. Inc. 1991,s90–94

olasılığının artması, sermaye artışlarının büyük oranda özkaynaklar ile gerçekleştirilmesi ve ihracat potansiyelinin artış eğiliminde olması finansal riski azaltıcı faktörlerdir.¹⁸

1.2.2.2 Faaliyet Riski

Faaliyet riski işletmenin aktiflerinin oluşumu ile ilgilidir. Toplam aktifler içinde sabit aktiflerinin payı yüksek olan bir işletmede faaliyet riski yüksektir. Yüksek sabit aktif / toplam aktif oranı, maliyetlerin oluşumunda sabit maliyetlerin değişken maliyetlere göre oranını artırır ve işletmenin başa baş noktasını yukarı çeker. Diğer bir deyişle sabit giderler ile toplam giderler arasındaki oranın yüksek olması, işletmenin faaliyet kaldıraç değerinin yüksek olması sebep olur. Bu durum ise işletme satışlarındaki küçük değişimlerden bile etkilenen hassas bir karlılık yapısı oluşturur.¹⁹

1.2.2.3 Yönetim Riski

İşletme yöneticilerinin hatalarını ortaya koyan risktir. İşletme yönetiminin yapacağı hatalar işletmeyi direkt etkileyeceğinden yatırımcı işletmenin verimliliği hakkında bilgi edinirken yararlanacağı önemli bir kriter olacaktır. İşletme yönetiminin alacağı her karar, yönetim anlayışı, kararları uygulama kararlılığı işletmenin gelişmesi ve büyümesi üzerinde olumlu olumsuz etki yapacaktır. İyi yönetilen işletmenin itibarı her zaman yüksektir. Sermaye piyasasının geliştiği ülkelerde, işletmenin başına başarılı kişilerin gelmesiyle birlikte işletme hisse senetlerinin fiyatlarının arttığı görülmüştür. Çok iyi çeşitlendirilen bir portföy bu riski ortadan kaldıracaktır.²⁰

1.2.2.4 Sektör Riski

Bir firmanın satışları ve faaliyet geliri üzerinde olumsuz etki doğurabilecek tüm etmenler, faaliyet riski başlığı altında toplanabilir. Faaliyet riskini doğuran veya

18 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s 209 – 210

19 Sarıkamış Ceyhan, 2000, Sermaye Pazarları, Alfa Yayınları, İstanbul, s 180

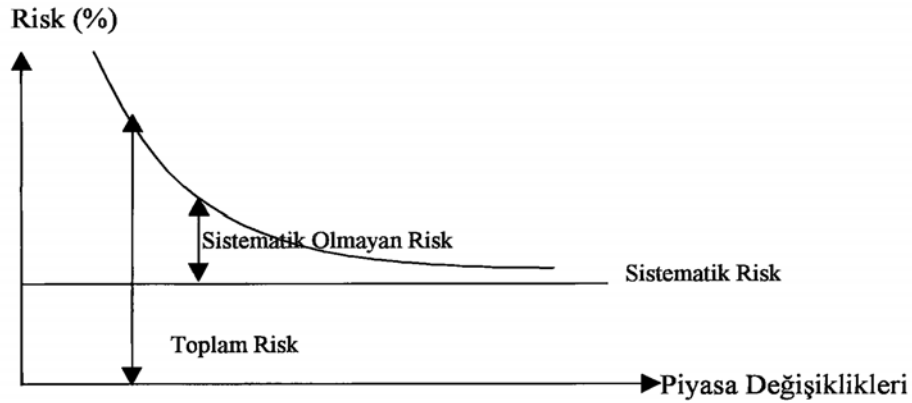
20 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s 210

artıran etmenlere örnek olarak tüketici tercih ve beğenilerindeki değişmeler, şiddetlenen dış rekabet, iş koluna yaygın grevler, hammadde sağlamasındaki güçlükler, teknolojik gelişmeler gösterebilir. Bu alanlardaki olumsuz gelişmeler, ilgili firmanın faaliyet karını azaltarak, pay senedinin verimini düşürür.²¹

Bu gruptaki riskler firmanın kontrol altına alabileceği risklerdir. Sistematik olmayan risk negatif korelasyona sahip hisse senetlerine yatırım yapmak suretiyle azaltılabilir ve hatta yok edilebilir.²²

$$\text{Toplam risk} = \text{Sistematik Risk} + \text{Sistematik Olmayan Risk}$$

Sistematik ve sistematik olmayan riskin oluşum süreçleri, **şekil -1** de görülmektedir.²³

Şekil 1: Sistematik ve Sistematik Olmayan Riskin Oluşum Süreçleri

Şekil – 1 de de görüldüğü gibi sistematik risk, yatay eksene paralel bir gelişme göstermektedir; yani çeşitlendirme yoluyla risk ortadan kaldırılmakta ve risk aynı düzeyde kalmaktadır. Sistematik riskler, ancak türev ürünleriyle azaltılabilir, hatta ortadan kaldırılabilir. Genelde sistematik olmayan riskler, çeşitlendirme

21 Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, İstanbul, Avcıol Basım – Yayın, 1998, 7. baskı, s 868

22 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı 2005, s 29 – 30

23 MODIGLIANI Franco - FABOZZI Frank, "**Capital Markets**"; Second Edition; Prentice – Hall Publishers; New Jersey 1996; s. 175

azaltılabilmekte, hatta sistematik seviyesine kadar düşürülmektedir.²⁴

2.FİNANSAL RISK YÖNETİMİ

2.1. Finansal Yenilikler ve Finansal Riskin Doğuşu

İşletmeler risk yönetiminde özellikle sigorta kavramını ön plana çıkarmışlar ve ortaya çıkabilecek maddi hasarları parasal anlamda telafi etmeyi yeterli görmüşlerdir. Ancak Uluslar arası işlemlerde döviz kuru ve faiz oranı gibi temel farklılıklarının elde edilen gelir düzeyini etkilemesi, finansal alanında da çalışmaların yapılmasını gerektirmiştir. Özellikle 1987 yılında ABD hisse senedi piyasalarında portföy sigorta uygulamaları ile yaşanan kriz ile birlikte son 10 yılda finans piyasaları katılımcıları için risk yönetimi konusu önem kazanmaya başlamıştır. Çalışmalar risk yönetimi bilgi sistemi oluşturmak ve risk temelinde sermaye ihtiyaçlarının belirlenmesi üzerinde odaklanmıştır. Gelişmekte olan piyasalarda; 1995 yılında Meksika'da başlayan, 1997'de Asya'da devam eden ve 1998 yılında Rusya ve Latin Amerika'ya yayılan türbülans, bankacılık ve sigortacılık sektörlerini risk yönetimi konusunda daha hassas olmaya itmiştir. 2001 yılında Türkiye ve Arjantin'de yaşanan ekonomik krizlerin finansal piyasalardaki entegrasyon nedeni ile diğer ülkelere sıçrama tehlikesi belirmiş, IMF' nin ülkelerin ekonomik politikaları üzerinde etkili olması ve izlenen politikaların başarısızlığı global olarak finansal sistemi etkilemiştir.²⁵

2001 yılında ABD'de gerçekleştirilen terörist saldırı aynı gün uluslararası finansal piyasaların kapanmasına yol açmış, altın ve petrol fiyatlarını yükseltmiş ve doların değerinin düşmesine yol açmıştır. Her ne kadar sıra dışı bir örnek olsa da dünyada ki bütün piyasaları etkileyebilen bu tip olaylar, risk yönetimi konusunun gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin finans kurumları ve diğer işletmeler tarafından benimsenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Akademik alanda ve piyasa düzeyinde yapılan iki önemli çalışma risk yönetimi ile ilgili bilgilerin gelişmesine

24 Emine Şule Göksenli, Döviz Dayalı İşletmelerde Futures Piyasaları'nda Döviz Kuru-İşlem Riskinden Korunma (Hedging) Teknikleri ve Bir Uygulama, s. 9

25 Öcal Usta, İşletme Finansı ve Finansal Yönetim, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s.216 – 217

yol açmıştır. Engle (1982) volalite ölçümü ve tahmini dinamik modellerle risk yönetimini açıklamıştır. Engle'in incelediği finansal bilgiler modern risk yönetim tekniklerinin oluşturulmasında önderlik etmiştir. İkinci gelişme Wall Street'de JP Morgan tarafından geliştirilen Risk Metrics programıdır. Portföylerin temel piyasa risklerinin ölçülmesi ile ilgili teknik yeteneklerin geliştirilmesi program ile sağlanmıştır. Yöntemde, Hesaplanan var değerleri ile gelecekteki volalitenin belirlenmesi ve istatistikî anlamlılığı test edilebilmektedir. Finans literatüründe günümüzde riski sayısal anlamda transfer etmek ve azaltmak ile ilgili analizler yoğunluk kazanmıştır. Bunun yanında matematikle riskin azaltılamayacağı, ancak enformasyon ve anlayışın risk yönetimi sürecinde değer biçilmeyen bileşen olduğu ileri sürülmektedir. Risk yönetimi global finansal piyasalarında artış gösteren belirsiz durumlara bir karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Bunda teknolojik değişikliklerdeki iki önemli faktörde gerçekleşen gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler fiziksel donanım ve finans teorileridir. Bir yandan daha ucuz iletişim ve bilgisayar teknolojisinin gelişi, 24 saat global ticaret ve on-line risk yönetim sistemlerinin gelişmesine izin vermiştir. Diğer taraftan ise, modern finans teorisinde kaydedilen ilerlemeler kuruluşların yeni finansal araçlar yaratmalarını, bunları fiyatlandırmalarını ve kontrol etmelerini sağlamıştır.²⁶

2.2. Finansal Risk Kavramı ve Finansal Riskten Korunma

İşletmeler ihtiyaç duydukları fonları iki kaynaktan sağlayabilir;

1. Borç
2. Özkaynak

Borç işletme dışından sağlanan fon iken, özkaynak hem işletme hem işletme dışı (sermaye artışı, yeni ortaklık alımı gibi) hem de işletme içi (dağıtılmamış karlar) kaynaklardan sağlanabilir.²⁷

26 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s. 217

27 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s 18

İşletme dışından sağlanan fonlar "finansman riski" ortaya çıkarmaktadır. Finansman riski, sabit ve zorunlu nitelikteki faiz ödemelerini gerektiren borçların ortaklara düşen gelirden meydana getireceği değişkenliği ve işletmenin borçlarına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirilmemesi durumunda ortaklıkların yatırımlarını kısmen ya da tamamen kaybetmeleri ihtimalini ifade eder.²⁸

Finansal risk; fiyatların dalgalanırılığı sonucu mevcut varlıkların, yükümlülüklerin, firma taahhütlerin ya da beklenen işlemlerin getirisinin veya piyasa fiyatlarının değişmesi riskidir.²⁹ Döviz kurlarında, faiz oranlarında, hisse senetleri ve ticari ürün fiyatlarındaki dalgalanırılık bir fiyat riski olan mali riski ortaya çıkarmıştır.³⁰

1970 öncesi dönemdeki fiyat istikrarına karşı, 1970 sonrası dönemde finansal piyasalar artan fiyat belirsizlikleri ile karşılaştı.³¹ Bu dönemde döviz kurlarında, faiz oranlarında ve ticari ürün fiyatlarında ciddi dalgalanmalar meydana geldi ve bu dalgalanmalar halen devam etmektedir. Mali alanda görülen bu dalgalanmalar bireyleri ve firmaları ciddi bir fiyat riski ile karşı karşıya bırakmıştır.³²

Risk yönetimi sürekli ve karmaşık işlemleri içerdiğinden, risk yönetim sürecini belirgin bir şekilde ortaya koymak kolay olmamaktadır. Bununla birlikte başarılı bir risk yönetiminden bahsedebilmek için şu aşamaları içermesi gerektiği yönünde yaygın bir görüş vardır.³³

1. AŞAMA: Riskin kaynaklarının ne olduğunun belirgin bir şekilde ortaya konması,

2. AŞAMA: Riskin belirlenmesi (ölçülmesi),

28 Meral Tecer, **İşletmelerde Sermaye Maliyeti**, Ankara, TODAİ Yay, 1980, s 105–106

29 FASB, "Statement of Financial Accounting No:80, Accounting for Futures Contracts" Journal of Accountancy, (December 1984), s 174

30 Orin M. Kurland , ' The Rise of Financial Risk Management', **Risk Management**, Vol:39, No:9 (September 1992), s.14

31 Smith, Smithson and Wilford, s.8

32 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s 31

33 Tim S. Champbell ve William A. Kracaw, **Financial Risk Management, Fixed Income and Foreign Exchange**. Harper Collins Collage Publisher, New York.1993, s: 221–215

3. AŞAMA: İlgili riskin, işletmenin finansal amaçlarının gerçekleştirilmesine olan etkilerinin ortaya konulması,

4. AŞAMA: Belirginleştirilmiş riskin üstlenilebilir olup olmadığına karar verilmesi,

5. AŞAMA: Riski önlemeye yönelik tekniğin seçilmesi ve zamanında uygulanması.

İlk aşamada riskin ne olduğunun ve nereden kaynaklandığının iyi bir şekilde anlaşılması gerekir. Uygulamada bu amaç için kullanılan en basit ve en anlaşılır yöntem grafikler yardımıyla riskin ortaya konulmasıdır. Örneğin bağımsız değişkeni kurlardaki değişimler, bağımlı değişkeni kayıp veya kazanç olan bir fonksiyona bağlı olarak tanımlanan riskin grafiği çizilebilir. Bu durumda döviz kuru riski daha belirgin ve analiz edilmeye daha uygun olarak ortaya konulmuş olur.

İkinci aşamada işletmenin başarısı ile riske karşı duyarlılığı ortaya konularak: riskin, işletmenin başarısı üzerindeki etkileri görülmeye çalışılır. Bu amaçla, duyarlılık analizleri ve simülasyon gibi uygulamalardan yararlanır. En basit yaklaşımla, gelecek kurunun 3,4000 USD olması durumunda: işletmenin X milyar tl negatif bir riskle karşı karşıya kalacağı saptanır. Ancak bu saptamalar varsayımlara dayalı olarak yapıldığından, varsayımların çok dikkatle ve nesnel ölçütlere dayalı olarak belirlenmesi gerekir.

Üçüncü aşamada finansal yöneticinin, riski neden yönettiğini kesin bir şekilde anlamış olması gerekir. Bunun için finansal yöneticinin şu soruyu kendisine sorması ve yanıtını bulması gerekir: Risk yönetimi, şirkete veya ortaklarına (hisse senedi sahiplerine) ne ölçüde ve nasıl fayda sağlayacak? Daha geniş bir bakış açısıyla, finansal yönetici analizine; şirket çalışanlarını, şirketin yöneticilerini, devleti ve diğer ilgili tarafları da dahil edilebilir. Risk yönetiminin birincil amacı riskten kaçınmaktır. Ancak risk yönetim teknikleri kazanç sağlamak amacıyla da kullanılabilir.

Dördüncü aşamada, bir işletmede risk yönetim tekniğine ilişkin olasılıkların formülasyon olarak ortaya konulması kararların doğru olarak alınması bakımından

önemli yararlar sağlar. Bazen bu aşamada, işletmenin risk yönetimi gereksinimlerine uygun bir tekniğin seçilmesi ve düzenlenmesi görevini bir banka veya başka bir finansal aracı üstlenebilir.

Beşinci aşama, risk yönetiminde son aşama olarak en çok dikkat edilmesi gereken aşamadır. Bu aşamada finansal risk; tanımlanmış, ölçülmüş, yönü ve eğilimi belirlenmiştir. Riskten kaçınmak için uygun olabilecek risk yönetim tekniklerinin doğurabileceği etkiler, çeşitli yönlerden ortaya konulmuştur. En uygun tekniğin seçilmesi ve zamanında uygulamaya konulması en önemli aşamadır. Karar verilmeden önce kullanılacak risk yönetim tekniklerinin, özellikle, olumlu ve olumsuz yönleri bir tablo ile ortaya konulmalı ve yapılacak karşılaştırmalar sonucu hangi tekniğin seçileceğine karar verilmelidir. Bu amaç için ana hatlarıyla şöyle bir tablonun geliştirilmesi önerilebilir:

Tablo 1: Finansal Risk Yönetimi Karar Tablosu³⁴

YÖNTEMLER	ÖZELLİĞİ	OLUMLU YÖNLERİ	OLUMSUZ YÖNLERİ
Borçlanmak, Bilanço Dengelenmesi	Para ve Sermaye Piyasasında İşlem Gerektir	Uygulanması Basit	İşlem Maliyetleri Yüksek
Future İşlemleri, Opsiyon İşlemleri	Organize Piyasalarda İşlem Gerektirir	Alım-Satım Kolay, Standartlaştırılmış, Fiyatlandırılması Kolay	Yeterince Esnek Değiller, Vade ve Miktar Ayarlanması Açısından Uygun Değiller
Swap İşlemleri, Forward İşlemleri, Opsiyon İşlemleri	Tezgah Üstü Piyasalarda İşlem Gerektirir	Esnek, Vade Ayarlanmasına Uygun	Likitide Zorlukları Olabilir. Garanti Mekanizması Yok

2.3 Finansal Riskten Korunma Teknikleri

Özelde asıl ürün, genelde türev şeklinde yapılan bir işlemle asıl üründe meydana gelecek riskleri ortadan kaldırmak veya etkisini azaltmak amacıyla

³⁴ Tim S. Champbell ve William A. Kracaw, **Financial Risk Management, Fixed Income and Foreign Exchange**. Harper Collins Collage Publisher, New York.1993, s: 221–215

kullanılan araçlara (teknikler) "riskten korunma aracı " denir. Asıl ürün esas alındığında yabancı para ile borçlanan bir işletmenin alacaklarını da yabancı para cinsinden oluşturması, değişken faiz oranlı borç alan bir işletmenin alacaklarına da değişken faiz uygulaması, türev ürün esas alındığında forward, option, swap ve diğer türev ürünler **riskten korunma araçlarıdır**. Yabancı paralı borçlara ait kur riskinin artması, alınan kredilere ait faiz aracının artması, gelecekte satın alınacak varlıklara ilgili fiyatların artması, gelecekte satılacak varlık fiyatlarının azalması riskten korunan unsurlar ise **riskten korunan unsurlara** örnek teşkil etmektedir.³⁵

Finansal risk yönetimi için üç farklı yöntem kullanılmaktadır. Birincisi "**sigortadır**", ancak sigortanın tam olarak finansal risklerin yönetiminde kullanılması mümkün değildir. İkinci yaklaşım ise "**aktif pasif yönetimidir**". Aktif pasif yönetiminde amaç; göreceli olarak değeri düşük para ile ifade edilen varlıkları azaltmak, yükümlülükleri arttırmak ve değeri yüksek para ile ifade edilen varlıkları arttırmak, yükümlülükleri azaltmaktır. Bu yöntem daha çok faiz riski ve döviz kuru riski yönetim amacı ile kullanılır. Üçüncü yaklaşım ise "**riskten korunma işlemi (hedging)**" dir. Riskten korunma işlemi tekniğine ilişkin olarak yapılan tanımlamaların temel noktası riskten korunmaktır. Farklı şekilde tanımlamalar yapılan bu teknik ile risk transfer edilmektedir. Riskten korunma işlemi, gelecekteki faiz, fiyat ve döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanarak kayıplara dayalı riskin, karı ez an etkileyebilecek şekilde azaltmasını sağlayacak koruma yöntemlerini ifade eden genel bir terimdir. Korunma işleminin asıl amacını ortaya koyan diğer bir özellik de; işletmeyi, karını ve finansal yapısını etkileyen, piyasa riskine karşın etkin korunma kullanarak risk yönetiminde etkinliği sağlamaktır.³⁶

İşletmelerin riskten korunmak için kullandığı teknikleri "İşletme İçi (Bilanço İçi) Teknikler" ve " İşletme Dışı (Bilanço Dışı) Teknikler" olarak ayırmak mümkündür.

İşletme içi riskten korunma teknikleri aşağıdaki şekilde

35 Prof. Dr. Remzi ÖRTEN – İpek ÖRTEN, Türev **Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, 2001, s. 8

36 Öcal Usta, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002, s. 222

gruplandırılmaktadır.³⁷

- Nakit akışlarının ayarlanması (Leading - Lagging)
- Eşleştirme (offsetting)
- Döviz sepetleri
- Para piyasası

Nakit akışlarının ayarlanması, gelecekte değer kaybedecek (kazanacak) bir para ile ifade edilen borçlarını geciktirmek (öne çekmek) veya alacaklarını öne çekmektir (ertelemek). Bu stratejilerde, beklentilere dayanılarak nakit akışlarının zamanlamaları değiştirilmekte ve değer kaybetmesi beklenen döviz cinsinden belirlenmiş alacakların tahsili hızlandırılmakta veya borçlar geciktirilmektedir.³⁸

Eşleştirme yöntemi, işletmede bir döviz hesabı söz konusu olduğu zaman kullanılmaktadır. Yerel para birimi dışında döviz işlem yapılması durumunda eşleştirme uygulanabilmektedir. ÇUŞ' lar tarafından tercih edilen bu teknikte döviz alacak ve borçlar karşılıklı olarak eşleştirilmektedir. İşletme içi tekniklerden diğeri ise '**döviz sepeti**' yaklaşımıdır. Bu yöntem, döviz kuru riski yönetiminde kullanılmaktadır. İşletmenin faaliyetleri sonucu elde ettiği farklı dövizlerin bir sepette toplanıp dönüştürme riskini azaltmada kullanılmaktadır. Döviz sepetlerinde 'portföy yönetimi' fikri temel alınmaktadır.³⁹

'Para piyasası yöntemi', değer kazanması beklenen bir dövizin spot piyasadandan alınarak, kısa vadeli bir döviz tevdiat hesabına, ödeme vadesine kadar bir süre için plase edilmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu yöntemin etkili olabilmesi için yerel para cinsinden finansman maliyetinin, ilgili vade için dövize değer kazanma oranından daha düşük olması gerekmektedir.⁴⁰

37 Emine Şule Gökşenli, Dövizde **Dayalı İşletmelerde Futures Piyasaları'nda Döviz Kuru-İşlem Riskinden Korunma (Hedging) Teknikleri ve Bir Uygulama**, s. 9

38 Eyüboğlu AYŞE, , **Futures Piyasaları, Sermaye Piyasası Kurumları Yayınları**, s 30

39 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s 14

40 Erdoğan Engin, **Küreselleşme Sürecinde Uluslar arası Ticaretin Finansmanı ve Türkiye Uygulaması**; 6. Uluslar arası İşletmecilik Kongresi, ' 2000 li yıllarda İşletmecilik ve Eğitimi, Antalya 1998, s 83

İşletme dışı riskten korunma teknikleri bilanço dışı teknikler olarak ta bilinmektedir. Türev ürünleri olarak da adlandırılan bu teknikler, gerçek anlamda finansal piyasalarda devrimin ürünleridir. Bu finansal ürünlerin, güçlü yatırımcılar yanında küçük yatırımcılar tarafından da çok tutulmasının nedeni, tarafların tüm isteklerine cevap verebilmesidir. Bu ürünlerin tarihsel gelişimleri, sırasıyla forward, futures, opsiyon ve swap piyasalarıdır.⁴¹

Vadeli işlem sözleşmesi, sözleşmenin taraflarına bugünden, belirlenen ileri bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı, kıymeti veya finansal göstereyi alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmedir. Diğer taraftan, vadeli işlem sözleşmesine benzer özellikler taşıyan forward işlemlerin en temel özelliği, organize borsalarda yapılmaması, dolayısıyla fiyat, miktar ve vade gibi unsurların standart olmayıp, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla belirlenmesidir. Forward işlemlerde, doğal olarak, takas garantisi de bulunmamakta ve taraflar kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Forward sözleşmelerin en temel avantajı ise alıcı ve satıcı taraflara ihtiyaçlarına göre vade, büyüklük vb. unsurları serbestçe belirleyebilme imkânını sağlamasıdır. Opsiyon sözleşmesi ise, opsiyon primi olarak tanımlanan bir meblağın alıcı tarafından satıcıya ödendiği ve alıcı tarafa işlemin yapıldığı tarih itibarı ile, belirlenen ileri bir tarihte veya opsiyonun tipine bağlı olarak söz konusu tarih öncesinde, üzerinde anlaşılan bir fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı, kıymeti veya finansal göstereyi opsiyonun tipine göre alma veya satma hakkını veren, buna karşılık satıcıya yükümlülük getiren sözleşmedir. Vadeli işlem sözleşmeleri kadar yaygın olmamakla birlikte, opsiyon sözleşmeleri de organize borsalar bünyesinde işlem görmekte, ancak tezgah üstü piyasada işlem gören opsiyon sözleşmelerinde de işlem hacmi yüksek seviyede gerçekleşmektedir. Aşağıdaki tabloda forward, futures ve opsiyon sözleşmeleri taşıdıkları temel özellikler itibarı ile karşılaştırılmaktadır.⁴²

41 Raif Parlakkaya, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, s 14

42 TSPAKB, **Türev Araçlar, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasalarının İşleyişi**, Türev Araçlarla Arbitraj ve Korunma, 2002, s, 4 – 5

Tablo 2: Forward, Futures ve Opsiyon Sözleşmelerinin Karşılaştırılması

Temel Özellikler	Forward	Futures	Opsiyon
Riskten Korunma Aracı	Evet	Evet	Evet
Standart Sözleşmeler	Hayır	Evet	Evet
Borsada/Tezgah üstü Piyasada İşlem Görme	OTC	Borsa	Borsa ve OTC
Fiziki Teslimat	Var	Genelde Yok	Hak Kullanılırsa Var
Teminat Zorunluluğu	Genelde Yok	Var	Satıcı İçin Var
Vadeye Kadar Nakit Akışı	Yok	Var	Satıcı İçin Var
Kredi Riski	Var	Yok	Yok
Kaldıraç Etkisi	Önemi Yok	Var	Var
Hak ve Yükümlülük Etkinliği	Var	Var	Yok

Türkiye’ de türev araçlar Vadeli İşlem Borsası Aralığı ile alınıp satılmaktadır. 2007 yılında % 304,7 lik büyüme oranı ile ve 1,1 milyonu aşan sözleşme sayısı ile dünyanın en hızlı büyüyen türev borsası olarak kendinden söz ettirmiştir.⁴³

3. HEDGING VE HEDGING MUHASEBESİ

3.1 Hedging Muhasebesine Genel Bir Bakış

Hedging muhasebesi türev araçlarının ve hedge edilen riskin etkilerini raporlayarak hedging faaliyetinin sonuçlarını yansıtmayı amaçlamaktadır. Hedge muhasebesi işletmelere türev araçları için standart muhasebe işlemlerini geçersiz kılmaktadır ayrıca aktif ve pasifleri defter değerine göre düzenlemektedir. Bu bağlamda tüm finansal aktif ve pasifleri beş kategoride sınıflandırmamız mümkündür (**Tablo 3**). Bu kategoriler finansal enstrümanların muhasebeleştirildikten sonra nasıl

43 Alıcı İlke , “ The Impact of Foreign Currency Derivatives on Firm Value: The Case Of Turkey” April 2008, s 6 -7

ölçümlendiği (gerçeğe uygun değere veya itfa edilmiş değere göre mi) ve gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin nerede (gelir tablosunda veya özkaynaklarda mı) raporlandığına göre belirlenmektedir.⁴⁴

Tablo 3: Hedging Muhasebesine Göre Aktif ve Pasifler

Kategori	Ölçümlene Kriteri	Defter Değerinde Meydana Gelen Değişiklikler (Belirli Bir Hedge İlişkisi Var İse)	Değer Düşüklüğü Testi Gerekiyor mu?
Kar ve Zarar Üzerinden Defter Değerine Göre Finansal Borç ve Alacaklar	Gerçeğe Uygun Değer	Gelir Tablosu	Hayır
Borç ve Alacaklar (Finansal Aktifler)	İtfa Edilmiş Değer	Gelir Tablosu	Evet
Vadeye Kadar Tutma Amacıyla Yapılan Yatırım (Finansal Aktifler)	İtfa Edilmiş Değer	Gelir Tablosu	Evet
Satışa Hazır Finansal Aktifler	Gerçeğe Uygun Değer	Özkaynak	Hayır
Diğer Mali Yükümlülükler	İtfa Edilmiş Değer	Gelir Tablosu	N/A

Hedging muhasebesi varlık veya borçların farklı temeller esas alınarak ölçülmesinden veya bunlar üzerindeki kayıp ve kazançların farklı temeller esas alınarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanan bir ölçüm veya muhasebeleştirme tutarsızlığını (bazen “yanlış muhasebe eşleştirmesi” olarak da adlandırılır) ortadan kaldırmakta veya önemli ölçüde azalması sonucunu doğurmaktadır.⁴⁵

Finansal araçlar; birbiri ile ilişkide bulunan iki işletmenin var olduğu nazara alındığında, bunların birinin finansal varlıklarında, diğerinin finansal borçlarında veya özkaynağında aynı tutarda artış meydana getiren ödeme araçlarına 'finansal araç' denir. Finansal araçları asıl (temel) finansal araçlar ve türev finansal araçlar olmak üzere iki bölüme ayırmak mümkündür. Asıl finansal araçlar nakit mevcudu ile alacakları, borçları, hisse senetlerini, türev finansal araçlar ise, Forward, Future, Opsiyon, Swap ve diğer finansal araçları kapsamına alır. Finansal olayın meydana geldiği tarihte bir işletmenin finansal varlıklarında bir değişim meydana getirmeyen stoklar, maddi, maddi olmayan ve özel tükenmeye tabi olan duran varlıklar gibi

44 PWC, **IAS 39- Achieving Hedge Accounting in Practice**, December 2005, s. 7

45 Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğ Sıra No: 41**, s. 5

finansal olmayan varlıklar, peşin ödenmiş giderler ve peşin tahsil edilmiş gelirler, yukarıdaki tanımlamaya göre, finansal araç sayılmaz. Bir sınırlamaya tabi tutulmadan genel bir ödeme aracı olarak kullanılabilen kasa ve bankadaki nakit mevcudu ile alacaklar sözleşmelerden kaynaklanan olumlu farklar, ortaklık belgeleri gibi varlıklar finansal araç sayılırlar. Senetli senetsiz ticari alacaklar, senetli senetsiz ticari borçlar, alınan ve verilen ödünçler, hazine bonosu, devlet tahvili, banka bonosu gibi taraflardan birinin finansal varlıklarını, diğerinin finansal borçlarını artırır nitelikteki araçlarda finansal araç olarak kabul edilebilir. Finansal kiralama da taraflardan biri için sözleşmeye dayalı alacak, diğeri için borç nitelikli olduğu için finansal araç niteliklidir. Türev ürünlerle ilgili olumlu ve olumsuz farklar da finansal araç olarak nitelenebilir.⁴⁶

Hedging muhasebesinde finansal araçlar genel anlamda dört ana kategoride sınıflandırılabilir ve temel kriterleri şöyle özetlenebilir.⁴⁷

a) Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık veya finansal borçlar:

Bunlar, bir yıldan kısa vadede satılmak ve fiyat dalgalanmaları sonucunda kar elde etmek amacıyla satın alınan finansal varlıklar ya da yakın bir tarihte geri alınmak üzere yüklenilen finansal borçlardır. Satılmak amacıyla alınan hisse senetleri, tahvil ve bono gibi borçlanma senetleri, türev finansal varlıklar bu gruba örnek teşkil eder. Bu varlıklar ve borçlar gerçeğe uygun değer (piyasa değeri) ile değerlendirilir ve finansal varlıklar bilançonun dönen varlıklar hesap sınıfında, finansal borçlar ise kısa süreli borçlar sınıfında raporlanır. Gerçeğe uygun değerde meydana gelen değişiklikler, kar ve zarar hesabı ile ilişkilendirilir.

46 Prof. Dr. Remzi ÖRTEN – İpek ÖRTEN, Türev **Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, 2001, s. 3 – 4

47 Mısırlıoğlu, I.U, **Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlemesine İlişkin Temel İlkeler**, Muhasebe Dünyası Dergisi, MÖDAV, 1–31 (2005).s 15

b) Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar veya borçlar:

Belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve yönetimin vadeye kadar nakit değerine ihtiyaç duymaksızın elde tutma niyetinde olduğu finansal varlıklar ya da bu kapsamda ihraç olunan finansal borçlardır. Bir finansal varlığı ya da borcu bu kapsama alacak koşulların, varlıkların finansal tablolara ilk alınma anından itibaren her bilanço tarihinde yeniden sorgulanması gerekir. Bu gruba giren finansal varlık veya borç yatırımları “itfa edilmiş maliyet” esasına göre değerlendirilerek, bir yıldan kısa ya da bir yıldan uzun vadeli olmalarına göre bilançonun dönen varlıklar veya duran varlıklar hesap sınıfında veya kısa süreli borçlar ya da uzun süreli borçlar hesabında raporlanırlar. Hisse senetleri veya benzeri öz sermaye araçları sabit bir vadeye sahip olmadıkları için bu gruba girmezler. Buna ilave olarak, türev finansal araçlar da belirli veya sabit bir ödemeye sahip olmadıkları için bu kategoride değerlendirilmezler. Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklarda işletme yönetiminin bu yöndeki niyeti önemli bir rol oynamaktadır. Önemsiz tutarlar dışında, vadeye kadar elde tutmak amacıyla alınan ve “vadeye kadar elde tutulacak varlık” olarak sınıflandırılan bir finansal varlığın satılması veya niyet değiştirerek bir başka grupta (alım satım amaçlı ya da satılmaya hazır varlıklar grubunda) raporlanması durumlarında, bu grupta raporlama yapma olanağı iki yıl süreyle askıya alınmaktadır. Böyle bir durumda iki yıl boyunca vadeye kadar elde tutma niyetiyle alınan finansal varlıklar, gerçeğe uygun değerle değerlendirilmek zorunda kalacaktır.

c) Krediler ve alacaklar:

Bu varlıklar, doğrudan borç vermek ya da mal veya hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kayıtlı olmayan varlıklardır. Bu varlıklar, belirli veya sabit ödemeleri olan varlıklar olup, ödeme vadelerinin önceden belirlenmiş olma şartı bulunmamaktadır. Bu özellik; kredi ya da alacakları, vadeye kadar elde tutulacak varlıklardan ayırmaktadır. Dolayısıyla, işletme yönetiminin bu varlıkları vadeye kadar elde tutma niyetinin bulunup bulunmamasının bir önemi yoktur. Bu gruba dahil olan varlıklar arasında; aktif bir piyasaya kayıtlı olmayan borçlanma araçları, bankadaki nakit mevcudu ve diğer geleneksel kredi ve alacaklar yer almaktadır.

Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların değerlemesinde olduğu gibi, krediler ve alacakların değerlemesinde de itfa edilmiş maliyet yöntemine göre değerleme yapılması benimsenmiştir.

d) Satılmaya hazır finansal varlıklar:

- Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar,
- Vadeye kadar elde tutulacak varlıklar veya
- Krediler ve alacaklar dışında kalan ve türev olmayan finansal varlıklar olarak tanımlanmıştır.

Bu grupta raporlanması istenen en yaygın yatırım aracı, portföy yatırımlarıdır. Bunlar yukarıdaki varlıklar dışında kalan hisse senedine veya bir borsaya kayıtlı borçlanma senedine dayalı finansal varlıklardır. Satılmaya hazır finansal varlıkların değerlemesinde, gerçeğe uygun değer esasını benimsemiştir. Buna göre, satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinde, diğer bir ifadeyle piyasa değerinde, meydana gelen değişim sonucunda oluşan kazanç ya da kaybın, kar ve zarar hesabı yerine geçici olarak öz sermaye hesap sınıfında raporlanması gerekir.

Genel olarak Finansal Riskten Korunma muhasebesinde iki yöntemin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar, gerçeğe uygun değer riskinden korunma ve nakit akış riskinden korunma muhasebesidir. Gerçeğe Uygun değer kavramına bir sonraki aşamalarda daha ayrıntılı yer verilmektedir ve bu aşamada Nakit Akış Riskinden Korunma Muhasebesini incelenecektir.

Nakit akış riskinden korunma muhasebesi, bilançoda yer alan bir varlığın ya da yükümlülüğün veya gerçekleşme olasılığı yüksek olan tahmini bir işlemin değerinin piyasa değerine göre değişim göstermesi sonucunda bir işletmenin katlanacağı nakit çıkış riskinin ortadan kaldırılmasına yönelik işlemlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin esasları belirtmiştir. Örneğin; değişken faizli borçlanmalar veya yüksek bir olasılıkla gelecekte ihraç edilecek tahviller, gerçekleştirilecek satışlar ya da yapılacak alışların piyasa değerlerinde oluşabilecek

değişikliklere ilişkin riskleri ortadan kaldırmak amacıyla satın alınan türev sözleşmeler ile bu kapsamda korunan kalemler, nakit akış riskinden korunma muhasebesinin konusunu oluştururlar. Nakit akış riskinden korunma muhasebesi yönteminden yararlanabilmek için etkin bir korunma yani korunma konusu kalem ile korunma aracının değerinde piyasa fiyatlarına göre oluşacak değişimin (kayıp ya da kazançların birbirine oranının) %80-%125 oranları aralığında olması gerekir. Bu durumda korunma aracının üzerindeki kayıp ya da kazancın etkin olan kısmı, diğer bir ifadeyle korunma konusu kalem üzerindeki değer değişimini karşılayan bölüm, doğrudan öz sermaye’ de raporlanır. Etkin olmayan bölüm, yani korunma konusu kalem üzerindeki değişimi karşılamayan kayıp ya da kazanç kısmı, ise gelir tablosunda raporlanır. Aşağıdaki örneklerde swap ve opsiyon sözleşmeleri kullanılarak riskten korunmaya ilişkin detaylar bulunmaktadır ⁴⁸

Örnek 1:

Faiz oranı takası (interest rate swap): Bir işletmenin 1 Ocak 2008 tarihinde beş yıl vadeli, yıllık değişken faiz ödemeli ve peşin değeri 50,000 YTL olan bir tahvil ihraç ettiğini, değişken faiz oranının faiz ödeme tarihinde piyasada geçerli olan faiz oranı üzerinden hesaplanacağını varsayalım. İşletme yönetiminin faiz oranlarının yükseleceği yönünde bir beklentisi olduğunu düşünelim. Eğer işletme yönetiminin bu beklentisi gerçekleşirse o takdirde işletmenin daha fazla tutarda faiz ödeyeceği yani yüksek tutarda bir nakit çıkışı olacağı açıktır. Bu yüzden yönetim, tahvilin ihraç tarihindeki değerine eşit tutarda ve eş zamanlı olarak, “sabit faiz ödemesi yapma ve değişken faiz tahsil etme” hakkı veren beş yıl süreli bir vadeli işlem sözleşmesi (faiz oranı takası) satın almış olsun. Vadeli işlem sözleşmesine göre işletmenin ödeyeceği faiz oranı, tahvilin ihraç edildiği tarihte geçerli olan %15 faiz oranı üzerinden sabitlenmiştir. 31 Aralık 2008 sonu itibariyle piyasada geçerli olan faiz oranı %17’ye yükselmiştir. Bu durumda 31 Aralık 2008 tarihi itibariyle işletme söz konusu tahvilleri ve vadeli işlem sözleşmesini aşağıdaki şekilde muhasebeleştirir:

48 Mısırlıoğlu, I.U, *Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlemesine İlişkin Temel İlkeler*, Muhasebe Dünyası Dergisi, MÖDAV, 1-31 (2005). s 8

a. Finansal riskten korunma konusu kalem, işletmenin ihraç ettiği tahvillerdir.

b. Finansal riskten korunma aracı, vadeli işlem sözleşmesidir.

c. Ancak etkin bir finansal riskten korunma söz konusu ise nakit akışı riskinden korunma muhasebesi uygulanabilecektir.

d. Tahvilin ihraç tarihindeki peşin değeri 50,000 TL'dir. İhraç tarihindeki faiz oranına göre tahvil yükümlülüğünün yıl sonunda $50,000 \times (1+0.15) = 57,500$ YTL olması beklenirken, aynı tarihte faiz oranlarındaki artış nedeniyle bu yükümlülük $50,000 \times (1+0.17) = 58,500$ YTL olarak gerçekleşmiştir. Aradaki 1,000 YTL'lik ilave fark, 7,500 YTL faiz giderine eklenerek toplam 8,500 YTL faiz gideri olarak gelir tablosuna yansıtılır. Böylece işletme beklediğinin üzerinde bir faiz giderine katlanarak ilave bir nakit çıkışına engel olamamıştır. Tahvilin ihraç edilmesinde ve yılsonundaki faiz ödemesinde aşağıdaki kayıtların yapılması gerekir:

----- 1 Ocak 2008 -----	
Kasa/Banka	50,000
Tahviller	50,000
----- / -----	
----- 31 Aralık 2008 -----	
Tahvil faiz giderleri	8,500
Kasa /Banka	8,500
----- / -----	

e. Ancak, vadeli işlem sözleşmesine göre işletme 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla $50,000 \times (1+0.15) = 57,500$ YTL ödemekle yükümlüdür. Aynı zamanda $50,000 \times (1+0.17) = 58,500$ YTL tahsil etme hakkına sahiptir. Bu değerleri netleştirecek olursak, işletmenin 1,000 YTL faiz kazancı elde ettiği görülmektedir. Bu tutar işletme tarafından tahsil edilerek aşağıdaki şekilde kayda alınır:

----- 31 Aralık 2008 -----	
Kasa/Banka	1,000
Tahvil faiz giderleri	1,000
----- / -----	

f. Böylece işletme vadeli işlem sözleşmesi sayesinde nakit artış riskinden korunmuştur. Çünkü faiz artışı bir yandan kayba neden olurken diğer yandan bir kazanç sağlamıştır.

g. Nakit artış riskinden korunma muhasebesi sayesinde, işletmenin karındaki dalgalanmanın önüne geçilmiştir.

h. Bunun yanı sıra; finansal riskten korunma aracından kaynaklanan kazanç veya kayıpların etkin olduğu tespit edilen kısmı öz sermaye değişim tablosu aracılığıyla doğrudan öz sermaye’de muhasebeleştirilir. Dolayısıyla, işletmenin elindeki vadeli işlem sözleşmesinin, finansal riskten korunmanın etkin olduğunu göstermek amacıyla, piyasa değeri üzerinden kayda alınması gerekir. Her bilanço tarihinde; vadeli işlem sözleşmesinin piyasa değerinin, önceki kayıtlı değeri ile karşılaştırılması ve bulunacak değişim tutarının öz sermaye hesabına kaydedilerek vade sonuna kadar izlenmesi gerekir. Bu işlem yapılırken, bir finansal varlık ya da finansal borç hesabı altında takip edilen sözleşme değeri, öz sermaye hesabı ile karşılıklı olarak düzeltilir. Vadeli işlem sözleşmesi sona erdiğinde bu hesaplar kapanacaktır. Örneğimizdeki vadeli işlem sözleşmesinin 31 Aralık 2008 tarihinde geçerli olan piyasa değerine göre etkin olduğu tespit edilen kısmının 2,600 YTL ve bir sonraki yılsonunda ise 1,800 YTL olduğu varsayıldığında aşağıdaki gibi kayda alınması gerekir:

----- 31 Aralık 2008 -----	
Finansal varlıklar	2,600
Öz sermaye	2,600
----- / -----	

----- 31 Aralık 2009 -----	
Öz sermaye	800
Finansal varlıklar	800
----- / -----	

Örnek 2:⁴⁹

Gelecekte yakıt alımı gerçekleştirmek isteyen ve şu anda şirketin opsiyon sözleşmesini alan şirket opsiyon sözleşme fiyatını hemen bir varlık gibi kaydeder. Şirketin sözleşmeyi 15 Ocak 2003'te imzaladığını varsayalım. Sözleşme maliyeti 1000\$, bu tarihteki opsiyon fiyatı 1\$'dır ve opsiyon 31 Mayıs 2003'te dolmaktadır. Ayrıca opsiyonun, şirketin sadece vade dolmuş tarihinde kullanılmasını seçebileceği Avrupalı bir opsiyon olduğunu varsayalım. (Amerikan opsiyonu sadece sonunda değil sözleşme döneminde de kullanılabilir.) Şirket opsiyonu aşağıdaki gibi kaydetmektedir:

----- 15 Ocak 2003 -----	
Yakıt sözleşme opsiyonu	1000
Nakit	1000
----- / -----	

Şirket 31 Mart 2003'te çeyrek raporunu hazırlar. Eğer 31 Mart 2003'teki yakıtın piyasa fiyatı 1.25\$ ise ve şirket bu tarihteki opsiyonu kullanabilirse, o zaman yakıtta galon başına 0.25\$ veya toplamda 25,000\$ tasarruf eder. 25,000 \$ bu tarihte şirkete olan opsiyonun değerinin değerlendirmesidir. Şirket 31 Mart'ta ayarlayıcı bir girdinin kaydedilmesi ihtiyacı duyar, çünkü opsiyon 133 numaralı açıklamaya göre makul değerinde kaydedilmelidir.

Opsiyon sözleşmesinin amacı şirketin yakıtı alırken ödeyeceği maliyeti kontrol etmek olduğundan dolayı opsiyonun değerindeki artış yakıtın kullanıldığı

⁴⁹ Floyd A. Beams – Joseph H. Anthony – Robin P. Clement – Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, 8. Edition, Prentice Hall, s. 398 – 399

aynı dönemde gelirlere kaydedilmelidir. Kar, bilançonun hissedar sermayesi bölümündeki diğer genel gelirlerin bir bileşeni gibi bunu içererek ertelenmiştir. Kar bu çeyreğin gelir tablosunu pas geçer. Girdi aşağıdaki gibidir:

----- 31 Mart 2003 -----	
Yakıt sözleşme opsiyonu	24000
Diğer genel gelirler	24000
Yakıt opsiyon sözleşmesindeki Farkına varılmamış sahip olunan kar	
----- / -----	

31 Mayıs 2003'te yakıt fiyatlarının galon başına 1.30\$ olduğunu varsayalım. Yakıtın piyasa değeri 130,000\$'dır. Yakıt fiyatı opsiyonunu yazan, şirkete galon başına 0.30\$ veya toplamda 30,000\$ ödemelidir. Sözleşmenin sonucu olarak 5,000\$'lık ek bir kar meydana gelir. Şirket aşağıdaki girdileri kaydeder:

----- 31 Mayıs 2003 -----	
Yakıt stoku	130,000
Nakit	130,000
----- / -----	
Nakit	30,000
Yakıt sözleşme opsiyonu	25,000
Diğer genel gelirler	5,000
----- / -----	

Sözleşmedeki karın hala daha tanımlanmadığının farkına varalım, çünkü yakıt stokta durmaktadır. Yakıt kullanıldığında, sözleşmedeki kar, satılan malların maliyetindeki azalma olarak tanımlanacaktır, böylece satılan malların maliyetine olan net etki 130,000\$ değil 100,000\$ olur.

15 Haziran 2003'te yakıt stokunun kullanıldığını varsayalım. Girdiler aşağıdaki gibidir:

----- 15 Haziran 2003 -----		
Satılan malların maliyeti	130,000	
Yakıt stoku		130,000
Diğer genel gelirler	30,000	
Satılan malların maliyeti		30,000
----- / -----		

3.2 IAS ve FASB Açısından Gerçeğe Uygun Değer (GUD) Kavramı ve Muhasebesi

IASB'nin terimler sözlüğünde gerçeğe uygun değer (fair value) ifadesi; “bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar” şeklinde tanımlanmıştır. FASB ise gerçeğe uygun değer kavramına ilişkin olarak yayınlamış olduğu taslak standartta gerçeğe uygun değer ifadesini; önce, “aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında, bir varlık ve yükümlülüğün işlem günündeki değişimine konu olan fiyattır” şekilde açıklamıştır. FASB, 29 Haziran 2005 tarihinde yaptığı toplantıda gerçeğe uygun değer tanımını revize etmiştir. Bu değişiklikten sonra gerçeğe uygun değer kavramının şu şekilde tanımlandığı görülmektedir; “cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyattır”

FASB'de gerçeğe uygun değer kavramına ilişkin olarak yapılan tanımlar karşılaştırıldığında, birinci tanımda “cari piyasa ifadesinin bulunmadığı”, bunun yerine “işlem tarihindeki değişim” ifadesinin yer aldığı görülmektedir. FASB birinci tanımda “cari piyasa” ifadesine yer vermemiş olmayı bir eksiklik olarak değerlendirip, ikinci ve son tanımda gerçeğe uygun değer kavramının cari piyasada oluşan bir değer olduğu vurgusuna yer vermiştir. IASB ve FASB'nin gerçeğe uygun değer ifadesine ilişkin olarak yapmış olduğu açıklamalar incelendiğinde gerçeğe uygun değer kavramının aktif bir piyasada, karşılıklı pazarlık ortamında ortaya çıkan bir fiyat olduğu görülmektedir. IASB ve FASB'nin sadece gerçeğe uygun değer ile ilgili yapmış olduğu açıklamalara bakarak, gerçeğe uygun değer ifadesinin Türkçede

karşılığının piyasa fiyatına karşılık geldiğini de ifade etmek mümkündür. Ancak IASB ve FASB'nin yayınlamış oldukları standartlar incelendiğinde gerçeğe uygun değer kavramının yapılan tanımlamanın dışında başka anlamlara da gelebildiği görülmektedir. IASB'ın halen yürürlükte olan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımı kısmen veya tamamen kullanılmaktadır. Bu standartlar incelendiğinde GUD'nin belirlenmesinde öncelikle piyasa fiyatının esas alındığı, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin olarak piyasa fiyatına ulaşamaması durumunda, GUD' un benzer varlıkların piyasa fiyatlarından hareketle tespit edileceği görülmektedir. Piyasa fiyatının güvenilir olmaması durumunda ise GUD'nin uygun değerlendirme teknikleri (NBD, opsiyon fiyatlaması vb.) kullanılarak belirlenebileceği belirtilmektedir. Bu durumu aşağıdaki şekil üzerinde göstermek mümkündür.⁵⁰

Gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesinde, bilançoda mevcut bulunan bir varlığın, yükümlülüğün veya henüz bilançoda yer almayan ya da muhasebeleştirilmemiş ancak kesinleşmiş bir yükümlülüğün piyasa değerinde meydana gelebilecek değişimin etkisi yok edilmeye çalışılır. Sabit faizli borçlanma senetleri veya finansal olmayan sabit fiyatlı yükümlülükler ya da varlıklar bunlara örnek gösterilebilir. Örneğin, bir işletmenin ticari amaçlı petrol stokları bulunduğunu varsayalım. Petrol fiyatlarındaki değişimin işletmenin elindeki stoklara olumlu veya olumsuz bir etkisi olacaktır. Olumsuz etkinin varlığı halinde, işletmenin bu değişimden kaynaklanan bir fiyat riski taşıdığı söylenebilir. Çünkü petrol fiyatlarının düşmesi durumunda işletmenin kar marjı azalacak ve hatta zarar dahi söz konusu olabilecektir. İşte işletme taşıdığı finansal riski bertaraf etmek amacıyla bir türev sözleşme satın almış olabilir. Eğer söz konusu sözleşme Finansal Riskten Korunma (FRK) amacıyla satın alınmışsa o taktirde gerçeğe uygun değer riskinden korunma muhasebesi yöntemi uygulanabilir. Şimdi bu örneği rakamlarla ifade edelim:⁵¹

İşletmenin elinde Temmuz ayının sonunda satmak üzere 120,000 TL maliyet

50 Rafet Aktaş -Ali Deran , " Fair Value" Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi, s 5-6

51 Mısırlıoğlu, I.U, Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlemesine İlişkin Temel İlkeler, Muhasebe Dünyası Dergisi, MÖDAV, s 1-31 (2005).

bedelli (1000 varil x 120 TL) petrol olduğunu ve petrol fiyatlarında bir düşüş beklediğini dolayısıyla bu düşüşten olumsuz etkileneceğini ve bu etkiyi ortadan kaldırmak amacıyla Mayıs ayında vadeli bir işlem sözleşmesine (forward) girdiğini varsayalım. Vadeli işlem sözleşmesine göre vade sonunun 31 Temmuz olduğunu ve vade sonunda işletmenin elindeki petrolü 120,000 TL bedelle (1000 varil x 120 TL) satma garantisi olduğunu düşünelim. Haziran ayının sonunda petrol fiyatlarının piyasa değerinin varil başına 108 TL olarak gerçekleştiğini varsaydığımızda işletmenin 1000 varil x 12 TL= 12,000 YTL tutarında bir kayba uğrayacağı açıktır. Ancak işletmenin elinde söz konusu petrol stoklarını varil başına 120 TL'den satma hakkı bulunduğu için 12,000 TL (120,000 TL -108,000 TL) kazanç elde ederek söz konusu kaybını bertaraf edebilecektir. Böylece gerçeğe uygun değer riskinden korunma sağlanmış olacaktır.

Şimdi bu açıklamaları muhasebeleştirme açısından değerlendirelim:

- a. Finansal riskten korunma konusu kalem, işletmenin petrol stoklarıdır.
- b. Finansal riskten korunma aracı, vadeli işlem sözleşmesidir.
- c. Ancak etkin bir finansal riskten korunma söz konusu olduğunda FRK muhasebesi uygulanabilir. Bunun için FRK konusu kalem ile FRK aracının kayıp ya da kazançlarının birbirlerine olan oranının %80 ile %125 aralığında gerçekleşmesi zorunludur. Aksi halde FRK muhasebesi uygulanamaz.
- d. Etkin bir FRK söz konusu olduğunda; Petrol stokları bilanço tarihindeki piyasa değeri ile değerlendirilerek, değer artış ya da azalışı gelir tablosuna yansıtılacaktır. Örneğimizde Haziran sonu itibariyle stokların değeri 12,000 TL (1,000 varil x (108–120)) azalarak 108,000 TL olacak ve bu değer gelir tablosunda bir zarar unsuru olarak yer alacaktır.
- e. Petrol stoklarının değerlendirilmesine eş zamanlı olarak, FRK işleminin diğer elemanı olan vadeli işlem sözleşmesinin de piyasa değeriyle değerlendirilerek bilançoda

yer alması gerekir. Buna göre vadeli işlem sözleşmesinin değeri 12,000 TL (1000 varil x (120–108)) olarak bilançonun finansal varlıklar sınıfında yer alması ve sözleşmeden doğan kazancın ise gelir tablosuna yansıtılması gerekir. Böylece FRK muhasebesi sayesinde karın dalgalanması önlenmiş olacaktır.

f. Ancak yukarıdaki varsayımlarda, mükemmel bir korunma vardır. Çünkü kayıp ve kazanç oranı 1'dir, diğer bir ifadeyle %100'dür (12,000 TL / 12,000 TL). Ayrıca vadeli işlem sözleşmesinin vadesine (31 Temmuz) kadar geçecek süre zarfındaki paranın zaman değeri ihmal edilmiştir.

g. Örneğin, Haziran ayının son gününde vadeli işlem sözleşmesinin piyasa değeri varil başına 110 TL olsaydı o zaman vadeli işlem sözleşmesinden doğan kazanç 10,000 TL (1,000 varil x (120–110)) olacaktır. Bu durum FRK muhasebesinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecekti. Çünkü kayıp/kazanc oranı %120 [(12,000 / 10,000)x100] olarak hesaplanarak etkin bir korunma olduğu görülecekti. Bu örnekte paranın zaman değeri ihmal edilmiştir. Paranın zaman değeri dikkate alınsaydı o takdirde, vadeli işlem sözleşmesinden doğan 10,000 TL'nin geçerli bir faiz oranı ile vadesine kalan 30 günlük süre için iskonto edilmesi ve bulunacak bu yeni değere göre etkin bir korunma olup olmadığının test edilmesi gerekecekti.

h. Eğer etkin koruma olmasaydı o takdirde petrol stoklarının değeri yeniden değerlendirilmeyecek ve sadece vadeli işlem sözleşmesi piyasa değerine göre bilançoya alınmış olacaktır. Bu durumda işletmenin dönem kar veya zararı dalgalanma riskiyle karşılaşmış olacaktır.

Konu ile ilgili diğer bir örnekte şu şekildedir: ⁵²

Makul değer hedge oluşan varlığın veya firma satın alım taahhüdünün fiyat riskini azaltmaya gayret eden bir türev sözleşmesidir. 1 Ocak 2003'te bir şirketin bir yıl içinde – 1 Ocak 2004 – üreticiden cari zamandaki İskoç viskisi fiyatı olan litresine 15\$'dan 100,000litre İskoç viskisinin teslimatını alma konusunda anlaşmıştı

52 Floyd A. Beams, Joseph H. Anthony, Robin P. Clement, Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, Prentice Hall; Eight Edition, s 230

varsayalım. Viskinin zaman içindeki piyasa oranındaki değişimlerden avantaj sağlamak amacıyla şirket spekülâtorle beraber ayrıca değişken ödemeli/sabit getirili ileriye dönük sözleşmeye girmektedir. Şirket gerçekte firma satın alım taahhüdünün sabit faktörünü çözmüştür.

Eğer piyasa fiyatı bir yıl içinde 14\$ olursa, şirket spekülâtörden 1 litre başına 1 \$ veya toplamda 100,000\$ alır. Şirket kendi cebinden litre başına 14\$ ve spekülâtörden gelen, litre başına 1\$ ödeyecektir. Eğer piyasa fiyatı litre başına 17\$ olursa, şirket spekülâtöre litre başına 2\$ ve sonra viski tedarikçisine litre başına 15\$ ödemelidir. Her durumda viskinin şirkete piyasa oranında maliyeti vardır.

Şirket şunun farkında olmalı ki, viski üreticisi ile iptal edilemeyen bir “ firma satın alım taahhüdü”ne sahiptir ve ayrıca spekülâtörle beraber ileriye dönük sözleşmeye girmiştir. Bu işlem makul değer hedge olarak nitelendirilir, çünkü tahmin edilen değil, oluşmuş olan taahhüdün maliyetini kontrol etmek amaçlanmıştır.

İleriye dönük sözleşme taraflar arasında döviz kuru aracılığı olmadan pazarlık edilerek saptanmıştır. Bu, kalite, miktar ve teslimat programının tanımında oldukça büyük esnekliğe imkân sağlar. Bu çeşit sözleşme vadeli işlem sözleşmeleri kadar kolay çözülemez ve firma satın alım taahhüdü olarak nitelendirilir. Makul değer hedge için hesaplama, nakit akışı hedge için olandan farklıdır.

1 Ocak 2003'te hiçbir girdi, firma satın alım taahhüdü veya ileri döviz kuru sözleşmesi için gerekmez. 31 Mart 2003'te İskoç viskisinin piyasa değerinin litre başına 13\$ olduğunu varsayalım. Şirket swap anlaşmasından farkına varılmamış 200,000\$'lık kar elde eder $[(15\$ - 13\$) * 100,000]$. Şirket ayrıca viskinin piyasa fiyatı şu anda sözleşme fiyatından daha aşağıda olduğundan dolayı satın alım taahhüdünden farkına varılmamış zarar elde eder. Firma satın alım taahhüdünün makul değerindeki değişim ve ileriye dönük sözleşme değerindeki denkleştirici değişim derhal gelirlere kaydedilir:

----- 31 Mart 2003 -----

İleriye dönük sözleşme	200,000
İleriye dönük sözleşmedeki farkına varılmamış kar	200,000
İleriye dönük sözleşmenin makul değerindeki değişimi kaydetmek için.	
----- / -----	
----- / -----	
Firma satın alım taahhüdündeki farkına varılmamış zarar	200,000
Satın alım taahhüdü	200,000
Firma satın alım taahhüdündeki değişimi kaydetmek için.	
----- / -----	

31 Mart'tan 30 Eylül 2003'e kadar viskinin piyasa fiyatının değişmediğini varsayalım.

31 Aralık 2003'te piyasa fiyatı 14.50\$'dır. Yıllık muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olur:

----- 31 Aralık 2003 -----

İleriye dönük sözleşmedeki farkına varılmamış zarar	150,000
İleriye dönük sözleşme varlığı	150,000
Firma satın alım taahhüdü	150,000
Firma satın alım taahhüdündeki farkına varılmamış kar	150,000
----- / -----	

[(14.50\$ - 13\$)*100,000]

1 Ocak 2004'te bütün sözleşmeler viskinin piyasa fiyatı 14.50\$ olduğunda ödenir. Girdiler aşağıdaki gibidir:

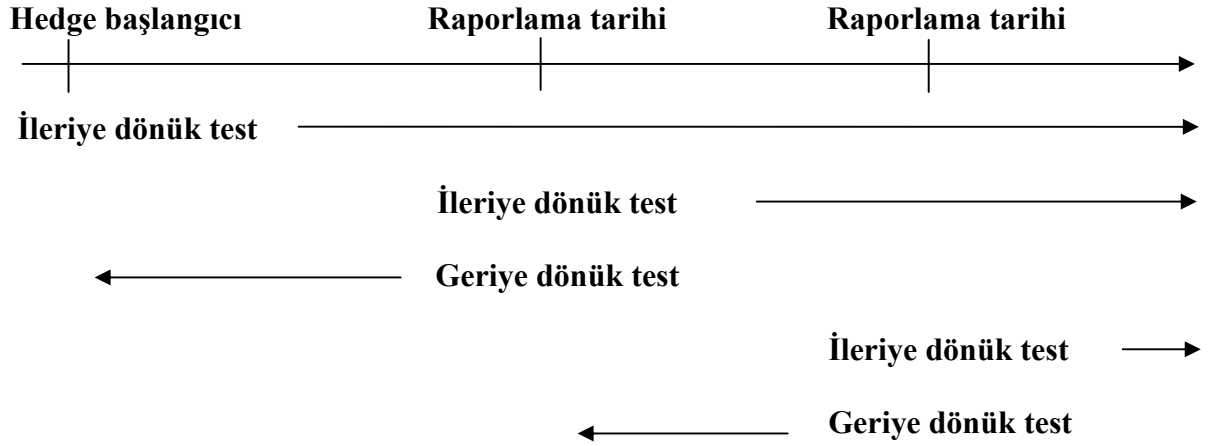
----- 1 Ocak 2004 -----	
Nakit	50,000
İleriye dönük sözleşme	50,000
----- / -----	
Firma satın alım taahhüdü	50,000
Viski stoku	1,450,000
Nakit	1,500,000
----- / -----	

Makul değer hedge hesaplaması, türev kesin olarak söz verilmiş işlemi (alım veya satım) ve oluşmuş alacak veya borç için ayrılan yabancı para hedge edildiğinde kullanılır.

3.3 Hedge İşlemlerinin Verimliliğinin Ölçülmesi

IAS 39 hedge stratejilerinin, hedge hesaplamalarını uygulamak amacıyla verimlilik için test edilmesini gerektirir. Verimlilik hedge hesaplamalarını başarmının muhtemelen en zor tarafıdır. Verimlilik basitçe hedge enstrümanının, nakit akışları veya makul değerindeki değişimler tarafından denkleştirilen hedge riski ile bu riskten kaynaklanan nakit akışları veya makul değerinde değişimlerinin mesafesidir. IAS 39 hedge başlangıcında hedge verimliliğinin değerlendirilmesini ve sonra geçici finansal durumları içeren her bilanço tarihinde gözlemlenmesini gerektirir. IAS 39 iki ayrı testin uygulanmasının gerektirir (şekil 2 'ye bakınız). İleriye dönük test, ileriye bakarak hedge işleminin yüksek verimlilikte olmasının beklendiğini gösterir. Geriye dönük test, cari hedge sonuçlarına bakarak muhasebe döneminde verimli olduğunu gösterir. Bu test en az bütün bilanço tarihlerinde uygulanmalıdır. Aşağıdaki şekil ile hedge işlemi ile test ilişkisi şematize edilmiştir.⁵³

53 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 18 – 19

Şekil 2 - Verimlilik Testleri.

Hedge hesaplarının değerlendirilebilmesi, hedge işleminin verimliliğinin sürdürülebilir olmasını gerektirir. Hedge ilişkisinin yüksek verimlilikte olduğu kanıtlanmalıdır:⁵⁴

- İleriye yönelik olarak, başlangıçta ve vadesi boyunca makul değerdeki değişimler ve hedge enstrümanının nakit akışları, makul seviyedeki değişimleri veya hedgelenen öğenin nakit akışlarıyla denkleşmesi konusunda yüksek verimliliğe sahip olması beklenir.
- Geriye dönük olarak, her raporlama döneminde ölçülen hedge yüksek verimliliğe sahip olmalıdır, bundan dolayı denkleştirmenin cari seviyesi %80–125 aralığında olmalıdır.

3.3.1 İleriye Dönük Test

İleriye dönük testin amacı hedge işleminin yaşamı boyunca yüksek verimlilikte olduğunun beklenmesini kanıtlamaktır. İleriye dönük test başlangıçta ve en az bütün bilanço tarihlerinde uygulanmalıdır. IAS 39'un belirttiği üzere ileriye dönük verimlilik testini geçmek için hedge enstrümanının makul değeri veya nakit

⁵⁴ Ernst&Young, **Foreign Currency Hedges and Hedges of Net Investment In Foreign Operations- In According to IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement**, s. 4

akışlarındaki değişimler verimli bir şekilde hedge edilen ögenin makul değeri veya nakit akışlarındaki değişimleri karşılamalıdır. IAS 39 test sonucunun yüksek verimlilikte olarak değerlendirilebilmesi için %80-%125 aralığında olması gerektiğini belirtir.⁵⁵

Her ne kadar IAS 39 ileriye dönük hedge verimliliğinin değerlendirilmesi için tek bir metot belirtmese de, genellikle üç yoldan biriyle yapılır: Eğer hedge enstrümanının ve hedge edilen ögenin dönemleri kesin olarak eşleşiyorsa niteliksel değerlendirme kullanılır. Bu metot “kritik dönemler metodu” olarak adlandırılır. Eğer tahmini miktarlar, dönemler, fiyatlandırma zamanları, zamanlama ve nakit akışının para birimi eşleşiyorsa o zaman hedge ilişkisinin mükemmel verimlilikte olması beklenir. Bu beklenti, hedge enstrümanına bağlı olan kredi riski oldukça düşük tahmin edildiğinde veya hedge ilişkisinin ileriye- geriye dönük olarak ne kadar verimli olduğunun değerlendirilmesi sureti ile yönetilir. Bu test sıklıkla lineer regresyon veya senaryo analizleri metodu uygulanır. Metodun amacı birçok olası senaryo altında hedge ilişkisinin ne kadar verimlilikte olacağını modellenmesidir. Bu test sıklıkla Monte Carlo simülasyon metodu kullanılarak uygulanır. Eğer geriye dönük test başarısız olmuş ise ileriye dönük test metodunun baştan sona bir incelemesine ihtiyaç duyulur. Eğer türevin veya hedgelenen ögenin makul değerindeki değişimin belirgin bir bölümü karşı tarafın kredi riskine bağlıysa ileriye dönük testin incelenmesine özel olarak dikkat edilmesi gereklidir. Bu sebepten dolayı, kredi riskinin değerlendirilmesi ileriye dönük testin can alıcı bir bölümünü oluşturur.⁵⁶

3.3.2 Geriye Dönük Test

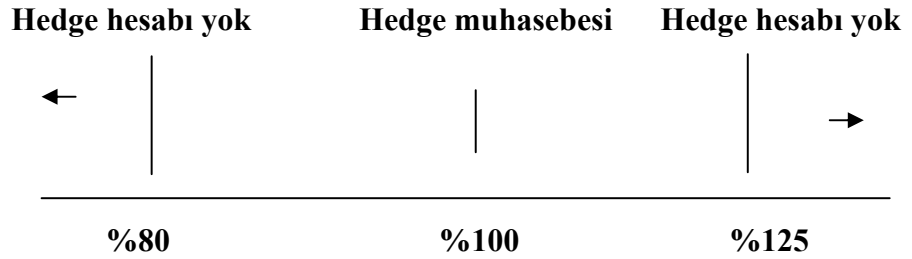
Periyodik olarak, IAS 39 geriye dönük bir test gerektirir, böylece kurum cari hedge ilişkisinin geçmiş dönemde (örneğin, son test uygulandığından bu yana) verimli olup olmadığını gösterir. Geriye dönük test en azından bütün raporlama tarihlerinde tamamlanmalıdır. (her defasında yıllık ve geçici finansal tablolar hazırlanır).

Testi geçmek için hedge enstrümanı hedge edilen ögenin değerindeki

55 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 18 – 19

56 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 18 – 19

değişimleri karşılayacak verimlilik koşullarında yani %80-%125 aralığında olmalıdır. Diğer bir deyişle, eğer hedge edilen ögenin makul değeri veya nakit akışlarındaki değişim 100 ise, hedge enstrümanı 80 ile 125 arasında değişmelidir. (şekil 3'e bakınız.). Her ne kadar IAS 39 geriye dönük hedge verimliliğini değerlemek için tek bir metodu belirtmese de genel olarak "oran analizi" metodu kullanılarak yapılır. Geriye dönük testi hesaplarırken anahtar seçenek, makul değerdeki değişimlerin güncel test dönemi üzerinden veya hedge başlangıcından beri kümülatif olarak hesaplanıp hesaplanmadığıdır. Kümülatif temelde olan, uzun dönemdeki makul değerlerin değişimi kısa dönemdekinden daha istikrarlı olduğunda önerilir ve böylece %80-%125 aralığının dışına düşme durumu daha az gerçekleşir.⁵⁷

Şekil 3 - Geriye Dönük Test Verimliliği

3.3.3. Geriye Dönük Testin Başarısızlığı

Eğer hedge geriye dönük testi geçemezse hedge hesapları önceki muhasebe döneminin sonundaki (örneğin, hedge ilişkisinin yüksek verimlilikte olduğu son zaman) gibi uygulanamayabilir. Kurum hedge işleminin yüksek verimlilikte devam edip etmeyeceğine karar vermelidir.⁵⁸

- Kurum, testin başarısızlığının kendini tekrar etmesi çok zor olan izole edilmiş bir durumun sonucu olduğu yargısına varabilir. İleriye dönük testi inceledikten sonra, kurum hala hedge ilişkisinin gelecekte yüksek verimlilikte

⁵⁷ Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derrivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 20

⁵⁸ Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derrivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 20

olmasını beklemeyi dikkate alır. Bu durumda, hedge ilişkisi olmaya devam eder ve eğer hem bir sonraki ileriye dönük test hem de geriye dönük test geçerse hedge hesaplamaları sonraki dönemde uygulanabilir.

- Kurum, testin başarısızlığının kendini tekrar edebilir bir durumun sonucu olduğunu değerlendirebilir. İleriye dönük test incelendikten sonra, kurum hedge ilişkisinin gelecekte yüksek verimlilikte olmayacağı tahmin eder. Bu durumda, hedge hesaplamaları devam ettirilmez.

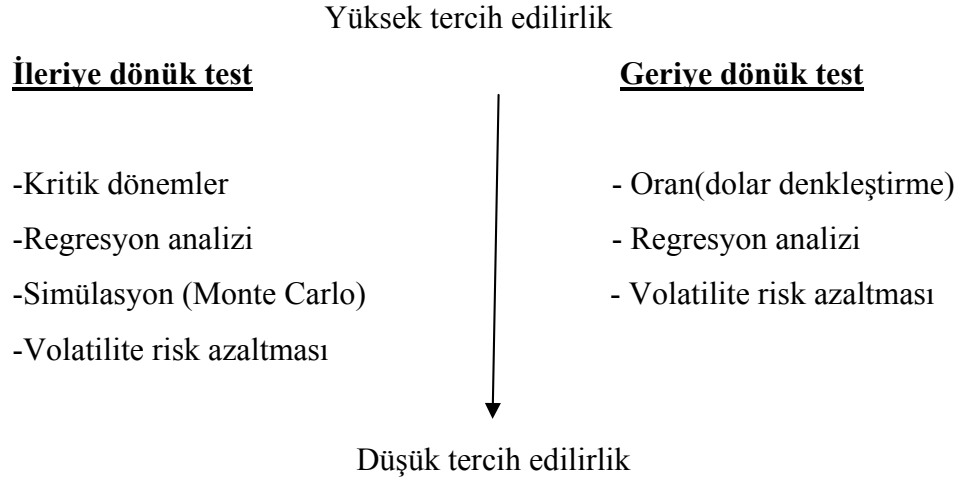
- Kurum hedge ilişkisinin başarısız olmasına neden olan durumu veya detaylardaki değişimi tanımlayamaz. Bu durumda, hedge hesaplamaları devam ettirilmez.

Avrupa Havayolları İkilemi

Jet yakıtı fiyatlarının riskini hedge ettiklerinde havayolları çoğu zaman likit piyasasını büyük oranda şekillendirici olarak jet yakıtı türevlerinin yerine işlenmemiş petrol türevlerini kullanıyordu. Jet yakıtı ve işlenmemiş petrol fiyatları uzun vadede yaklaşık olarak %90 korelasyondaydı, fakat korelasyonun en az %80'nin altına düştüğü dönemler vardı. Sonuç olarak, havayolları bazı dönemlerde geriye dönük test başarısız olduğunda ileriye dönük testi başarılı bulabilir.

Özet olarak IAS39 çerçevesinde her iki test içinde en çok tercih edilen yöntemler şu şekilde sıralanabilir;⁵⁹

59 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 27

Şekil 4: Verimlilik Test Metotları – Öneriler.

FASB 133 açısında ise İleriye Dönük ve Geriye Dönük yüksek verimlilik testleri için kullanılabilen iki çeşit metot vardır; Dolar Denkleştirme Metodu ve İstatistiksel Analiz Metodu. Bununla beraber, aynı testler için aynı metotlar eş zamanlı olarak kullanmamalıdır,⁶⁰

Dolar denkleştirme metodu, kayıtlamada belirtildiği gibi hedge edilen ögenin hedgelenen riskinin makul değerindeki değişim, basitçe hedge enstrümanının makul değerindeki değişimdir. Genellikle yüzde olarak hesaplanmış bu oran, %80 – 125 veya %80 – 120 aralığında olmalıdır. Yoksa hedge yüksek verimlilikte değildir ve sonlandırılmalıdır. Uygulamada birçoğu, Securities and Exchange Commission (tahvil borsasını teftiş eden resmi daire) tarafından 1995'teki Yıllık Muhasebe Konferansında ifade edilen %80–125 aralığını kullanır. Financial Accounting Standards Board (finansal muhasebe standartları kurulu) net bir şekilde %80–120 aralığını tercih eder. Dolar denkleştirme metodunu hesaplamada anahtar parametre, değişimlerin cari değerlendirme döneminden mi veya başlangıçtan beri kümülatif olarak mı hesaplandığıdır. Her ikisi de kabul edilir. Kümülatif dönem, dolar denkleştirme oranı uzun vadede kısa vadede daha istikrarlı ve böylece aralığın dışına daha az düşecek ise önerilir. Özellikle kompleks faiz oranlı hedge

⁶⁰ Jeffrey B. Wallace, **Derivative Accounting; Hedging Under Fas 133**, Greenwich Treasury Advisors, s. 9–10

işlemlerinde, faiz oranlarındaki küçük değişimler dolar denkleştirme oranının payında ve paydasında küçük değişimlere sebep olacak ve bu küçük değişimler kendi içlerinde önemsiz olmalarına rağmen dolar denkleştirme metodunun %80–125 aralığının oldukça dışına çıkması ile sonuçlanan bir risk söz konusudur.

İstatistiksel analize göre, “Regresyon uygulaması veya verimliliği inceleyen diğer istatistiksel analiz yaklaşımları karmaşıktır. Bu yöntemler uygun açıklama ve istatistiksel sonuçları anlamayı gerektirir.” Regresyon analizi en yaygın istatistiksel analiz yöntemidir. Kısaca, biri yüksek korelasyonlu fiyatlara sahip fakat yüksek korelasyonlu fiyat farklılıklarına sahip olmadığı durumlarda fiyatlardaki değişimin yerine fiyat seviyelerinde regresyon yapmaya olanak sağlar. Eğer regresyon analizi yapılmışsa piyasa uygulamaları R^2 'nin %80 veya yüksek verimlilikte değerlendirilmesini sağlayacak daha iyi bir oranda olması gerektiğinde anlaşılır. Değerlendirmek için bir önemli faktör, regresyon analizinin bağlantılı olması gereken zaman periyodudur. Net olarak, biri $R^2 < %80$ 'e sebep olabilecek herhangi bir cari dönem volatilitisini azaltacak yeterince uzun dönem isteyebilir. Regresyon analizine bir alternatif, volatilitate azaltma metodu, varyans azaltma metodu veya VRM olarak da bilinen riskteki değer yaklaşımıdır. Bu metot; hedgelenen ögenin volatilitesiyle, volatilitedeki azalmayı hesaplar:

$$1 - \frac{\text{Hedgelenen ögenin ve hedge enstrümanının standart sapması}}{\text{Hedgelenen ögenin hedgelenmeyen kısmının standart sapması}}$$

Regresyon analiziyle olduğu gibi bu istatistik, genellikle tam piyasa değeri temelinde olacak hedge kayıtlarında bütün değişimlerin nasıl belirtilmiş olduğuyla uyumlu olarak tarihsel oranları kullanan tarihsel zaman periyodu üzerinden hesaplanır. Eğer bu, mesela %80 gibi üzerinde anlaşılan birkaç parametreden büyükse (başka bir deyişle pozisyonun volatilitesi hedge tarafından azaltılmışsa) hedge ilişkisi yüksek verimlilik testini geçebilir.

Genel bir kural olarak, içinde temel riskin bulunduğu, kritik dönemleri büyük seviyede kusurlu eşleşen veya özellikle portföy hedgenin bulunduğu hedge ilişkileri

için istatistiksel testlerin herhangi bir çeşidini kullanmak dolar denkleştirme metodunu kullanmaktan daha iyidir. Dolar denkleştirme metodu, 1998 Asya/Rusya Ruble krizinde olduğu gibi finansal piyasa bunalımları döneminde hiçbir ayar yapılamayacak şekilde esnek değildir. Finansal piyasaların değişkenliğinde, dolar denkleştirme metodunun verimli olmadığını ve sonlandırılması gerektiğini değerlendirebilecekken istatistiksel yaklaşım hedgein yüksek verimli olarak değerlendirilmesine olanak sağlayabilir. $R^2 > \%80$ gerekliliği çoğu makul hedgeler için bağlayıcı bir test değildir.

Bütün bunların ışığında hedge işlemi özet olarak şu durumlarda sürdürülmemelidir. Bu konuya bir sonraki başlıkta daha detaylı olarak değinilecektir.

İleriye dönük olarak hedge hesabı aşağıdaki durumlarda sürdürülmemelidir.⁶¹

- Hedge enstrümanının süresi dolduğunda, satıldığında, sonlandırıldığında veya kullanıldığında veya
- Hedge bundan sonrası için verimlilik kriterlerine uymadığında veya
- Nakit akışı hedgeine bağımlı olan tahmini işlem bundan sonrası için yüksek olasılıkta değilse veya
- Kuruluş belirlemelerini feshettiği durumlarda.

Hedge hesabı sürdürülmediği zamanki işlemler ise şunlardır;⁶²

61 Ernst&Young, **Foreign Currency Hedges and Hedges of Net Investment In Foreign Operations- In According to IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement**, s. 4

62 Ernst&Young, **Foreign Currency Hedges and Hedges of Net Investment In Foreign Operations- In According to IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement**, s. 4

Tablo 4: Hedge İşleminin Sürdürülmediği Zamanki İşlemler

	Makul değer hedge	Nakit akışı hedge
Hedge enstrümanının makul değerindeki gelecek değişimler	Gelir tablosuna alınmasına devam edilir.	Derhal gelir tablosunda tanımlanır.
Hedgelenen ögenin makul değerindeki değişimler	Faiz getiren varlıkları hedgeleri için zamana göre ayarlamalar vade dolmuş zamanı üzerinden gelir tablosunda amortize edilir.	Uygulanabilir değil
Sermayeye zamanında kaydedilen miktarlar: a) Hedgelenen öge hala bulunmakta veya olması beklenmekte b) Hedgelenen öge veya işlem satılmış veya bundan sonra olması beklenmemekte	Uygulanabilir değil Uygulanabilir değil	Gelir tablosuna transfer edilmesiyle birlikte hedgelenen nakit akışlarındaki değişim Gelir Tablosunda tanımlanır. Derhal gelir tablosuna transfer edilir.

Hedge işleminin sürdürülmemesi gereken durumlar ve sürdürülmemesi gerekli durumlar bir sonraki başlık altında daha detaylı olarak ele alınmıştır.

3.4 Hedge İlişkisinin Sürdürülebilmesi ve Sonlandırılması Durumu

Kesinlik içeren durumlarda, kuruluş için ileriye dönük hedge hesaplarını sonlandırmak gereklidir. Hedge ilişkisi aşağıdaki herhangi bir sebebe bağlı olarak sonlandırılabilir.⁶³

- Hedge enstrümanının vadesi dolmuş, satılmış, sonlandırılmış veya kullanılmış

63 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 13

olabilir. Eğer hedge enstrümanı değiştirilirse veya başka bir hedge enstrümanına dönüştürülürse ve bu değişim veya dönüştürme kurumun belgelendirilmiş hedge stratejisinin bir parçasıysa bu bir sonlandırma veya vade dolumu değildir veya

- Hedge yüksek verimlilik testinde başarısızdır veya hedge işleminin verimliliği bundan sonrası için ölçülebilir değildir veya

- Kurum kendi isteği ile buna karar verir. Kurum, aynı hedge enstrümanı ile yeni bir hedge hesap ilişkisi düzenleyerek hedge ilişkisini yeniden tanımlayabilir veya

- Hedgelenen öğe aşığıdaki durumların varlığında sona erer:

- Tanımlanan hedgelenen öğenin vadesi dolduğunda, satıldığında veya sonlandırıldığında veya

- Tahmin edilen işlemin bundan sonra gerçekleşmesi beklenmediğinde

Toplamda hedge çeşidine ve devam etmeme sebebine bağlı olarak altı farklı muhasebe uygulaması vardır:⁶⁴

1) Nakit akışı hedge de hedge enstrümanının vadesi dolar veya satılır. Önceden sermayede tanımlanmış hedge kar ve zararları sermayede aynen kalır ve hedge edilen öğe son olarak gelir tablosunda tanımlandığında gelir tablosuna taşınır.

2) Makul değer hedge işlemi yüksek verimlilik testinden kalır. Önceden son değerlendirmede (oldukça yüksek verimli olan) olduğu gibi kaydedilen hedgelenen öğenin taşıma miktarı ayarları hedgelenen öğenin defter değerinin parçası olarak kalır. Eğer kurum test başarısız olduğunda bunu kesinlikle gösterebiliyorsa, hedge işleminin yüksek verimlilikte olduğu son zamana kadar hedge edilen öğenin makul değerindeki değişimi kaydedebilir. Bu andan itibaren hedge edilen öğenin bundan

64 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 13

başka makul değerlemesi yoktur. Zamana göre hedgelenen ögenin defter değerindeki ayarlar hedgelenen ögenin yaşamı üzerinden amortize edilir. Hedgelenen öge amortize edilmiş maliyette taşındığında amortisman efektif faiz oranı tekrar hesaplanarak uygulanır.

3) Bundan sonra makul değer hedgeinin şirket taahhüdündeki şirket veya makul değerde hedgelenen öge yoktur. Hedgelenen ögenin makul değerindeki değişimlere bağlı bilançoda kayıtlı miktarlar gelir tablosuna geri döndürülür.

4) Nakit akışı hedgei yüksek verimlilik testinde başarısız olur, hedge enstrümanının vadesi dolar veya satılır. Önceden son testteki şekliyle (yüksek verimlilikte olan) sermayede tanımlanmış hedge kar ve zararları ertelenmiş kalırlar ve tahmini işlem son olarak gelir tablosunda tanımlandığından sermayeden gelir tablosuna taşınır. Eğer kurum nakit akış hedge yüksek verimlilik testinde başarısız olduğunda bunu kesinlikle gösterebiliyorsa, hedgein yüksek verimlilikte olduğu son zamana kadar sermayedeki hedgelenen ögenin makul değerindeki değişimi kaydedebilir.

5) Nakit akış hedgeinin gerçekleşmesi yüksek olasılıklı değil ise veya meydana gelmesi beklenmiyorsa. İki farklı uygulama söz konusudur:

(i) Eğer işlem bundan sonrası için yüksek olasılıklı değilse fakat yine de olması bekleniyorsa daha önce sermayeye kaydedilmiş kümülatif hedge kar ve zararları, nakit akışı gelir tablosunda tanımlanana kadar sermayede ertelenmiş olarak kalır

(ii) Eğer işlemin bundan sonra meydana gelmesi beklenmiyorsa, sermayeye kaydedilmiş olan geciktirilmiş kümülatif hedge kar ve zararları derhal gelir tablosunda yeniden sınıflandırılır.

6) Kurum tarafından makul değer veya nakit akış hedgeinin isteyerek sonlandırılması. Makul değer hedgeleri için zamana göre hedgelenen ögenin defter

değerindeki ayarlamalar hedgelenen ögenin yaşamı üzerinden amortize edilir. Hedgelenen öge amortize edilen maliyetten taşındığında amortisman efektif faiz oranının yeniden hesaplanmasıyla uygulanır. Nakit akış hedgeleri için önceden sermayede kaydedilmiş miktarlar, esas hedgelenen öge gelir tablosunu etkileyene kadar sermayede kalır. Net yatırım hedgeleri için önceden sermayede kaydedilmiş miktarlar, bağlı “işlem ayarları” miktarı korunana kadar burada kalırlar.

Sonlandırmanın herhangi bir çeşidinde eğer sonlandırılan hedgelerden herhangi bir türev tamamlanmamışsa, bilançoda gelir tablosunda kaydedilmiş makul değerdeki herhangi bir sonraki değişimle beraber tamamıyla cari piyasa değerini göstermek için defter değerindeki ayarlamalara devam etmelidirler. Eğer hedge enstrümanı geriye dönük testte başarısız olursa daha sonra ileriye dönük hedge verimliliğini de içeren hedge hesaplama gereksinimlerini karşıladığı sürece aynı hedgelenen ögeyle beraber bir hedge ilişkisinde yeniden tanımlanabilir. Bununla beraber, kurum yeni hedgein yüksek verimlilikte olacağı sonuç için sağlam bir kaynak ihtiyacı duyar. Aşağıdaki tablo farklı hedge sonlandırma durumlarının hesaplama işlemlerini özetlemektedir.⁶⁵

65 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 14

Tablo 5: Farklı Hedge Sonlandırma Durumlarının Hesaplama İşlemleri

Sonlandırma durumu	Makul değer hedge	Nakit akışı hedge
Hedge enstrümanının vadesi dolar, sonlandırılır veya kullanılmıştır.	Hedgelenen ögenin daha başka makul değerlemesi yoktur. Hedgelenen ögenin taşınan miktarına önceki herhangi bir ayarlama hedgelenen ögenin kalan vadesi üzerinden amortize edilir.	Gecikmiş sermaye ayarı tahmini işlem gelir tablosunu etkileyene kadar sermayede gecikmeye devam eder.
Hedge yüksek verimlilik testinden başarısız olur.	Yukarıdakiyle aynı	Yukarıdakiyle aynı
Kurum tarafından isteyerek sonlandırma	Yukarıdakiyle aynı	Yukarıdakiyle aynı
Tahmini işlemin olması bekleniyor fakat yüksek olasılıkta değil	Uygulanabilir değil	Yukarıdakiyle aynı
Tahmini işlemin bundan sonrası için olması beklenmiyor.	Uygulanabilir değil	Gecikmiş sermaye ayarı derhal gelir tablosunda yeniden sınıflandırılır.

3.5 Hedge İlişkisinin Belgelendirilmesi

Hedge hesaplarını değerlendirmek için hedge ilişkisinin temel gereksinimlerinden biri hedge ilişkisinin başlangıcında hazırlanmış resmi hedge belgelendirmesidir. Resmi belgelendirme aşağıdakileri içermelidir:⁶⁶

- Hedge yüklenmek için kurumun risk yönetim amacı ve stratejisi: Hedge işleminin imzalanması için gerekçenin açıklaması. Hedge işleminin kurumun risk

⁶⁶ Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 17

yönetim amacı ve stratejileriyle uyumlu olduğunu kanıtlamalıdır.

- Hedge' in çeşidi: makul değer, nakit akışı veya net yatırım hedge.
- Hedgelenen belirli risk: döviz kuru riski, faiz oranı riski, sermaye fiyat riski, emtia fiyat riski veya kredi riski.
- Hedge enstrümanı: dönemleri ve nasıl makul değerlendirildiği.
- Hedgelenen öge: hedgelenen ögenin yeterince detaylı açıklaması

— Makul değer hedgeleri için, belge hedgelenen ögenin makul değerindeki kar ve zararları kazançlarda tanımlamak için metodu,

— Eğer hedgelenen öge tahmini işlemse belge ayrıca zamana (örneğin, beklenen tarih), içeriğe ve tahmini işlemin miktarına bağlı referansları içermelidir. Yine ayrıca tahmini işlemin yüksek olasılıkta meydana gelmesi için gerekçe ve sermayede gecikmiş miktarın gelir tablosunda yeniden sınıflandırma metodunu içermelidir.

- İleriye ve geriye dönük olarak verimlilik nasıl değerlendirilir. Testlerin sıklığını ve metodun kullanımını içerir. Kurum, ayrıca eğer testler kümülatif veya dönemden döneme temelde uygulanmışsa bunu belirtmelidir.

Aşağıdaki, ileri döviz kuruyla hedge edilmiş yüksek olasılıkta beklenen yabancı para birimi ithal işleminin hedge belgelemesinin bir örneğidir.⁶⁷

⁶⁷ Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 17 – 18

Tablo 6: Hedge İlişkinin Belgelendirmesi

Hedge ilişkisinin belgelendirmesi	
Hedge işlemini yüklenmek için riski yönetim amacı ve stratejisi	<p>Hedge işleminin amacı, mamulün yüksek olasılıkta beklenen satışından kaynaklanacak 100.000 Dolarlık değerini, Dolar/Euro döviz paritesindeki istenmeyen hareketlere karşı korumak.</p> <p>Bu hedge işleminin amacı ABC şirketinin döviz çeşitliliğini azaltarak döviz kuru riskine karşı korunma stratejisine paraleldir.</p>
Hedge işleminin çeşidi	Nakit akışı hedge
Hedgelenen risk	Döviz kuru riski. Yüksek olasılıkta beklenen işlemin Euro değerindeki çeşitlilik.
Hedge enstrümanı	012345 referans numarasıyla ileri döviz kuru sözleşmesi. Sözleşmedeki karşı taraf XYZ bankasıdır ve bu karşı tarafla beraber ilişkilendirilen kredi riskinin oldukça düşük olacağı değerlendirilir.
Hedgelenen öge	31 Mart 20x5'te 100milyon dolarlık tam mamulün satışının olmasının beklenmesi
Verimlilik testinin değerlendirilmesi	<p>Hedge verimliliği hedge enstrümanının makul değerindeki değişimler ve beklenen nakit akışının makul değerindeki değişimlerin karşılaştırılmasıyla değerlendirilir.</p> <p>Hedge verimlilik değerlendirilmesi ileri-ileri temelde uygulanır. Diğer bir anlatımla, değerlemede hem hedge enstrümanının hem de beklenen nakit akışının ileri noktaları yer alır.</p> <p>İleriye dönük test</p> <p>İleriye dönük test tüm raporlama tarihlerinde uygulanır. Hedge enstrümanının dönemleriyle beklenen nakit akışlarının eşleşmesi durumuna bağlı olarak hedgein yüksek verimlilikte olması beklenir. Hedge enstrümanın karşı tarafının kredi riski devamlı gözlemlenmiş olur.</p> <p>Geriye dönük test</p> <p>Geriye dönük test "oran analiz metodu" kullanılarak tüm raporlama tarihlerinde uygulanır. Oran, tahmini satıştan beklenen nakit akışı artışının hedgein başlangıcından bu yana makul değerindeki kümülatif değişim ile hedgein başlangıcından bu yana hedge enstrümanının makul değerindeki kümülatif değişimi karşılaştırır. Eğer oran %80 ile %125 arasındaysa hedgein geriye dönük olarak yüksek verimlilikte olduğu kabul edilir.</p>

3.6 Muhasebenin Küreselleşmesi, Uyumlaştırma ve Finansal Araçlara İlişkin Düzenlemeler

Ekonominin küreselleşmesine yol açan gelişmeler, ekonomi ile yakından ilgili muhasebe bilgisini kullanan taraflardan özellikle Çok Uluslu İşletmeleri, çok uluslu muhasebe ve denetim işletmelerini, yatırımcılar ve yatırım analistlerini yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Uluslararası muhasebe alanında çalışmalar yapan araştırmacıların hemen hepsi ortaya çıkan sorunların gerisinde ülke muhasebe sistemlerindeki farklılıkların olduğu konusunda hemfikirdirler. Günümüz muhasebe sistemleri, ölçme yöntemleri, bilgi açıklama uygulamaları ve denetim yöntem ve uygulamaları konusunda farklılıklar göstermektedir.⁶⁸

Ülkelerin farklı muhasebe sistemlerine sahip olması nedeniyle uluslararası alanda ortaya çıkan sorunlara muhasebe camiası tarafından teoride ve uygulamada çeşitli çözüm önerileri getirilmiştir. Bu öneriler içerisinde önceleri “Uluslararası Muhasebe Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)”, sonraları “Muhasebe Standartlarının Yakınsanması (Convergence o Accounting Standards)” yaklaşımı, bütün ülkeleri ortak standartlar etrafında toplamayı amaçlayan, günümüze kadar yapılan akademik nitelikli çalışmalarda bir çok muhasebe araştırmacısı tarafından en çok savunulan ve kabul gören yaklaşımlar olarak ön plana çıkmıştır. **Harmonization** kavramı ile tanımlanan muhasebe uyumlaştırması, çeşitli olan ve değişiklik gösteren farklı muhasebe uygulamalarını tek düzenliliğe doğru yönlendiren çalışmalar olarak tanımlanırken⁶⁹, **convergence** kavramı ile tanımlanan muhasebede uluslararası yakınsama, her ülkenin dünya düzeyinde kullanabileceği “tek bir muhasebe standartları takımı” geliştirmeye katkıda bulunacak yeni standartlar geliştirmek amacıyla muhasebe ile ilgili kurumların birlikte çalışma faaliyetidir.⁷⁰

Resmi veya özel kuruluşlar tarafından oluşturulan, bölgesel ve küresel

68 Ahmet AĞCA – Rafet AKTAŞ, Uluslararası **Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları DMKB’ de Yer Alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi?** , Dumlupınar Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2007, s 3–4

69 Gücenme, Ü. (2000). “**Küreselleşmede Muhasebe Standartları**”, MUFAD, Sayı:5, Ocak: 7.s 8

70 Aslan, S. (2004). **Global Muhasebe Sürecinde Yakınsama Eğilimleri**, MUFAD, Sayı:23, Temmuz: 93–100

boyutta bir çok organizasyonun (Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Uluslararası Menkul Kıymetler Kurumları Organizasyonu (IOSCO) gibi) muhasebe ölçme ve raporlama uygulamalarının uyumlaştırılması yönünde çalışmalarda bulunmuş olması da yukarıda bahsedilen yaklaşımlar arasında “uluslararası muhasebe uyumlaştırılması” ekolünün, muhasebe camiasında en uygun ve pratik çözüm yaklaşımı olarak büyük oranda kabul görmüşlüğünü teyit etmektedir. Çalışmamızda kavram karmaşası yaratmamak için uluslararası muhasebe alanında yapılan çalışmalara atfen “uyumlaştırma” kavramı kullanılacaktır, çünkü “uyumlaştırma, sadece tekdüzeliğin kulağa hoş gelecek şekilde ifadesidir”⁷¹

Uyumlaştırma, IASB tarafından oluşturulan IAS/IFRS’ler vasıtası ile uygulamaya geçirilmiş, zaman içerisinde uluslararası alanda IASB tek yetkili kuruluş olarak genel kabul görmüştür. Günümüzde birçok işletme IASB’nin standartlarını kullanmakta, bu standartlara göre hazırlanmış finansal tablolar birçok ülke tarafından kabul görmektedir. IASB tarafından hazırlanan standartlar kimi ülkelere ulusal muhasebe düzenlemeleri için “temel” kabul edilmiş, kimi endüstrileşmiş veya gelişmekte olan ülkelere kendi standartlarını oluştururken uluslararası bir ölçü (benchmark) olarak kabul edilmiş, kimi uluslararası birlikler (Örn; Basel Bankacılık Denetleme Komitesi), sermaye piyasası kurulları ve borsalarca da resmi olarak tanınmıştır. AB ve IOSCO O’NUN, IFRS uygulamalarına ilişkin destek ve uygulama kararları ve FASB’nin standartlarını IAS/IFRS ile yakınlaştırma kararı, IASB’nin uluslararası alanda genel kabul görmesi açısından önemini ve misyonunu daha da artırmıştır. IASB, Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarına (IAS / IFRS’ye) uyumun sağlanması ve uzmanlaşmanın artması amacıyla yeni kararlar almaktadır.⁷²

Global olarak binlerce işletme önümüzdeki bir kaç yıl içinde IFRS kullanma konusunda harekete geçecektir. Örneğin Avrupa’da, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan son düzenleme ile 2005 tarihi itibarıyla halka açık tüm şirketler konsolide

71 Chastney, J.G., (1976). “On to International Accounting”, *Accountancy*, July: s. 76–80.

72 Gürdal, K., (2006). “Muhasebe Dünyasından Haberler”, *Muhasebe ve Denetim Bakışı*, Ekim..s. 143-151

finansal tablolarını IFRS'e uygun hazırlayacaklardır. Bu düzenleme yaklaşık olarak 7000 şirketi ve bunların bağlı ortaklıkları ile iştirakleri ve iş ortaklıklarını ilgilendirmektedir. Avustralya'da hükümet IFRS'in Avustralya GAAP'ı olarak kabul edilmesi konusunda bir öneriyi incelemeye almıştır. Global olarak binlerce işletme önümüzdeki bir kaç yıl içinde IFRS kullanma konusunda harekete geçecektir. Örneğin Avrupa'da, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan son düzenleme ile 2005 tarihi itibarıyla halka açık tüm şirketler konsolide finansal tablolarını IFRS'e uygun hazırlayacaklardır. Bu düzenleme yaklaşık olarak 7000 şirketi ve bunların bağlı ortaklıkları ile iştirakleri ve iş ortaklıklarını ilgilendirmektedir. Avustralya'da hükümet IFRS'in Avustralya GAAP'ı olarak kabul edilmesi konusunda bir öneriyi incelemeye almıştır.⁷³

3.7 IAS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi

IASB,1989 yılında finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve bu araçlara ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması konusunda kapsamlı bir standart geliştirmek amacıyla bir proje başlatmış, proje daha sonra iki aşamaya bölünmüştür. İlk aşama olan kamuyu aydınlatma ve mali tabloların sunumu çalışmaları Mart 1995 tarihinde tamamlanmış ve IAS 32 "Finansal Araçlar: Kamuyu Aydınlatma ve Sunum" kabul edilmiştir. Projenin ikinci aşamasını oluşturan finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin çalışmalar ise Aralık 1998 tarihinde tamamlanmış ve IAS 39 "Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi" kabul edilmiştir.⁷⁴

Bu standart finansal varlık ve yükümlülüklerin muhasebeye yansıtılması, değerlendirilmesi ve söz konusu varlık ve yükümlülüklerle ilgili kamuya açıklanması gereken bilgiler hakkında düzenlemeler getirmiştir.⁷⁵

73 Doç. Dr. İdil Kaya, Galatasaray Üniversitesi, **FASB – IAS Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru**, s. 1

74 Nevruz AKALIN, **Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi – Yeterlilik Etüdü**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Muhasebe Standartları Dairesi, s 7

75 IASC: **“New IASC Europe Convention a Single Market in European Accounting”** (Seminer Notları), Publisher by International Financial Exhibitions Ltd. (September 2000), s 75.

IASC genel anlamda, IAS 39 " Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi" standardı için şu tanımlamaları getirmiştir.⁷⁶

Bu Standardın amacı; finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir. Finansal araçlarla ilgili bilgilerin sunumuna ilişkin hükümler "IAS 32 Finansal Araçlar: Sunum" Standardında yer almaktadır. Finansal araçlara ilişkin olarak kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler ise "IAS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar" Standardında yer almaktadır. Bu Standart bir işletmenin beklenen alım, satım veya kullanım gereksinimleri çerçevesinde finansal olmayan bir kalemin teslim alınması veya teslim edilmesi amacıyla düzenlenen ve elde tutulmaya devam edilenler hariç olmak üzere, nakit veya başka bir finansal araçla ya da sözleşmeler birer finansal araçmış gibi finansal araçların karşılıklı olarak birbirleriyle takas edilmeleri suretiyle net olarak ödenebilen finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelere uygulanır.

Bu standart kapsamında hedging muhasebesinde kullanılan finansal araçlara ilişkin bazı tanımlar şunlardır;⁷⁷

Türev ürün: Aşağıda yer alan üç özelliğin tamamına sahip olan ve bu Standart kapsamında bulunan bir finansal araç veya diğer bir sözleşmedir. Bu özellikler;

a) Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal

76 International Accountin Standarts 39, **FINANCIAL INSTRUMENTS; Recognition and Measurement**, s 23
– 27

77 International Accountin Standarts 39, **FINANCIAL INSTRUMENTS; Recognition and Measurement**, s
29

olmayan bir değişkende (bazen “sözleşmeye konu olan” olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişmektedir;

b) Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektirmektedir ve

c) Gelecek bir tarihte ödenecektir.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar: Aşağıdaki koşullardan herhangi birisine sahip finansal varlık veya finansal borçtur.

1) Alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılmıştır. Bir finansal varlık veya finansal borç, aşağıdaki durumlarda alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılır:

a) Esas itibariyle, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmiş veya yüklenilmiştir;

b) Birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kâr etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçasıdır veya

c) Bir türev üründür (finansal teminat sözleşmesi olan veya etkin bir finansal riskten korunma aracı olan türev ürünler hariç)

2) İlk muhasebeleştirme sırasında, işletme tarafından, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanmıştır. İşletme, bu tür bir sınıflamayı,

Paragraf 11A'da (İlgili saklı türevler ürünün ekonomik özellikleri ve risklerinin, asal sözleşmenin ekonomik özellikleri ve riskleri ile yakından ilgili olmaması) izin verilen veya daha doğru bir bilgi sunulması sonucunu doğuran durumlarda kullanılabilir. Çünkü

a) Söz konusu işlem, varlık veya borçların farklı temeller esas alınarak ölçülmesinden veya bunlar üzerindeki kayıp ve kazançların farklı temeller esas alınarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanan bir ölçüm veya muhasebeleştirme tutarsızlığını (bazen “yanlış muhasebe eşleştirmesi” olarak da adlandırılır) ortadan kaldırmakta veya önemli ölçüde azalması sonucunu doğurmaktadır; ya da

b) Bir finansal varlık veya finansal borç grubu veya her ikisi birden, belgelendirilmiş bir risk yönetim veya yatırım stratejisi çerçevesinde gerçeğe uygun değer esas alınarak yönetilmekte, performansları buna göre değerlendirilmekte ve işletmenin kilit yönetici personeline örneğin yönetim kuruluna ve icra kurulu başkanına, ilgili grup hakkında bu esasa göre bilgi sunulmaktadır.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar: İşletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.

1) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıfladığı finansal varlıklar;

2) İşletmenin satılmaya hazır olarak tanımladığı finansal varlıklar ve

3) Kredi ve alacak tanımına giren finansal varlıklar.

Bir işletme cari yıl veya son iki yıl içerisinde, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarının önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını vadesinden önce (vadeye kadar elde tutulacak yatırımların toplamına kıyasla önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını) satmış veya yeniden sınıflandırmış olması durumunda, söz konusu işletme hiçbir bir finansal varlığını vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırmaz. Aşağıda belirtilen nitelikteki satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri bunun istisnasıdır:

1) Piyasa faiz oranlarındaki değişikliklerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli bir etkisi olmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın geri çağırılma tarihine çok yakın (örneğin vadesine 3 aydan daha az bir süre kalan) satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

2) Önceden belirlenmiş ödemeler veya peşin ödemeler yoluyla finansal varlığın orijinal değerinin tamamına yakın bir kısmının tahsil edilmesinden sonra yapılan satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

3) İşletmenin kontrolünde olmayan, tekrarı olmayan ve önceden makul bir biçimde tahmin edilemeyen bir durumun gerçekleşmesi nedeniyle yapılan satışlar.

Kredi ve alacaklar: Sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.

1) İşletmenin derhal veya yakın bir tarihte satmak niyetinde olduğu alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan varlıklar ile işletme tarafından ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan türev olmayan finansal varlıklar;

2) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında satılmaya hazır varlık olarak sınıfladığı türev olmayan finansal varlıklar

3) Satılmaya hazır olarak sınıflanması gereken ve alacaklının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü yapılan ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayabileceği türev olmayan finansal varlıklar.

Kredi veya alacak niteliğinde olmayan varlıklardan oluşan bir varlık havuzundaki paylar (örneğin bir yatırım fonundaki veya benzer bir fondaki paylar) kredi veya alacak değildir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar: Satılmaya hazır olarak tanımlanan veya (a) kredi ve alacak, (b) vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya (c) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflanmayan türev olmayan finansal varlıklardır.

Standartta tüm finansal varlık ve yükümlülüklerin kayıtlara maliyetleri ile kaydedilmesi (ki bu değer varlık ve yükümlülüklerin kayıtlara alınma anında rayiç değeri olarak düşünülmüştür) daha sonraki aşamalarda standartta belirlenenler dışında (rayiç değeri güvenilir biçimde ölçülemeyen, vadesine kadar tutulacak sabit vadeli yatırımlar gibi) kalan varlıklar ile ticaret (trading) için tutulan yükümlülüklerin ve türevlerin rayiç değerleri ile değerlendirilmesi öngörülmüştür. Bu standart uyarınca işlem maliyetleri (borçlanma maliyetleri dışında) ilk değerlemede maliyete dahil edilmelidir.

Riskten korunma; türev enstrümanların veya belirli şartlar altında türev olmayan enstrümanların (sadece kur riskine karşı korunmada), riskten korunan varlık veya yükümlülüğün rayiç değerindeki veya söz konusu varlık veya yükümlülüklerden kaynaklanan nakit akışlarındaki değişmelerin tamamını veya bir kısmını dengelemesidir (ofset). Riskten korunan varlık rayiç değerinde değişmelere

veya nakit akışlarında değişimlere maruz kalan bir varlık, yükümlülük, taahhüt veya öngörülen bir işlem olabilir. Riskten korunma muhasebesinin esası dengeleyici etkilerin simetrik olarak sonuç hesaplarına yansıtılmasıdır. Riskten korunma muhasebesi risk ilişkisi açık olarak tanımlanıyorsa, ölçülebiliyorsa ve etkili ise kullanılabilir.⁷⁸

IAS 39’da rayiç değerin riskten korunması, nakit akışının riskten korunması ve net yatırımların riskten korunması (fair value hedges, cash flow hedges, hedges of a net investment in a foreign entity) olmak üzere 3 ayrı tip riskten korunma muhasebesi öngörülmüştür. Riskten korunma muhasebesinin kullanılması için riskten korunma ilişkisinin ve işletmenin riske karşı izleyeceği politikanın ve amaçların resmi olarak doküman haline getirilmesi, riskten korunma işleminin, belirlenen risk yönetimi politikası çerçevesinde etkili olması ve etkinliğin işlem süresince sağlanması, nakit akışları riskine karşı korumada öngörülen işlemin olma ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarından dolayı işletmeyi riske maruz bırakması, etkinliğin ölçülebilir olması koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Riskten korunan araç finansal varlık ve yükümlülük ise ve etkinlik ölçülebiliyorsa nakit akışlarının veya rayiç değerindeki değişimlerin bir kısmından kaynaklanan riske karşı korunma sağlanabilir. Eğer korunan varlık finansal olmayan bir varlık veya yükümlülük ise döviz kuru riskine veya tamamının (parçalarının değil) maruz kaldığı tüm risklere karşı korunma sağlanabilir. Standart uyarınca ayrıca, “türev araç” tanımına “*Değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya da kredi endeksi veya benzer bir değişkendeki değişikliklere göre değişme gösteren, piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer sözleşme türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmeyen ya da çok az gerektiren; ilerideki bir tarihte kapatılan mali enstrümanlar*“ girmekle birlikte sözleşmeye taraf olan şirketin sözleşmeyi sözleşmenin konusunu oluşturan varlığın fiziksel teslimi ile sonuçlandırmaya niyeti varsa ve geçmişte nakit hesap kapatılmasına ilişkin

78 TSPAKB, Sermaye Piyasası Faaliyetleri Türev Araçlar Lisansı Eğitimi; MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLER, Aralık 2002, s 6

uygulamalar yoksa sözleşme türev araç olarak muhasebeleştirilmeyecektir.⁷⁹

IAS 39 ile getirilen kamuyu aydınlatmaya ilişkin ek yükümlülükler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir,⁸⁰

i) Gerçek değer tahmininde uygulanan yöntemler ve önemli varsayımlara ilişkin açıklamalar,

ii) Finansal varlık alımlarının işlem tarihi veya takas tarihinden hangisi itibariyle muhasebeleştirildiğine ilişkin açıklamalar,

iii) Finansal risk yönetim hedefleri ve politikalarına ilişkin açıklamalar,

iv) Her bir hedge türü için ayrı ayrı olmak üzere; hedge işlemlerin tanımı, hedge araçlar olarak dizayn edilen finansal araçların tanımı, hedge edilen risklerin yapısına ilişkin açıklamalar,

v) Finansal varlık ve yükümlülüklerden kaynaklanan önemli gelir ve gider kalemleri ile kazanç ve kayıplar, bunların net kazanç veya kayıpta içerip içermediği veya özsermaye unsuru olup olmadığı, özsermaye unsuru ise özsermayeye olan toplam etkisine ilişkin açıklamalar,

vi) Varlığa dayalı menkul kıymet işlemleri ile repo sözleşmelerine ilişkin detay nitelikte açıklamalar,

vii) Finansal varlıkların değerlemesinde amortize maliyet yönteminden gerçek değer yöntemine geçilmişse, bunun nedenleri ve etkisine ilişkin açıklamalar,

viii) Tahsili mümkün olmayan alacaklar nedeniyle maruz kalınan kayıpların

79 TSPAKB, **Sermaye Piyasası Faaliyetleri Türev Araçlar Lisansı Eğitimi; MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLER**, Aralık 2002, s 7

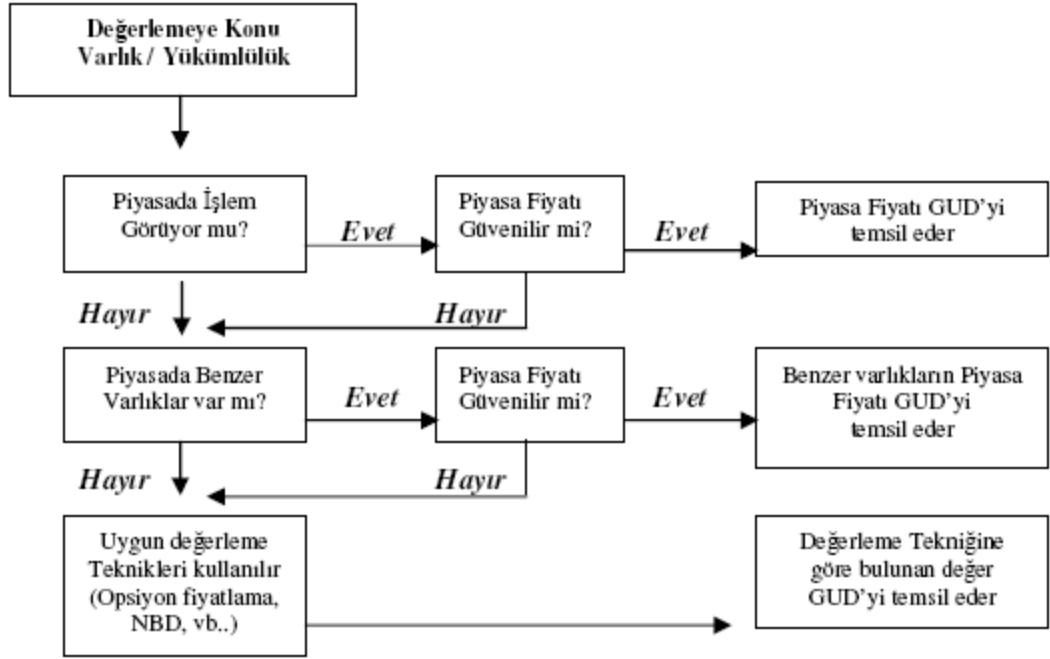
80 Nevruz AKALIN, **Türev Araçların Taşdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi – Yeterlilik Etüdü**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Muhasebe Standartları Dairesi, s 12

yapısı ve miktarı veya bu kayıpların giderildiğine ilişkin açıklamalar.

IAS 39 da hedge muhasebesi açısından en kritik ve dikkat edilmesi gereken durumlardan birisi ise gerçeğe uygun değer kavramıdır. IASB’de Gerçeğe Uygun Değerin Tespitine İlişkin Hiyerarşi;⁸¹

IASB’in halen yürürlükte olan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlülüklerin değerlemede gerçeğe uygun değer yaklaşımı kısmen veya tamamen kullanılmaktadır. Bu standartlar incelendiğinde GUD’nin belirlenmesinde öncelikle piyasa fiyatının esas alındığı, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin olarak piyasa fiyatına ulaşamaması durumunda, GUD’nin benzer varlıkların piyasa fiyatlarından hareketle tespit edileceği görülmektedir. Piyasa fiyatının güvenilir olmaması durumunda ise GUD’nin uygun değerlendirme teknikleri (NBD, opsiyon fiyatlaması vb.) kullanılarak belirlenebileceği belirtilmektedir. Bu durumu aşağıdaki şekil üzerinde göstermek mümkündür.

81 Rafet Aktaş -Ali Deran , " Fair Value" Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi, s 7

Şekil 5: FASB 133 Hedging Hiyerarşisi

3.8 FASB 133 Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi

Yeni finansal araçların muhasebesine yönelik düzenlemeleri yapan kurumlardan biri olan FASB, finansal araçlara kavramsal esaslara dayanarak, global bir açıdan yaklaşım getirmiştir. FASB çalışmalarını birbiri ile ilgili altı amaç etrafında yoğunlaştırmıştır;⁸²

a) Aşağıda belirtilen iki faktörü göz önünde tutarak finansal araçlar ve işlemlerle ilgili olarak finansal tablo eklerinde yapılan açıklamaları geliştirmek,

1. Bilançoda tanımlanan kalemler
2. Aktif ve pasif gibi tanımlanamayan yükümlülükler, taahhütler ve garantiler.

⁸² OECD, Accounting Standart Harmonization No:6, New Financial Instruments, Paris, 1991, s. 13

b) Finansal varlıklılarla ilgili kaynaklar, varsa finansal kaynakların satılıp satılmadığı, finansal yükümlülüklerin varlıkları dengeleyip dengelemediğine bakmak ve finansal varlık ve yükümlülükle ilgili tanımlanamayan diğer sorunları göz önünde tutmak,

c) Riske karşı korunan kalem ile riske karşı korunma aracı arasındaki ilişkinin nasıl kaydedileceği kadar piyasa, kredi riski veya her ikisini azaltma amacıyla kullanılan finansal araçlarla yapılan işlemlerin nasıl kaydedileceğini dikkate almak,

d) Finansal araçlarının nasıl değerlendirileceğini dikkate almak, örneğin değerlemede piyasa değeri, maliyet bedeli veya piyasa ya da maliyet değerlerinden düşük olan kullanmak,

e) Finansal araçlar ve işlemlerin tanımlanmasında işletmelerin yasal yapılarını göz önünde tutmak.

Riskten korunma amacıyla yapılan işlemlere ilişkin FASB' in bünyesinde gerçekleştirilen düzenlemeler şunlardır;

Yeni finansal araçların tanımlanmasına ilişkin olarak FASB tarafından standartlar yayınlanmıştır:⁸³

—FASB' in 52 nolu standardı döviz çevrim işlemleri muhasebesine,

—FASB' in 80 nolu standardı gelecek sözleşmelerinin muhasebesine,

—104 nolu standardı Nakit Akım Tablosu, Nakit Ödemler ve Nakit Tahsilatın Net Raporlanması ve Riskten Kaçınma İşlemleri Sonucunda Ortaya Çıkan Nakit Akımlarının Sınıflandırılmasına,

—105 nolu standardı Bilanço Dışı Riskli Araçlar ve Kredi Riskli Finansal Araçlar Hakkında Bilginin Açıklanmasına,

— 107 nolu Standardı Finansal Araçların Gerçek Değerleri Hakkında Açıklamalara

⁸³ Kaygusuz Sait Yüksel, **Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları**, Yayın No: 113, Şubat, 1998, s. 18–19

—115 nolu standardı Borç ve Varlık Değerindeki Kesin Yatırımların Muhasebesine

— FASB'ın 39 nolu yorumu ise Kesin Sözleşmeler ile İlgili Miktarın Dengelenmesi'ne ilişkin olup aynı tarafla yapılan türev işlemler için dengeleme hakkını tartışır.

FASB'ın konuyla ilgili çalışmaları bu standartlar ile sınırlı değildir. FASB bünyesinde oluşturulan bir çalışma gurubu (EITF – Emerging Issues Task Force) yeni finansal araçların muhasebesi üzerinde çalışmalar yapmıştır. EITF tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan ilki EITF' in 34–36 nolu yayınıdır. Bu yayın faiz swap işlemleri ile ilgilidir ve yatırım gücü ağır basan kurallardan ziyade genel uygulamaları yansıtan bilgi verir. EITF' in 90–17 nolu yayını ise satın alınan opsiyonlarla döviz riskinden korunmak ile ilgilidir ve uygulama alanı satın alınan döviz opsiyon sözleşmeleriyle yapılan korunma işlemleridir. EITF 'ın 91–1 nolu yayını işletmeler arası döviz riskinden korunma ile ilgilidir ve bu amaç doğrultusunda uygulanır. EITF' in 91–4 nolu yayını ile SEC' in yorumu ise kompleks opsiyonlar ve benzeri işlemlerle döviz riskinden korunulması ile ilgilidir ve bu amaç doğrultusunda uygulanır.⁸⁴

133 numaralı standardın amacı ise risk yönetim stratejilerine açıklama getirmektir, böylece finansal tablolar şirketin riske maruz kalmasını azaltarak verimliliklerini yansıtır. Finansal tablonun türev sözleşmesinin verimliliğini yansıtması için temel değişimin sonucu olan hem hedgelenen ögenin defter değerindeki değişimler hem de hedge enstrümanının defter değerindeki değişimler aynı dönemde kaydedilmelidir. Yatırımcı daha sonra stratejinin verimliliğini net olarak değerlendirebilir. Hedge hesaplamaları terimi, aynı hesaplama döneminde hedgelenen öge ile hedge enstrümanının değerindeki değişimleri kaydetmek için tasarlanan hesaplamalar demektir.133 numaralı açıklama türev için üç tanımlayıcı karakteristik kabul eder.⁸⁵

84 Kaygusuz Sait Yüksel, **Finansal Türev Ürünlerinde Muhasebe Esasları**, Yayın No: 113, Şubat, 1998, s 19

85 Floyd A. Beams, Joseph H. Anthony, Robin P. Clement, Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, Prentice Hall; Eight Editon, s 180

1. Bir veya daha fazla esasa (önceden tanımlanan) ve bir veya daha fazla tahmini miktarlara veya ödeme karşılığına veya her ikisine sahiptir.

2. Başlangıçtaki net yatırıma gerek duymaz veya başlangıçtaki yatırıma, piyasa faktörlerindeki değişimlere benzer tepkisi olması beklenen sözleşmelerin diğer çeşitleri için gerekenden daha az ihtiyaç duyar.

3. Dönemleri net bir anlaşmaya gerek duyar veya izin verir; sözleşmenin dışında her ne şekilde olursa olsun kolayca net bir şekilde halledilebilir veya alıcıyı net anlaşmadan çok fazla farklı olmayan duruma koyan bir varlığın teslimatı için şartları sağlar.

Bu bölümdeki örneklerimiz 133 numaralı açıklama altında türevler gibi nitelendirmektedir, çünkü hepsi bir temeli içerirler ve anlaşmaya bağlı ödenecek olan miktar ölçülebilir. Bunun nedeniyse birimlerin sayısı (örneğimizde 100,000 galon yakıt) ve ödenecek olan fiyat dalgalanmaları tanımlanmıştır.

133 numaralı açıklamanın belirli gereksinimleri dört temel veya rehberlik yapan karar üzerine kurulmuştur:⁸⁶

- Türev enstrümanları varlıklar veya borçların tanımıyla bağdaşan ve finansal tablolarda gösterilmesi gereken hakları veya zorlamaları göstermektedir. Bizim örneğimizin belirttiği gibi, türev sözleşmesi değeri varlık veya borç olarak yılsonunda deftere kaydedilir.

- Makul değer finansal enstrümanlar için en belirgin ölçüdür ve türev enstrümanları için tek belirgin ölçüdür. Türev enstrümanları makul değerden ölçülmelidir ve hedgelenen ögenin taşınan miktarındaki ayarlamalar hedgelenen riske bağlı olan ve hedge bir etki altındayken ortaya çıkan makul değerlerindeki değişimleri(karlar veya zararlar olan) yansıtmalıdır.

⁸⁶ Floyd A. Beams, Joseph H. Anthony, Robin P. Clement, Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, Prentice Hall; Eight Edition, s 185

- Sadece varlık veya borç olan öğeler finansal tablolar gibi yerlerde raporlanmalıdırlar.

- Hedgelenmiş olarak tanımlanan öğeler için özel hesaplama sadece öğeleri değerlendirmek için temin edilmelidir. Değerlendirmenin bir bakış akışı, makul değerlerdeki değişimlerin verimli denkleştirilmelerinin veya hedgelenen risk için hedge dönemindeki nakit akışları beklentilerinin değerlendirilmesidir.

Son durum riski kontrol etmedeki hedge verimliliğiyle ilgilidir. Hedge hesapları için değerlendirmek amacıyla yönetim, tanımlanmış riski azaltmada yüksek verimli olarak dikkate alınan türevi göstermelidir. Verimliliği değerlendirmek için bir yol türev ile hedgelenen öğenin fiyat hareketleri arasındaki korelasyonu ölçmektir. %80 ile %125 arasındaki bir korelasyon hedge hesapları için değerlendirebilecek yüksek verimli bir hedge önerebilir. Eğer türevin hareketleri ile hedgelenen öğe arasındaki korelasyon %80 ile %125 aralığındaysa, o zaman şirket türev ve hedgelenen öğe üzerinde olan kar ve zararı gelir tablosuna kaydeder. Eğer korelasyon %100'se ("mükemmel hedge"), o zaman türevin karı (veya zararı) hedgelenen öğeden gelen zararlar (veya karlar) kesinlikle denkleşir ve gelire net etkisi sıfır olur. Verimsizlik (%80 ile %100 arasındaki korelasyon ve %100 ile %125 arasındaki korelasyon) farklılıkla geliri etkileyebilir. Eğer türev yüksek verimli hedge gibi değerlendirmezse, o zaman türev her yılın sonunda, yönetimin hedgelenmeye çalıştığı öğedeki kar ve zararların tanımlandığı zaman dikkate alınmadan, defter değeri cari piyasa değerini yansıtması için ayarlanır. Hedgelenen öğenin makul değerindeki hiçbir denkleştirici değişim farkına varılmadan kaydedilmez.⁸⁷

FAS 133 ilk defa türevin ne olduğunu ve yasaklamaları bu açıklama ile tanımlamıştır:⁸⁸

87 Floyd A. Beams, Joseph H. Anthony, Robin P. Clement, Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, Prentice Hall; Eight Edition, s 189

88 Jeffrey B. Wallace, **Derivative Accounting; Hedging Under Fas 133**, Greenwich Treasury Advisors, s. 2 – 3

- Bütün türevler, Amerikan genel olarak kabul edilmiş muhasebe prensiplerine göre normal olarak makul değerlendirilmemiş ana sözleşmelere katılanlar dhl olmak üzere, bilançoda makul değerlendirilmiş olmalıdır. Sonraki konu ise, türev ana sözleşmeden dallanmalıdır ve sonra bağımsız bir trevmiş gibi makul değerlendirilmelidir.

-  çeşit hedgelenme ilişkisi vardır: makul değer hedgeleri (FV), nakit akışı hedgeleri (CF), net yatırım hedgeleri (NI). Bunlar dört çeşit kabul edilebilir risk içindir. Bu dört çeşit kabul edilebilir risk: yalnız makul değerdeki değişim, döviz kuru risklerine bağlı makul değer değişimi, referans faiz oranındaki değişimlere bağlı makul değer değişimi ve hedgelenen öğenin kredi değerliliğine bağlı makul değer değişimi. Bu hedgelenme ilişkileri hedgen başlangıcında Hedge Belgelemesi esaslarına göre tamamıyla belgelenmelidir.

- Bütün hedgelenme ilişkileri raporlandırılmış yüksek verimlilik testinden (HET) geçmiş olarak yüksek verimlilikte olmalıdır. Eğer değilse, hedge ilişkisi sonlandırılmalıdır ve türevin değerindeki net değişim hemen ve tamamıyla cari kazançlara kaydedilmelidir.

- Eğer yüksek verimlilikteyse, türevin makul değerindeki değişim hedge belgelemesiyle uyumlu olarak üç muhtemel bileşene pay edilebilir: verimli bölüm, verimsiz bölüm ve dışlanmış bölüm. Verimsiz ve dışlanmış bölümlerdeki değişimler hedge ilişkisinin çeşidinden bağımsız olarak her zaman ve hemen kazançlarda tanımlanır.

- Eğer hedge makul değer hedge ise, ek olarak verimli bölüm de güncel bir şekilde kazançlarda tanımlanır. Bununla beraber, hedgelenen öğe, türevin verimli bölümündeki değişim tarafından denkleştirildiği yerde makul değerdeki değişimin kazançlara gitmesiyle bilançoda makul değerlendirilmiştir.

- Eğer hedge nakit akışı hedge ise, verimli bölüm diğer ayrıntılı gelirlere (OCI) gösterilir ve sonra FAS 130'la uyumlu olarak dağıtılmamış kar payı hesabı olan vergiden sonraki birikmiş diğer ayrıntılı gelirlere (AOCI) kaydedilir. Birikmiş diğer ayrıntılı gelirlere (AOCI), birincil hedgelenen öğe gelirlere etkilediğinde gelirlere tekrar sınıflandırılır.

- Eğer hedge net yatırım hedge ise, verimli bölüm diğer ayrıntılı gelirlerde (OCI) gösterilir ve sonra yeniden FAS 130’la uyumlu olarak birikmiş diğer ayrıntılı gelirlere (AOCI) kaydedilir. Bununla birlikte, birikmiş diğer ayrıntılı gelirler (AOCI), sadece ikincil olan satıldığı veya likide dönüştürüldüğünde gelirlere tekrar sınıflandırılır.

- Hedge ilişkileri gönüllü olarak veya istemeden sonlandırılabilir. Hedge ilişkisi yüksek verimlilik testini geçemediğinde, birincil hedgeleme tahmini bundan sonrası için olası değilse veya hedgelenen güvenilir taahhüt bundan sonrası için güvenilir değilse sonraki tahmin oluşur.

FAS 133’teki karışıklık için en büyük sebep makul değer teriminin kullanımınıdır. Bazen makul değer, nasıl bir ekonomist veya banka tüccarı güncel piyasa değerini göstermek için defter değeri ayarında finansal veya türev enstrümanlarını değerlediğindeki gibi makul piyasa değeri anlamına gelir ve her zaman bilançoda türevi makul değerlemek için bu hassasiyette kullanılır. Bununla beraber, verimlilik testinde makul değer, tanımı cari hedge belgelemesine bağlı oldukça fazla olarak çeşitlilik gösteren teknik muhasebe terimi şeklinde anlaşılır.⁸⁹

FASB, Haziran 1998 tarihinde türev araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin çalışmalarını sonuçlandırmış ve SFAS No.133 “Türev Araçların ve Hedging Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi” standardı yayımlanmıştır. 15 Haziran 1999 tarihinden sonra başlayan tüm mali yıllar için geçerli olacak olan SFAS 133 no’lu düzenlemede, bilançodaki tüm türevlerin gösterilmesi ve bunların başlangıçta ve daha sonra rayiç değer üzerinden ölçülmesi gerekmektedir. Bu, türevin bir riske karşı korunma önlemi olarak mı tasarlandığına yoksa başka bir amaçla mı kullanıldığına bakılmaksızın uygulanır. Dolayısıyla, SFAS 133, daha önceki sentetik-aracı ve bilanço dışı muhasebe uygulamalarını ortadan kaldırarak tüm türevlerin muhasebesini standart hale getirmektedir. Tüm türevlerin bilançoda gösterilmesi ve rayiç değere göre ölçülmesi türevlerin görülebilirliğini arttıracaktır ve

89 Jeffrey B. Wallace, **Derivative Accounting; Hedging Under Fas 133**, Greenwich Treasury Advisors, s. 3

bir çok kuruluş için bilançonun büyümesi sonucunu doğurabilir.⁹⁰

Bir türevin rayiç değerindeki değişikliklerin gelir tablosunda gösterilmesi türevlerin kullanım amacına bağlı olacaktır. Türev bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahip değilse ya da böyle düşünülmemişse, türev üzerinden kazanç ya da kayıp cari olarak gelir tablosunda gösterilmelidir. Eğer, türev özel bir riske karşı korunma aracı özelliğine sahipse, üzerinden kazanç ya da kayıp ya (1) riske karşı korunma konusu olan kalem esasında yapılacak bir mahsup ayarlaması ile birlikte gelir tablosunda gösterilmeli, ya da (2) öz sermaye içinde kayıtlara alınmalıdır. Riske karşı korunma muhasebesine uygun olması için, türev “rayiç değer riskine karşı korunma“, nakit akışı riskine karşı korunma” ya da “döviz riskine karşı korunma” özelliği taşınmalıdır.⁹¹

Hedge muhasebesi açısından açıklık getirilmesi gereken konuların başında gerçeğe uygun değer kavramı gelmektedir. FASB’de Gerçeğe Uygun Değerin Tespitine İlişkin Hiyerarşisi şöyledir ;⁹²

FASB’nin GUD’ ye ilişkin olarak yayınlamış olduğu son taslak standart çalışmasında GUD’nin uygulanmasına ilişkin olarak aşağıdaki esasları benimsediği görülmektedir. FASB esas itibari ile GUD olarak piyasa fiyatını kabul etmektedir. FASB’ye göre bu fiyat işletmenin sürekliliği altında tahmin edilen bir fiyatı ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle bu değer zorlama bir fiyatı ya da tasfiye amacı ile yapılan değerlemeyi ifade etmemektedir. Bu bağlamda tanımda yer alan cari işlem ifadesi normal bir işlemi ifade etmekte, zorlama ve alışılmadık bir işlemi ifade etmemektedir. Ayrıca GUD işlem anındaki ekonomik koşulları da yansıtmakta bir başka ifadeyle bu koşullardan etkilenmektedir. Taslak çalışmada yer alan GUD’ nin belirlenmesine ilişkin esaslar incelendiğinde ilk bakışta 5 aşamalı bir hiyerarşinin bulunduğu görülmekte ise de, detaylı bir şekilde incelendiğinde esas itibariyle IASB’ deki uygulamaya benzer üçlü bir hiyerarşinin bulunduğu görülmektedir.

90 G. Robert SMITH, Gary WATERS and Arlette C. WILSON: “**Improved Accounting for Derivatives and Hedging Activities**”, Derivatives Quarterly (Fall 1998), s. 15–20

91 FASB: **Statement of Financial Accounting Standards No. 133**, Financial Accounting Series (June 1998), s10–11.

92 Rafet Aktaş -Ali Deran , " **Fair Value**" Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi, s 8, 9, 10

Taslakta 5 aşamalı hiyerarşi şu şekilde sıralanmaktadır.

- 1-Aktif bir piyasada varlık ve yükümlülükler için yayınlanmış fiyatlar,
- 2- Benzer varlık ve yükümlülükler için yayınlanmış fiyatlar,
- 3- Yayınlanmış fiyatlardan ziyade direkt piyasa verilerinin kullanılması,
- 4- Direkt olmayan (dolaylı) piyasa verilerinin kullanılması,
- 5- İşletmeye ilişkin verilerin kullanılması.

GUD tahmininde öncelikle piyasa temelli veriler kullanılmaktadır. İlk olarak yayınlanmış piyasa fiyatı, yoksa benzer varlıkların piyasa fiyatı veya bu ikisi güvenilir değil ise yine piyasa temelli verilerden hareketle tahmini piyasa fiyatı GUD'yi temsil etmektedir. Bu da mümkün değil ise tahmin metotları kullanılabilir. Ancak burada da ilk aşamada tahmin metotları içinde yer alan bilgiler açısından piyasadan elde edilen dolaylı veriler tespit hiyerarşisinde ilk sırayı almaktadır. Bunlara da ulaşamaması durumunda son olarak işletmenin kendi verilerine başvurulmaktadır. FASB tarafından GUD'nin belirlenmesinde son aşamada, işletme verilerinin kullanılmasının önerilmesi, GUD'nin subjektif esaslara göre belirlenmesine yol açabilir. Bu durumda, aynı nitelikte varlıklara sahip iki ayrı işletmenin söz konusu varlıkları birbirlerinden çok farklı değerler ile raporlamaları her zaman mümkündür. Kanaatimize göre GUD'nin belirlenmesinde işletme verileri gibi subjektif verilerin kullanılması gerçeğe uygun değer yaklaşımının ruhuna aykırıdır. Ancak GUD'nin belirlenmesinde kullanılan işletme verilerinin tüm piyasa katılımcılarının ulaşabilecekleri veriler olması durumunda, bu verilerin GUD'nin belirlenmesinde kullanılabilir.

FASB'de yer alan 5'li hiyerarşiye bakıldığında hiyerarşinin 1. basamağının IASB'nin 1. basamağına karşılık geldiğini, 2. ve 3. basamağın ise IASB'nin 2.basamağına karşılık geldiğini, 4 ve 5. basamağın ise IASB'nin son basamağına karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Çünkü GUD'nin belirlenmesinde her iki uygulamada da birinci basamakta piyasa fiyatı esas alınmaktadır. FASB'nin 2. basamağında esas alınırken, FASB'nin 2. ve 3. basamaklarında benzer varlıkların piyasa fiyatı veya direkt piyasa verilerinin GUD'nin belirlenmesinde esas alınmaktadır. Her iki uygulamada da direkt GUD'nin belirlenmesinde söz konusu

varlık veya yükümlülüğe ait olmayan, fakat söz konusu varlığın GUD değerini yansıtabilecek direkt piyasa verileri kullanılmaktadır. IASB 3. basamakta GUD'nin uygun değerlendirme tekniklerine belirlenebileceğini ifade ederken, FASB, 4. ve 5. basamaklarda GUD'nin öncelikle piyasadan elde edilen dolaylı veriler tespit edilmesini buna ulaşılmaması durumunda işletmeye ilişkin verilerin kullanılabilirliğini ifade etmektedir. IASB'nin 3. basamağı ile FASB'nin 4. ve 5. basamakları ortak özellikleri GUD'nin belirlenmesinde tahmini bir takım verilerden hareket ederek, değerlendirme teknikleri ile GUD'nin belirlenmesidir.⁹³

IASB'nin yayınlamış olduğu Uluslar arası Muhasebe Standartları ve Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarında GUD'nin değerlendirme teknikleri ile belirlenmesi durumunda, değerlendirme modellerinde kullanılacak verilerin nereden sağlanacağı veya nasıl oluşturulacağına ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Kanaatimize göre bu modelde kullanılacak verilerin tüm piyasa katılımcılarının tahmin edebilecekleri veriler olması gerekmektedir. IASB ve FASB'nin GUD'nin belirlenmesine ilişkin olarak yapmış oldukları açıklamalar incelendiğinde, piyasa fiyatının GUD'yi temsil eden en iyi fiyat olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak piyasa fiyatının GUD'yi en iyi temsil eden fiyat olabilmesi için piyasadaki alıcı ve satıcı taraflar arasında muvazaalı bir ilişki bulunmaması, bir başka ifade ile GUD'nin belirlenmesinde esas alınan piyasa fiyatının tam rekabet piyasası koşullarında oluşması gerekmektedir. Aksi takdirde bu piyasa fiyatının GUD'yi temsil etmesi mümkün değildir. Varlık ve yükümlülüklerle ilişkin fiyatların aksak rekabet şartlarında gerçekleşmesi durumunda varlık ve yükümlülüklerin değeri uygun değerlendirme modelleri kullanılarak bulunur. GUD'nin değerlendirme modelleri ile tespitindeki amaç, bu varlık ve yükümlülüklerle ilişkin işlem fiyatının tahmin edilmesidir. Bu durumda işlemlerle ilgili olarak tarafların bilgi sahibi olduğu ve aralarındaki işlemler konusunda her iki tarafın istekli davrandığı gibi bazı varsayımlar altında GUD değeri belirlenmelidir.⁹⁴

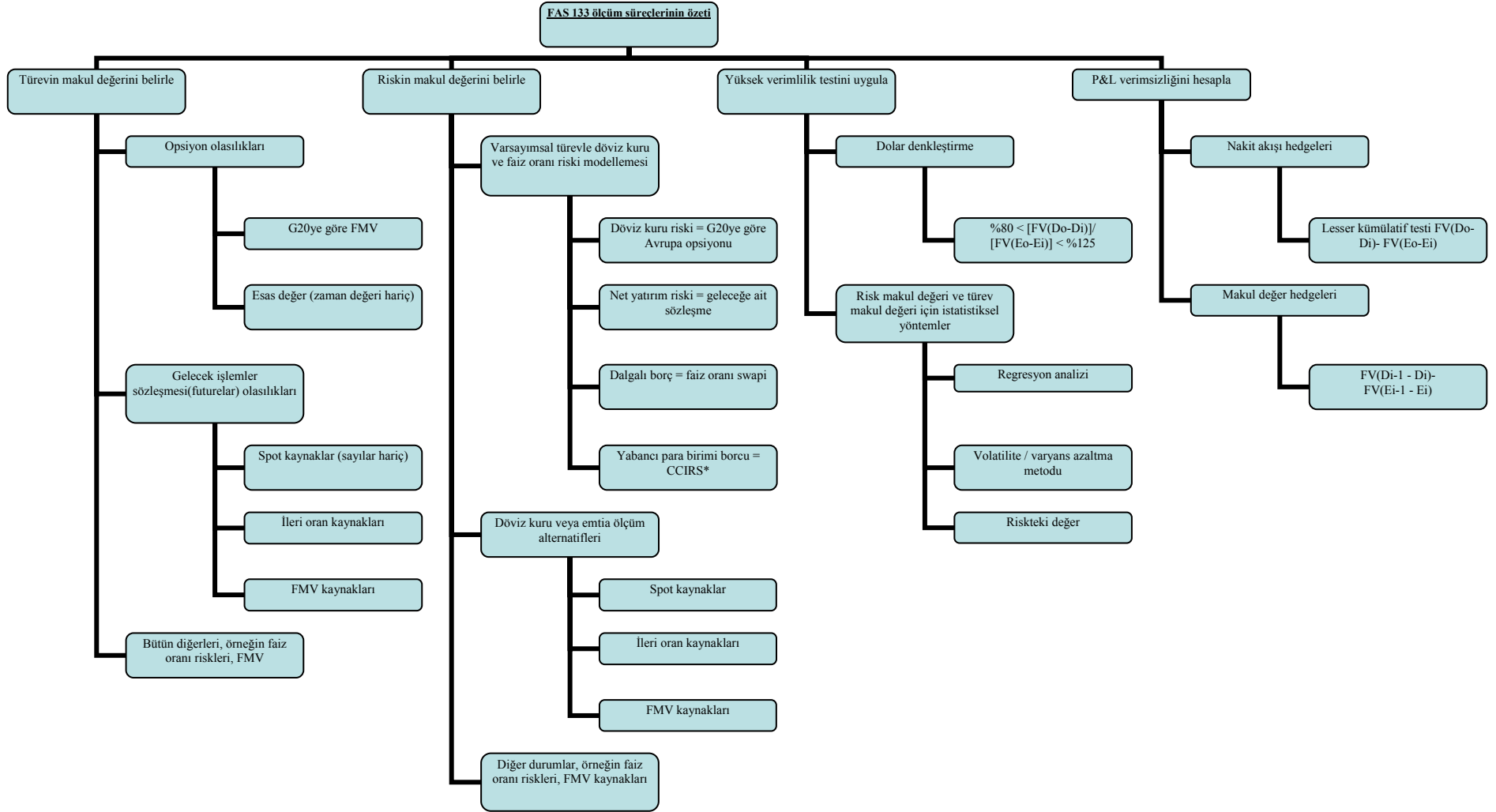
93 **FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133**, Financial Accounting Series (June 1998), s 10-11.

94 **FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133**, Financial Accounting Series (June 1998), s 10-11.

Tablo 7: Hedge Çeşidine Göre FAS 133 Muhasebesinin Özeti

Kategori	Makul değer hedgeleri	Nakit akışı hedgeleri	Net yatırım hedgeleri
Hedgelenen öge örneği	Kaydedilmiş sabit faiz oranına maruz kalma durumu veya döviz kuru firma taahhüdü	Beklenen veya değişken döviz kuru, faiz oranı veya emtiaya maruz kalma	Yabancı iştirakin sermaye durumu
Döviz kuru örneği	Döviz kuru firma taahhüdünün ileri sözleşme hedgei	Tahmin edilmiş firmalar arası döviz kuru satışının opsiyon hedgei	Japon ikincilleri sermayesinin ileri sözleşme hedgei
Faiz oranı örneği	Sabit borç değişken swaplanması	Değişken borç sabit swaplanması veya faiz oranı yükselmesinin yatırımcının aleyhine olması ihtimaline karşı yatırımcıyı koruyan faiz oranı opsiyonu	Uygulanabilir değil
Döviz kuru B/S kabul edilebilir enstrümanları ortaya çıkarır.	Evet	Hayır	Evet
Hedge enstrümanı için Gelir Tablosu hesaplaması	Derhal Gelir Tablosuna	Önce diğer ayrıntılı gelirlerine(OCI) sonra birikmiş diğer ayrıntılı gelirlerine(AOCI) ve daha sonra sadece hedgelenen maruz kalınan durum Gelir Tablosuna kaydedildiğinde Gelir Tablosunda	Hayır, sadece diğer ayrıntılı gelirler-kümülatif işlem ayarına (OCI-CTA) ve sonra birikmiş diğer ayrıntılı gelirler-kümülatif işlem ayarına (AOCI-CTA)
Hedge enstrümanı için B/L hesaplaması	Makul piyasa değeri	Makul piyasa değeri	Makul piyasa değeri
Hedgelenen öge için Kar zarar hesaplaması	Derhal Gelir Tablosuna	Sadece genel kabul görmüş muhasebe prensipleri (GAAP) hedgelenen ögenin Gelir Tablosuna kaydedilmesini gerektirdiğinde	Sadece alt(ikincil) likite dönüştürmede
Hedgelenen öge için İngiliz standardı(B/S) hesaplaması	Makul değer	Sadece genel kabul görmüş muhasebe prensipleri (GAAP) (B/S)'ye kaydetmeyi gerektirdiğinde	Kümülatif işlem ayarı (CTA) için normal FAS 52 kuralları
Hedge verimsizliğinin ölçümü	FAS 133 kuralları	FAS 133 kuralları	FAS 52'nin H6-11 tarafından iyileştirilmiş ekonomik olarak verimli kuralları
Hedge verimsizliğini ölçmek için gerekli dönem	Cari dönem	Hedge başlangıcından sonra kümülatif	Cari dönem

Şekil 6: FASB 133 Anahtar Süreçleri⁹⁵

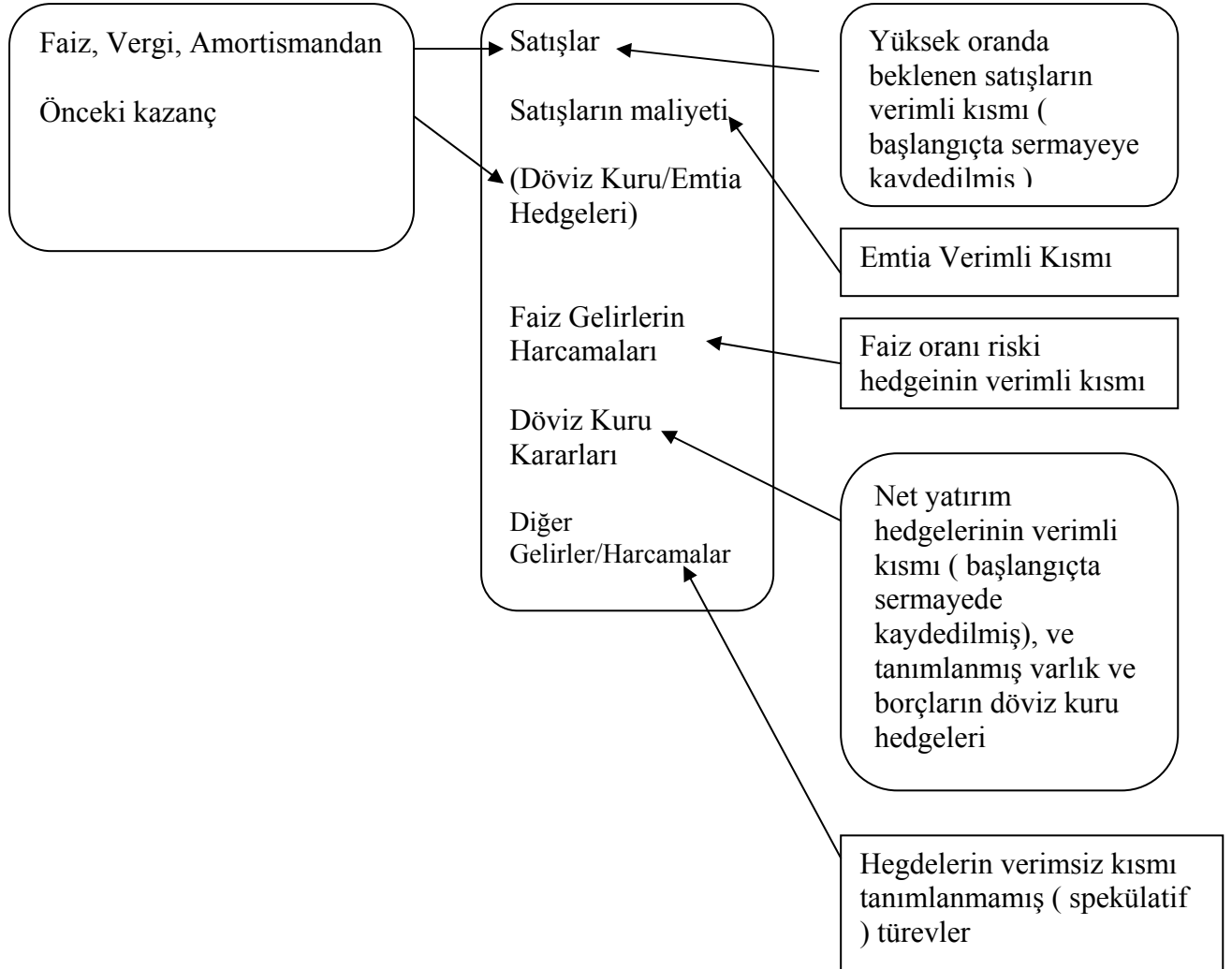
95 Jeffrey B. Wallace, **Derivative Accounting; Hedging Under Fas 133**, Greenwich Treasury Advisors, s 16

3.9 Türevlerin Gelir Tablosuna Etkileri

Hedge hesaplamaları için değerlendirmek, hedge stratejisinin kazançlarda volatilité etkisine sahip olmayacağı anlamına gelmez. Eğer yüksek verimlilikte ise hedge enstrümanının makul değerindeki değişim hedge belgelendirmesiyle uyum içinde üç olası bileşene ayrıştırılır: verimli bileşen, verimsiz bileşen ve dışlanan bileşen. Uluslar arası finansal raporlama standartları türevlerden olan karların ve zararların gelir tablosu tablosunda nerede gösterilmesi gerektiğini belirtmez. En yaygın uygulama (şekil 1.14'e bakınız.) aşağıdakidir:⁹⁶

- Hedgein verimli kısmı hedgelenen öge gibi aynı satırdaki ögede gelir tablosunda (nakit akışı ve net yatırım hedgelerinin sermayeden geri kazandırıldıktan sonra) görünür.
- Hedgein verimsiz kısmı sıkça gelir tablosunun “diğer gelir ve harcamalar” satırında kaydedilmiştir. Bazen, eğer verimsiz kısım faiz oranındaki hareketlere bağlıysa kurumlar hedgein verimsiz kısmını “faiz gelir ve harcamaları” kısmına kaydederler.
- Hedgein dışlanmış kısmı sıkça gelir tablosunun “diğer gelir ve harcamalar” satırında kaydedilmiştir.

96 Juan RAMÍREZ, *Accounting for Derrivatives; Advanced Hedging Under IFRS*, 2007, s. 27 - 28

Şekil 7: Türevler – Gelir Tablosuna Etkileri

4. IAS 39 VE FASB STANDARTLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

IAS39 ve FASB133 standartları arasındaki temel farklılıkları şu şekildedir.⁹⁷

Tablo 8: IAS 39 ve FASB 133 ün Karşılaştırılması

	IAS 39	FASB STANDARTLARI Özellikle 114, 115, 126, 133
Kapsam	IASC: Kapsam Tüm işletmeler Mali tablolarında gösterim, ölçüm, mali tablolarından çıkarma ve riske karşı koruma muhasebesi (hedging) konularını kapsar.	FASB: Kapsam Aynı
Tanımlar	Bir finansal araç; hem bir işletmenin finansal varlıklarında hem de başka bir işletmenin finansal yükümlülüklerinde ya da özsermayesinde artış yaratan bir sözleşmedir. Bir finansal varlık nakit, başka bir işletmeden nakit ya da diğer bir finansal varlık almak ile diğer bir işletme ile, potansiyel olarak avantajlı olmayan durumlarda, finansal araçları veya diğer işletmenin bir özsermaye aracını mübadele etmeye yarayan bir akdi hakktır.	Aynı
	Bir finansal borç diğer bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal kıymet verme ya da başka bir işletme ile potansiyel olarak avantajlı olmayan koşullarda finansal araçları mübadele etmeye yönelik akdi bir yükümlülüktür.	
	Bir işletmenin finansal varlıkları ya da kendi hisseleri yoluyla ödeyerek ifa edebileceği bir akdi yükümlülüğü olduğu ve bu yükümlülüğün ifası için gerekli olan hisse sayısı hisselerin rayiç (fair) değerlerinde değişikliklere göre, verilen hisselerin rayiç değerlerinin daima akdi yükümlülük karşısındaki tutara eşit olmasını sağlayacak şekilde, değişiklik gösterdiği takdirde bu yükümlülük öz sermaye değil bir mali borç olarak değerlendirilmelidir.	FASB standartları bu yükümlülüğün bir borç olarak sınıflandırılmasını şart koşmaz.

⁹⁷ Deloitte, IFRS and US GAAP – A Pocket Comparison, July 2008, s 43 – 67

	<p>Bir türev aşağıdaki özelliklere sahip bir mali araçtır :</p> <p>a) değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya da kredi endeksi veya benzer bir değişkendir (bazen temel olarak adlandırılır) değişikliklere göre değişme gösterir;</p> <p>b)piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer akit türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmez ya da çok az gerektirir;</p> <p>c) ilerideki bir tarihte kapatılır.</p>	<p>a) aynı b) aynı c) FASB tanımı türev akdi şartlarının net hesap kapatmayı şart koşmasını ya da buna izin vermesini öngörmektedir.</p>
Başlangıçta Bilançoda Gösterme ve Ölçüm	Tüm finansal varlık ve yükümlülükler, türevler de dahil olmak üzere bilançoda gösterilir.	Aynı
	Başlangıçta, bunlar finansal varlık veya yükümlülük için ödenen ya da tahsil edilen rayiç değerle ölçülür.	Aynı
	İşlem giderleri tüm finansal araçların başlangıçtaki ölçümüne dahil edilir.	FASB işlem giderleri konusunu ele almamaktadır. Bu giderler finansal araçların başlangıçtaki ölçümüne dahil edilebilir ya da edilmeyebilir.
	Bir işletme menkul kıymetlerin piyasada normal alımlarını işlem ya da hesap kapatma tarihinde gösterir. Hesap kapatma tarihine göre muhasebeleştirme yapıldığı takdirde, IAS 39 gelir - gider tablolarında etkilerin tüm işletmeler için aynı olmasını sağlamak amacıyla işlem ve hesap kapatma tarihleri arasında değer değişikliklerinin gösterilmesini öngörmektedir.	FASB işlem tarihi ve hesap kapatma tarihi farklılıkları konusunu ele almamaktadır. İşlem tarihi ve hesap kapatma tarihi arasında değişiklikler net gelirin ölçümüne dahil edilebilir ya da edilmeyebilir.

<p>Mali Kıymetlerin Daha Sonra Ölçülmesi</p>	<p>Rayiç değer üzerinden : İşlem amacıyla tutulan tüm finansal varlıklar Tüm borç senetleri, hisse senetleri ve işlem için tutulmayan ama satışa hazır olan diğer finansal varlıklar – rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen kote edilmemiş hisse senetleri haricinde - bir değer kaybı testine tabi tutulmak kaydıyla maliyet üzerinden ölçülür. Tüm türevler rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen kote edilmemiş hisse senetlerine bağlı olmadıkça ve söz konusu hisse senetleriyle kapatılması gerekenler haricinde</p>	<p>Rayiç değer üzerinden : Aynı Tüm borç senetleri, hisse senetleri ve işlem için tutulmayan ama satışa hazır olan diğer finansal varlıklar - kote edilmemiş hisse senetleri haricinde - bir değer kaybı testine tabi tutulmak kaydıyla maliyet üzerinden ölçülür. FASB kote edilmemiş hisse senetleri için rayiç değer şartı koymaz, ama rayiç değerleri başka bir yöntemle güvenilir biçimde ölçülemeyen bir hisseye endekslenmiş bir türevin rayiç değeri için istisna olarak kabul etmemiştir.</p>
	<p>Türev olmayan araçlar içinde gömülü türevler</p>	<p>Aynı</p>
	<p>İşletmenin “vadesine kadar tutulmak” amacıyla bulundurmadığı krediler.</p>	<p>Aynı</p>
	<p>Maliyet üzerinden : Borçlar ve alacaklar İşletme borç ve alacakları vadesine kadar tutma kabiliyetini ve amacını göstermek zorunda değildir.</p>	<p>Maliyet üzerinden : Aynı</p>
	<p>İşletmenin vadesine kadar tutma kabiliyeti ve amacı olan bazı diğer sabit vadeli yatırımlar</p>	<p>Aynı</p>
	<p>Vadesine kadar tutulanlar için kesin testler.</p>	<p>Aynı</p>
	<p>İşletmenin kontrolü dışında, öngörülmesi mümkün olmayan ve tekrarlanmayan bir koşul nedeniyle vadesine kadar tutulacak bir menkul kıymetin amaçlanan ya da gerçekleşen satışı işletmenin geri kalan portföyünü vadesine kadar tutma kabiliyeti hakkında şüphe doğurmaz.</p>	<p>Aynı</p>
	<p>Vadesine kadar tutulacak menkul kıymetlerden birinin erkenden satılması halinde geri kalan tüm vadesine kadar tutulacak kıymetlerin rayiç değer üzerinden ölçülmesi gerekir.</p>	<p>Aynı</p>

	Bir işletmenin bazı kıymetleri vadesinden önce satmış olması nedeniyle finansal varlıkların, vadesine kadar tutulacaklar şeklinde sınıflandırmasının mümkün olmaması halinde, bu engel vadesinden önce satıştan sonra ikinci mali yılın sonunda ortadan kalkar.	FASB standardı bu durumun ne zaman düzeleceği konusunda bir şey söylememektedir.
	Rayiç değerleri güvenilir şekilde ölçülemeyen kote edilmemiş öz sermaye araçları (örneğin, adi hisseler) ve bu araçlarla bağlantılı olan ve bu araçların teslim edilmesi ile hesap kapatılması gerektiren türevler	FASB kote edilmemiş tüm öz sermaye araçlarının, rayiç değeri aktif bir piyasada kotasyon haricinde araçlarla güvenilir biçimde ölçülebilecek olsa dahi rapor edilmesini öngörmektedir. FASB, kote edilmemiş öz sermaye araçları ile bağlantılı olanlar da dahil olmak üzere tüm türevler için, nakit olarak kapatılabilenlerin rayiç değer ölçümlerini öngörmektedir, ancak teslim edilmek suretiyle kapatılacak olanlar 133 kapsamı dışında kalmaktadır.
	Bir mali kıymetin tahsil edilebilir tutarı maliyeti üzerinden net defter değerini aştığı takdirde değer kaybı ya da tahsil edilmeme için net kar ya da zarar karşılığı yazılmalıdır.	Aynı
	Değer tahsil edildiği takdirde net kar ya da zarar karşılığı yazılanın ters işlemi yapılmalıdır.	Yeni maliyet tabanı oluşur ve değer ters çevrilmesi gösterilmez.
Daha Sonraki Ölçüm : Mali Borçlar	Tüm finansal borçlar ilk kayıt değerinden anapara peşin ödemeleri ve amortisman düşülmek suretiyle olarak ölçülür, şu istisnaıyla ki (a) türev niteliğindeki pasifler ve işlem için tutulan pasifler (örneğin, kısa vadeli bir satıcı tarafından ödünç alınan menkul kıymetler) rayiç değere göre yeniden ölçülür.	Aynı

<p>Rayiç Değer Değişikliklerinin Rapor Edilmesi</p>	<p>Rayiç değere göre yeniden ölçülen finansal varlıklar ve borçlar için, işletme aşağıdaki tek ve genel opsiyona sahip olur : a) tüm ayarlamayı dönem için net kar ya da zarar içinde gösterir; ya da b) sadece işlem için tutulan finansal varlık ve borçlarla ilgili rayiç değer değişikliklerini dönem için net kar ya da zarar içinde gösterir, işlem yapılmayan kalemlerdeki değer değişiklikleri mali kıymet satılana kadar öz sermaye içinde bildirilir ve satıldığında gerçekleşen kazanç ya da kayıp net kar ya da zarar içinde gösterir.</p>	<p>FASB tüm işletmeler için (b) opsiyonunu zorunlu tutmaktadır.</p>
<p>Bilançodan Çıkarılma</p>	<p>Bir finansal varlık aşağıdaki durumlarda bilançodan çıkarılır : - devralan kıymeti satma ya da rehin etme hakkına sahip olduğu takdirde, ve - devreden devredilen kıymetleri yeniden iktisap etme hakkına sahip olmadığı takdirde. (Bununla birlikte, böyle bir hak kıymet piyasada kolayca elde edilebildiği ya da yeniden iktisap fiyatı yeniden iktisap sırasında rayiç değer olduğu takdirde bilançodan çıkarılmayı engellemez.)</p>	<p>FASB, bu kriterlere ek olarak devredilen kıymetlerin devreden iflası halinde dahi devredenden kanunen ayrılabilir olmasını şart koşmaktadır.</p>
	<p>Borçlu borcun asli sorumluluğundan (ya da bir kısmından) mahkeme kararı ile ya da alacaklı tarafından kanunen ibra edildiği takdirde borç bilançodan çıkarılabilir.</p>	<p>Aynı</p>
	<p>IAS 39'daki kılavuz aşağıdaki örneği içermektedir. Bir banka bir alacağı başka bir bankaya devreder, ama devreden bankanın müşterisi ile ilişkisinin korunması için, devralan bankanın alacağı satmasına ya da rehin etmesine izin verilmez. Satış ya da rehin etme imkanı olmaması devralanın kontrolü elde etmediği gibi bir anlam verse de, bu durumda devreden devredilen kıymeti yeniden iktisap etme hakkı ya da kabiliyeti olmadığı takdirde bu devir bir satışır.</p>	<p>FASB Standartlarında benzer bir örnek yer almamakla birlikte, FASB Standartlarının devreden banka tarafından bilançodan düşmeye izin vermediği yorumu yapılabilir.</p>

	Bir borçlu alacaklıya teminat verdiği ve alacaklının da teminatı bir sınırlama olmaksızın satmasına ya da rehin etmesine izin verildiği takdirde, borçlu verilen teminatı alacak olarak gösterir ve alacaklı da verilen teminatı bir aktif, teminatı geri ödeme yükümlülüğün de bir pasif olarak gösterir.	Aynı
Riske Karşı Korumanın Muhasebeleştirilmesi	Riske karşı korumanın muhasebeleştirilmesine belirli şartlarda izin verilir; şu şartla ki, riske karşı koruma ilişkisi net biçimde tanımlanmalı, ölçülebilir ve gerçekten etkili olmalıdır.	Aynı
	Nakit harici riskten korunma araçlarının kullanımı rayiç değer risk koruma araçları, nakit akış risk koruma araçları ya da yabancı bir işlemde net yatırım risk koruma araçlarından kaynaklanan döviz kaybı ya da kazancına maruz kalması ile sınırlıdır.	Nakit harici araçlarının kullanımı, risk koruma araçlarının taahhüt ya da yabancı bir işlemde net yatırım risk koruma araçlarından kaynaklanan döviz kaybı ya da kazancına maruz kalması ile sınırlıdır.
	Üç tip risk koruma tanımlanmaktadır: Rayiç değer risk koruma, Nakit akışı riskine karşı koruma, yabancı bir kuruluşta net yatırım için risk koruma	Aynı
	Rayiç değer risk koruma tanımı : bilançoda gösterilen bir kıymet ya da borcun rayiç değerinde değişiklik riskine karşı koruma (örneğin, faiz hadlerindeki değişiklikler sonucu sabit hadli borcun rayiç değerindeki değişiklik riskine karşı koruma)	Aynı
	Bununla birlikte, bilançoda gösterilmeyen, bir kıymeti işletmenin rapor hazırlama para biriminde sabit bir fiyat üzerinden satın alma ya da satma taahhüdünün riske karşı korunması bir nakit akışı risk koruması olarak kabul edilir.	Bilançoda gösterilmeyen, bir kıymeti işletmenin rapor hazırlama para biriminde sabit bir fiyat üzerinden satın alma ya da satma taahhüdünün riske karşı korunması bir rayiç değer ya da nakit akışı risk koruması olarak kabul edilir.

	<p>Rayiç değer risk koruma muhasebesi: bir risk koruma önleminin etkili olduğu ölçüde, riske karşı koruma aracının rayiç değerinde yeniden ölçülmesinden kaynaklanan kazanç ya da kayıp derhal net kar ya da zararda gösterilir. Aynı zamanda, riske karşı korunan kaleme buna tekabül eden kazanç ya da kayıp riske karşı korunan kalemin net defter değerinde ayarlama yapar ve derhal net kar ya da zararda gösterilir.</p>	Aynı
	<p>Nakit akış risk koruma muhasebesi : bir risk koruma önleminin etkili olduğu ölçüde, riske karşı koruma aracının kazanç ya da kayıp kısmı başlangıçta doğrudan öz sermayede gösterilir. Daha sonra, bu tutar, riske karşı korunan kalemin net karı ya da zararı etkilediği aynı dönem ya da dönemler için net kar ya da zararda gösterilir (örneğin, satış giderleri, amortisman ya da itfa ile).</p>	Aynı
	<p>Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen satışların riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp satış gelirlerinin gösterildiği aynı dönem için net kar ya da zararda gösterilir.</p>	Aynı
	<p>Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen bir kıymet ya da borç iktisabının riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp iktisap edilen kıymet ya da borcun net defter değerinde ayarlama yapılması sonucunu doğurur. Kıymet ya da borcun başlangıç ölçümünde dahil edilen riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp, daha sonra kıymet ya da borcun net kar ya da zararı etkilediğinde net kar ya da zarara dahil edilir (örneğin, amortisman giderleri, faiz geliri ya da gideri veya satış giderleri gösterilirken).</p>	<p>Nakit akış risk koruma muhasebesi: öngörülen bir kıymet ya da borç iktisabının riske karşı korunmasında, riske karşı koruma aracı üzerindeki kazanç ya da kayıp, kıymet ya da borç iktisap edildiğinde öz sermaye içinde kalır. Bu kazanç ya da kayıp daha sonra kıymet ya da borcun net kar ya da zararı etkilediğinde net kar ya da zarara dahil edilir (örneğin, amortisman giderleri, faiz geliri ya da gideri veya satış giderleri gösterilirken). Dolayısıyla, net kar ya</p>

		da zarar IAS ve FASB Standartlarında aynı olur, ama bilanço sunuşu IAS'a göre net, FASB'a göre ise gayri safidir.
	Yabancı bir kuruluşta net yatırımın riske karşı korunması : nakit akış risk korunması ile aynı şekilde muhasebeleştirilir.	Aynı
	Özel tespit: İşletme genel olarak net bilanço pozisyonun riske karşı korunması yerine değer değişikliği ya da nakit akışı için özel bir risk koruma aracı tespit etmelidir. Bununla birlikte, genel bir net pozisyon için risk koruma muhasebesinin takribi gelir tablosu etkisi bazı durumlarda, temeldeki bir ya da bir kaç kalemin korunan pozisyon olarak tespit edilmesi suretiyle sağlanabilir.	Aynı

5. HEDGING MUHASEBE UYGULAMALARI

5.1. Faiz Swap'ı Kullanarak Sabit Oranlı Borcu Değişken Oranlı Borca

Dönüştürme– Gerçeğe Uygun Değer⁹⁸

A şirketi fonksiyonel para birimi İngiliz Sterlini olan bir İngiliz şirkettir. A şirketinin raporlama tarihleri 30 Haziran ve 31 Aralıktır. 15 Mart 20x5'te A şirketi 4 yıllık 10 milyon İngiliz Sterlini nominal değerli borcu aşağıdaki özelliklerde ihraç etmektedir:

Çeşit: İhraç edilmiş borç

Anapara tutarı: 10 milyon İngiliz Sterlini

Başlangıç tarihi: 15 Mart 20x5

⁹⁸ PWC, IAS 39- Achieving hedge accounting in practice, December 2005, s. 64 – 79

Vade tarihi: 15 Mart 20x9

Faiz oranı: %7

Vade tarihleri: Her yıl 15 mart, 15 haziran, 15 eylül ve 15 aralık

Borç ihracıyla ilgili hiçbir işlem maliyetine maruz kalınmamaktadır. Borcun ihraç edildiği tarihte, risk yönetme politikası ile uyumlu olarak A şirketi, 4 yıllık 3 ayda bir İngiliz Sterlini ödemeli libor %5 faiz oranı swapı aldığı bir pozisyona girmektedir. Swapın değişken kısmı önceden belirlenen ve sonra her yıl 15 mart, 15 haziran, 15 eylül ve 15 aralıkta yapılan ödemelerdir. İlk 3 aylık dönem için değişken kısmın saptanmış değeri %4,641'dir.

Önce belirlenip sonra ödemeli faiz oranı swapı, her dönemin başlangıcındaki piyasa faiz oranının temel alınmasıyla kararlaştırılan, değişken kuponlarda belirtilen ve dönemin sonunda ödenen faiz oranı swapıdır. Faiz oranı swapındaki değişken kupon 15 Martta kararlaştırılıp belirtilir, 15 Haziranda ödenir ve böyle devam eder.

15 mart

15 haziran

15 eylül

15 Aralık

15 Martta belirlenmiş
olan kuponun ödenmesi

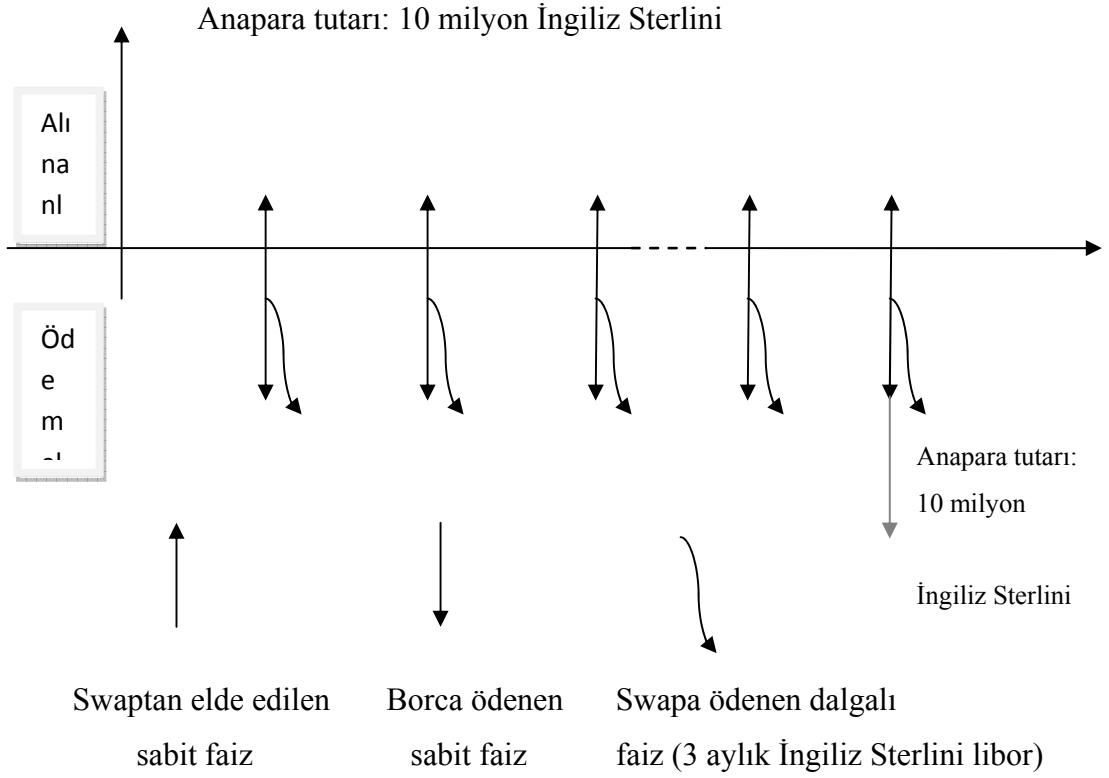
15 Haziranda belirlenmiş
olan kuponun ödenmesi

15 Haziranda ödenecek
olan kuponun belirlenmesi

15 Eylülden ödenecek olan
kuponun belirlenmesi

15 Aralıkta ödenecek olan
kuponun belirlenmesi

Borçtaki nakit akışı ve takas aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Şekil 8: Borçtaki Nakit Akışı ve Takas

Swap yeniden ayarlandığında değişik tarihlerdeki 3 aylık İngiliz Sterlini libor faizleri aşağıdaki gibidir:

15/3/20x5 4.562%

15/6/20x5 5.080%

15/9/20x5 5.280%

15/12/20x5 5.790%

İngiliz Sterlini libor takası esneklik eğrisinden türevlenerek elde edilmiş sonraki oranlar ve etkililiğin ölçüldüğü tarihlerdeki anlaşılan sıfır kupon oranları aşağıdaki gibidir:

Tablo 9: Kupon Oranları

	Test tarihleri için sonraki oranlar			Test tarihleri için sıfır kupon oranları		
	15/3/20x5 (YC1)	30/6/20x5 (YC2)	31/12/20x5 (YC3)	15/3/20x5 (ZC1)	30/6/20x5 (ZC2)	31/12/20x5 (ZC3)
15/6/20x5	%4.562	–	–	%4.641	–	–
15/9/20x5	%4.623	%5.069	–	%4.672	%5.172	–
15/12/20x5	%4.684	%5.130	–	%4.704	%5.204	–
15/3/20x6	%4.744	%5.191	%5.705	%4.735	%5.235	%5.835
15/6/20x6	%4.805	%5.251	%5.767	%4.766	%5.266	%5.866
15/9/20x6	%4.865	%5.311	%5.827	%4.798	%5.298	%5.898
15/12/20x6	%4.926	%5.371	%5.887	%4.829	%5.329	%5.929
15/3/20x7	%4.986	%5.432	%5.947	%4.860	%5.360	%5.960
15/6/20x7	%5.046	%5.492	%6.007	%4.892	%5.392	%5.992
15/9/20x7	%5.107	%5.552	%6.067	%4.923	%5.423	%6.023
15/12/20x7	%5.167	%5.612	%6.127	%4.954	%5.454	%6.054
15/3/20x8	%5.228	%5.673	%6.187	%4.986	%5.486	%6.086
15/6/20x8	%5.288	%5.733	%6.246	%5.017	%5.517	%6.117
15/9/20x8	%5.348	%5.793	%6.306	%5.048	%5.548	%6.148
15/12/20x8	%5.409	%5.853	%6.366	%5.080	%5.580	%6.180
15/3/20x9	%5.469	%5.913	%6.426	%5.111	%5.611	%6.211

İleriki oranlar tahmini nakit akışlarını hesaplamak için kullanılır. Sıfır kupon oranları, tahmini nakit akışlarının analizi yapılan tarihe indirilmesinde kullanılır.

5.1.1 Faiz Oranı Riski İçin Risk Yönetim Politikaları Özeti

A şirketi, öncelikle döviz kuru, faiz oranları ve likit fonların yatırımlarının pazar değeri ile ilgili olarak pazar riskine maruz kalmaktadır.

A şirketi, toplam net borçlar portföyündeki sabit ve değişken net borçların dağılım oranları yoluyla faiz oranı riski durumunu yönetir. Böyle bir dağılım oranı, A şirketinin finansal risk komitesi tarafından yılda iki defa kararlaştırılıp yönetim kurulu tarafından onaylanır. Net borçlar için kıyaslama süresi 12 aydır.

Bu durumu yönetmek için A şirketi çeşitlendirilmiş finansal piyasalar olarak faiz oranı swap kontratları gibi türev piyasalarına girebilir.

5.1.2 Hedge Verimliliğinin Testi -Strateji 1A Makul Değer Hegelemesi İçin Faiz Oranı Swapının Kullanılmasıyla Faiz Oranı Riskinin Hedgelenmesi

5.1.2.1 İleriye Dönük Verimlilik Testi

İleriye dönük verimlilik testi hedge işleminin başlangıcında ve tüm raporlama tarihlerinde uygulanmalıdır. Eğer makul değerdeki veya hedge riski olarak söylenebilen hedge edilmiş ögenin nakit akışındaki değişmelerin, makul değerdeki değişmeler ve hedge edilmiş enstrümandaki nakit akışı tarafından denk olması bekleniyorsa hedge ilişkisi oldukça yüksek verimliliktedir.

İleriye dönük verimlilik testi, hedge enstrümanının ve hedge edilmiş ögenin makul değeri üzerindeki hedgelenen faiz oranının olan değişiminin (İngiliz Sterlini libor sıfır kupon eğrisi) sayısal etkilerinin karşılaştırılmasıyla uygulanmalıdır.

Karşılaştırma, en az üç tane faiz oranı senaryosuna dayandırılmalıdır. Bununla beraber, hedgeleme enstrümanının kritik dönemleri ile hedgelenen ögenin yenilenme tarihlerini de içeren kritik dönemlerin mükemmel olarak eşleşmesi durumdaki hedgeleme için bir senaryo yeterlidir.

$$\text{Verimlilik} = \frac{\text{Sıfır kupon eğrisi kaydırıldığında hedgeleme enstrümanının net makul değerindeki değişim}}{\text{Sıfır kupon eğrisi kaydırıldığında hedgelenen ögenin net makul değerindeki değişim}}$$

Swapın net makul değerindeki değişim, test tarihindeki swap esneklik eğrisinden türevlendirilmiş sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş swapın beklenen nakit akışlarının net makul değeriyle; kaydırılmış sıfır kupon oranlarının kullanılmasıyla indirilmiş, beklenen kaydırılmış nakit akışlarının net makul değeri arasındaki değişimdir.

Bononun net makul değerindeki değişim, test tarihindeki swap esneklik eğrisinden türevlendirilmiş sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş kredi kar oranı olan faiz farkı haricinde bonodaki nakit akışının net makul değeriyle; kaydırılmış sıfır kupon oranlarının kullanılmasıyla indirilmiş aynı nakit akışlarının net makul değeri arasındaki değişimdir.

Verimlilik testlerinde kullanılması gerekli olan senaryolar:

1) Sıfır kupon eğrisindeki 100 temel noktayı paralel kaydırma (yukarıya)

2) Bir yıllık nakit akışı oranlarında %5 artış, iki yıllık nakit akışı oranlarında %10 artış, üç yıllık ve üç yıldan fazla sürede %15 artış sağlayacak olan sıfır kupon eğrisinin eğimindeki değişim ve

3) Şimdiki üç aylık liborda faizsiz sıfır kupona yapılan değişim.

Senaryo sayısı; dolar dengeleme metodu kullanmak, hedgein vadesine bağlı olarak verimliliği değiştirirken hedgein verimliliğini tahmini olarak değerlendirmek için istenir. Hedge enstrümanının kritik vadesi (başlangıç günü, bitiş günü, para birimi, sabit ödeme vadesi, yeniden başladığı tarihteki faiz oranı, sabit faiz oranı, anapara miktarı) hedgelenen öğelerin bu özellikleriyle eşleşmediğinde veya hedgelenen öğe opsiyonellik gibi bir özelliğe sahip olduğunda verimsizliğe sebep olan bu durumlarda vadeyle veya opsiyonellikle eşleşmeyen durumları gösteren senaryolar da dâhil olmak üzere birçok senaryo uygulanmalıdır.

Bonodaki güncel olmayan swapın önceden kararlaştırılan sonradan ödemeli özelliği verimsizlik olacakmış gibi kritik vade metodunun kullanımını önlemektedir. Üç senaryo kuruluşun politikasıyla uyumlu olarak verimliliği tahminen test etmek için kullanılmalıdır. Aşağıdaki örnek bu üç örnekten sadece ilkinin göstermektedir.

Brüt makul değer birikmiş faizi içeren makul değerdir. Net makul değer

birikmiş faizi içermez. Verimlilik testinde net makul değeri kullanmak bazen bonoda denkleştirici bileşeni olmayan swapın değişken bölümündeki birikmiş faizi içermediği gibi verimliliği azaltır.

5.1.2.2 Geriye Dönük Verimlilik Testi

Geriye dönük verimlilik testi tüm raporlama tarihlerinde kümülatif olarak dolar denkleştirme metodu kullanılarak uygulanmalıdır. Hedge verimliliği, hedgeleme enstrümanının net makul değerindeki kümülatif değişim ile %80-%125 arasında düşüş gösteren ve hedge riski olarak anılan, hedgelenen ögenin net makul değerindeki kümülatif değişimin karşılaştırılmasıyla bulunmuş olur.

$$\text{Verimlilik} = \frac{\text{Hedgeleme enstrümanının net makul değerindeki kümülatif değişim}}{\text{Hedgelenen ögenin net makul değerindeki kümülatif değişim}}$$

Swapın net makul değerindeki değişim,

a) Hedge başlangıcındaki esneklik eğrisinden türevlenerek elde edilen sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş orijinal esneklik eğrisinin temeli olduğu takasın tahmini nakit akışının net makul değeri ve

b) Test tarihindeki esneklik eğrisinden türevlenerek elde edilen sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş test tarihindeki esneklik eğrisinin temeli olduğu takasın tahmini nakit akışının net makul değeri arasındaki farklılıktır.

Bononun net makul değerindeki değişim,

a) Hedgein başlangıcındaki esneklik eğrisinden türevlenerek elde edilen sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş kredi kar oranı olan faiz farkı dışında bonodaki nakit akışının net makul değeri ve

b) Test tarihindeki esneklik eğrisinden türevlenerek elde edilen sıfır kupon eğrisi kullanılarak indirilmiş aynı nakit akışının net makul değeri arasındaki farklılıktır.

Makul değer hedgeinde, hedgelenen ögenin arz edilen miktarı, sadece hedgelenmiş risk olarak anılan değer değişiklikleri için belirlenir. Bu, borcun makul değerindeki toplam değişiminden farklılık gösterebilir. Kredi veya hedgelenmemiş diğer risklere bağlı makul değer değişimleri, hedgelenmiş ögelerin arz edilen miktarlarının belirlenmesini içermez.

5.1.3 Hedge Aktivitesinin Gösterilmesi

A şirketinin belgelendirilmesi aşağıdaki gibidir.

5.1.3.1 Risk Yönetiminin Amacı Ve Stratejisi

Mevcut dönem için A şirketinin risk yönetim politikası ile uyumlu olan kabul edilmiş stratejisi sabitlerin oranının devamlılığını sürdürmek içindir. Bu oranı tutturabilmek için yönetim bu borcu sabitten dalgalı hale dönüştürmeyi seçmiştir.

5.1.3.2 Hedgelenme İlişkisinin Çeşidi

Makul değer hedgelenmesi: sabit faiz oranlarının dalgalıya dönüşmesi

5.1.3.3 Hedgelenme Riskinin Yapısı

Faiz oranı riski: İngiliz sterlini libor sıfır kupon eğrisindeki hareketlere dayandırılan, numarası C426M olan borcun makul değerindeki değişim. Borçtaki kredi riski hedgelenmiş gibi tanımlanamaz.

5.1.3.4 Hedgelenmiş Öğenin Tanımlanması

İşlem numarası: hazine yönetim sistemindeki referans numarası C426M. Hedge edilmiş öge; 4 yıllık, 10 milyon İngiliz sterlini, %7 borç faiz oranlı ve 3 ayda bir faiz ödemesi yapar.

5.1.3.5 Hedgelenme Enstrümanının Tanımlanması

İşlem numarası: hazine yönetim sistemindeki referans numarası L1815E. Hedge enstrümanı; 4 yıllık takas faiz oranı, görece değeri 10 milyon İngiliz sterlini, sabit %5 faiz altında, 3 ayda bir ödemeli ve yine 3 ayda bir yenilenen güncel libor ödemelidir.

Hedge belirtilmesi: İngiliz sterlini libor sıfır kupon eğrisine dayandırılan C426M borcundaki makul değer hedgeindeki benzeyen L1815E swapının tüm görece değeri 10 milyon İngiliz sterlinindeki makul değer hareketleri.

5.1.3.6 Verimlilik Testi

Test etmek, verimlilik testi politikasının hedge edilme durumu verimlilik testi strateji 1A kısmı uygulanarak kullanılmalıdır.

İleriye dönük testin tanımı;

Dolar dengeleme metodu, L1815E swapının net makul değerindeki oranı olmaktan, İngiliz sterlini libor sıfır kupon eğrisindeki değişikliklere bağlı olarak C426M bonosunun net makul değerindeki değişim tarafından ayrılmaktadır.

Swapın kritik dönemleri hedge edilmiş borcun kritik dönemleriyle mükemmel bir şekilde eşleşmez. Böylece muhtemel testler risk yönetim politikalarının gerektirdiği gibi üç senaryoya dayandırılarak uygulanmalıdır. (Sadece 100 temel noktanın artırıldığı senaryo 1 aşağıda anlatılmaktadır. 3'ü birden uygulama ile gerçekleştirilmelidir.)

Test etme sıklığı: hedgeleminin başlangıcında ve tüm raporlama tarihlerinde (30 haziran ve 31 aralık).

Geçmişe dönük testlerin tanımı;

Dolar dengeleme metodu, L1815E swapının net makul değerindeki oranı olmaktan, İngiliz sterlini libor sıfır kupon eğrisindeki değişikliklere kümülatif temelde bağlı olarak C426M bonosunun net makul değerindeki değişim tarafından ayrılmaktadır.

Test etme sıklığı: hedgelemenin başlangıcından sonraki tüm raporlama tarihlerinde (30 Haziran ve 31 Aralık)

5.1.4 Verimlilik Testleri Ve Muhasebe Girdileri

15 Mart 20x5'teki İleriye Dönük Verimlilik Testi şu şekildedir;

A şirketi hedge verimliliğini IAS 39'un gerektirdiği gibi geleceğe dönük değerlendirmelidir.

Hedgeleme kayıtlarına göre ileriye dönük verimlilik testi, swapın net makul değerindeki sıfır kupon eğrisinde bulunan 100 temel noktanın yukarıya kaydırılmasının etkileriyle hedgelenen ögenin net makul değerinin karşılaştırılmasını içerir.

Borca, %5 AA faiz oranı ve %2 kredi kar oranı olan faiz farkı olarak yıllık %7 kupon değeri (örnek; her çeyrek için 175000 İngiliz sterlini) ödenir. Verimlilik testi amaçları için sadece AA faiz oranıyla ilgili nakit akışları (örnek; her çeyrek için 125000 İngiliz sterlini) hesaba katılır. Borca bağlı kredi riski hedgeleme ilişkisinin bir parçası değildir. Böylece kupondaki %2 kredi kar oranı olan faiz farkı testlerden çıkartılmış olur.

Tablo 10: İleriye Dönük Verimlilik Testi

15 Mart 20x5'teki ileriye dönük verimlilik testi							
Swaptaki nakit akışı	15/6/20x5	15/9/20x5	15/12/20x5	...	15/12/20x8	15/3/20x9	Toplam
Sabit bölüm	125,000	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Değişken bölüm*	(114,059)	(115,573)	(117,088)	...	(135,221)	(136,729)	
Net nakit akışları	10,941	9,427	7,912	...	(10,221)	(11,729)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	10,818	9,214	7,644	...	(8,488)	(9,609)	0
Kaydırılmış sıfır kupon eğrisi							
Sabit bölüm	125,000	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Değişken bölüm+%1	(114,059)	(139,640)	(141,144)	...	(159,148)	(160,646)	
Net nakit akışları	10,941	(14,640)	(16,144)	...	(34,148)	(35,646)	
Sıfır kupon eğrisin+%1 deki indirilmiş nakit akışları	10,792	(14,242)	(15,486)	...	(27,368)	(28,117)	(315,574)
				...			(315,574)
Borçtaki nakit akışları							
Nakit akışları	(125,000)	(125,000)	(125,000)	...	(125,000)	(10,125,000)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları**	(123,590)	(122,178)	(120,764)	...	(103,804)	(8,294,694)	(10,000,000)
Sıfır kupon eğrisi+%1 deki indirilmiş nakit akışları	(123,297)	(121,599)	(119,906)	...	(100,182)	(7,986,407)	(9,660,676)
							339,324
Verimlilik %-93.0							

*Swapın değişken bölümü swap esneklik eğrisinden türevlenmiş ileriki oranlara bağlı tahmini nakit akışıdır. Örneğin 15/9 tahmini nakit akışı 10 milyon İngiliz sterlini olarak hesaplanmıştır. (%4.623/4 olarak swapın her çeyrekte yenilediği)

***İndirilmiş nakit akışları; cf'nin indirilmemiş nakit akışını, r'nin sıfır kupon oranıyla ilgili olduğu ve d'nin nakit akışına kalan gün sayısını (360 gün esas alınarak) gösterdiği normal indirim formülünü $[cf/(1+r)^{(d/360)}]$ kullanarak sıfır kupon eğrisinde gösterilen ilgili noktalar için sıfır kupon oranlarının kullanılmasıyla hesaplanır. Örneğin, 15/9'daki nakit akışı, $125000/(1,0467)^{(180/360)}=122,178$ şeklinde hesaplanmıştır.*

Sonuç: Hedgein yüksek verimliliğe sahip olması beklenir.

İleriye dönük testlerdeki verimsizlik, tahmini nakit akışları değiştiğinde oluşan, swapın değişken bölümünün makul değerindeki değişimlerden kaynaklanmaktadır. Swapın sabit bölümünün makul değerindeki değişim, bononun makul değerindeki değişimlerle mükemmel olarak denk gelmektedir.

15 Mart 20x5'teki muhasebe kayıtları aşağıdaki şekildedir;

Borç, ihraç gününde makul değerini sunan A şirketi tarafından alınan getirilerde diye tanımlanır. Borç, diğer finansal borçlar gibi sınıflandırılır ve daha sonra amortismanı yapılmış maliyetlerde hesaplanır.

İngiliz sterlini'nde	
Nakit	10,000,000
Diğer finansal borçlar - borç	10,000,000
%7 sabit kuponla 4 yıllık 10 milyon İngiliz sterlini borç ihracı	

A şirketinin girdiği swap, bilançodaki makul değerde tanımlanır. Swapın makul değeri başlangıçta piyasa oranında ihraç edildiği gibi sıfırdır. Birinci dönem için dalgalı kur üç aylık swap oranı olan %4.562'ye ayarlanmıştır.

İngiliz sterlini'nde	
Türev enstrümanları	-----
Nakit	---
Makul değerde faiz oranı swapının tanımlanması (Sıfır)	

15 Haziran 20x5'te muhasebe kayıtları aşağıdaki şekildedir;

15 haziranda, kredideki birinci kupon ödenir ve takasın birinci vadesi ödenip temizlenir.

Borçtaki faizin tanımlanması

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	175,000
Nakit	175,000
Üç aylık %7'den borçtaki faiz	

Swapın nakit belirlenmesi

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	114,059
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	125,000
Nakit	10,941
Swapın anlaşması: %5 al ve üç ay için %4.562 öde	

Bu iki işlem, vade süresince %6,562 faize (örneğin %4,562 swapın değişken bölümündeki oran + %2 kredi kar oranı olan faiz farkı) denk gelen maliyetleri finanse etmek için toplam 164,059 İngiliz sterlini'ne mal olur. Sonraki çeyrek için swaptaki değişken oranı üç aylık %5,080 swap oranına ayarlanır.

Belirginliği artırmak için brüt girdiyi göstermeyi seçtik (örneğin, ayrı olarak gösterilmiş swapın ödeme ve alım bölümlerinin etkileriyle). Bu girdi bazen net girdiler esas alınarak yapılır. Faiz harcamaları için yapılan masraf 30 Hazirandan önce bir verimlilik testi gerekmediğinden herhangi bir verimlilik testi uygulanmadan yapılmıştır. Bir sonraki verimlilik testi başarısız olduğu durumda, girdiler, hedge hesaplamaları son başarılı testten sonraki dönem için müsait olduğundan faiz harcamalarından korunmalıdır. Girdiler, "diğer işletme gelirleri ve giderleri" olabilirler.

30 Haziran 20x5'teki geçmişe dönük verimlilik testi aşağıdaki şekildedir;

IAS 39, hedge ilişkisinin minimum her raporlama tarihinde geriye dönük olarak incelenmiş verimliliğini gerektirir. A şirketinin risk yönetim politikaları esasına göre hedgein verimliliği dolar denkleştirme metodu kullanılarak incelenmelidir. Dolar denkleştirme metodu, hedgelenen ögenin net makul değerlerindeki 15 mart ve 30 haziran arasında İngiliz sterlini libor swap esneklik eğrisindeki değişimin etkileri ile hedgeleme enstrümanını karşılaştırılmasını içerir.

Tablo 11: Geriye Dönük Verimlilik Testi

30 Haziran 20x5'teki geriye dönük verimlilik testi							
Swaptaki nakit akışları	15/9/20x5	15/12/20x5	15/3/20x6	...	15/12/2008	15/3/20x9	Toplam
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Swap esneklik eğrisindeki değişken bölüm	(105,833)*	(128,257)	(129,765)	...	(146,327)	(147,830)	
Net nakit akışları	(1,667)	(3,257)	(4,765)	...	(21,327)	(22,830)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışı	(1,649)	(3,182)	(4,596)	...	(17,676)	(18,646)	(161,184)
Orijinal esneklik eğrisindeki net makul değer							0
Net makul değerdeki değişim (kümülatif)							(161,184)
Borçtaki nakit akışları							
Nakit akışları	(104,167)**	(125,000)	(125,000)	...	(125,000)	(10,125,000)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(103,078)	(122,127)	(120,563)	...	(103,600)	(8,269,357)	(9,839,030)
Orijinal esneklik eğrisindeki net makul değer							(10,000,000)
							160,970
Verimlilik							%-100.1

*Birinci dönem için değişken oran %5.08'e ayarlanmıştır. Geri kalan değişken nakit akışları, cari swap esneklik eğrisinden türetilmiş gelecek oranlara bağlı olarak yansıtılmıştır.

**Test net makul değeri temel aldığından birikmişlerin etkisi giderilmelidir. Diğer kuponun 75 günü birikmiş değildir; böylece testteki birinci kuponun miktarının içerdiği nakit akışı $125,000 * 75/90$ 'dır.

Sonuç: 30 Haziran 20x5'te sona eren dönem için hedge oldukça verimlidir.

A şirketinin risk yönetim politikalarına göre yukarıdaki geriye dönük

verimlilik testi swap ve borçtaki net makul değerleri kullanmaktadır. Orijinal swap esneklik eğrisinde zamana bağlı makul değer değişimleri olan cari dönem için birikmiş faiz testlere dahil edilmemiştir.

İlişki verimsizdir; çünkü swapın değişken bölümü önceden belirlemeli sonradan ödemelidir. Dönemin başlangıcında (15 haziran) karşılaştırılan swapın değişken bölümündeki faiz gibi yeniden fiyatlama gününden önce sabittir ve böylece makul değerindeki değişimlere maruz kalır. Eğer swapın değişken bölümü sonradan belirlemeli sonradan ödemeli olsaydı, verimsizlik daha az olurdu.

30 Haziran 20x5'teki muhasebe muhasebe kayıtları şu şekildedir;

Bonodaki birikmiş faizin tanımlanması

Kredideki 15 gün için birikmiş faiz tanımlanmıştır.

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	29,167
Birikmiş faiz	29,167
15 gün için %7'den borçtaki faiz	

Swapın makul değerlerinin tanımlanması

Swapın brüt makul değerindeki kayıtlı değişim, aşağıdaki gibi swapın net makul değerine dönüştürülebilir:

30/06/20x5'teki net makul değer	(161,184)
15 gün için sabit %5'ten alınan birikmiş faiz (indirilmiş)	20,617
15 gün için değişken %5.080'den ödenen birikmiş faiz (indirilmiş)	(20,947)
Brüt makul değer	= ----- 161,514

Swap brüt makul değerde kaydedilmiştir (örneğin, birikmiş faizi içerir).

İngiliz sterlini'nde	
Diğer işlem gelirleri ve giderleri – verimsizlik	161,184
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	330
Türevsel enstrümanlar	161,514
Makul değer hedgei – birikmiş faizi içeren, swaptaki makul değer değişimi	

Hedgelenen öğeye makul değer düzeltmesi

Hedge hesaplaması için bütün kıstaslar 30 Haziran 20x5'te sona eren döneme karşı gelir ve makul değer hedge hesaplamaları uygulanabilir. Borcun finanse etme miktarı hedgelenen riskin makul değer değişimi için düzeltilir (örneğin, sıfır kupon eğrisindeki değişimlere bağlı, borcun net makul değerindeki değişimler). Girdiler şu şekildedir:

İngiliz sterlini'nde	
Diğer işlem gelirleri ve giderleri – verimsizlik	160,970
Diğer finansal borçlar – borç	160,970
Makul değer hedgei – hedgelenen riske bağlı borcun makul değerindeki değişim	

Hedge %100 verimli olmadığında, 214 İngiliz sterlinin (161,184 İngiliz sterlini – 160,970 İngiliz sterlini) olan verimsizliği kar veya zararda belirtilir. En iyi uygulama, yukarıda gösterildiği gibi, “diğer işlem gelirleri ve giderleri”ndeki verimsizliği göstermektir.

30 Haziran 20x5'teki ileriye dönük verimlilik testi aşağıdaki şekildedir;

Aynı metot hedgein başlangıcında kullanılır.

Tablo 12: İleriye Dönük Verimlilik Testi

30 Haziran 20x5'teki ileriye dönük verimlilik testi							
Swaptteki nakit akışları	15/9/20x5	15/12/20x5	15/3/20x6	...	15/12/20x8	15/3/20x9	Toplam
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Esneklik eğrisindeki değişken bölüm	(105,833)	(128,257)	(129,765)	...	(146,327)	(147,830)	
Net nakit akışları	(1,667)	(3,257)	(4,765)	...	(21,327)	(22,830)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(1,649)	(3,182)	(4,596)	...	(17,676)	(18,646)	(161,184)
Kaydırılmış sıfır kupon eğrisi							
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Esneklik eğrisi+%1 deki değişken bölüm	(105,833)	(152,234)	(153,731)	...	(170,177)	(171,669)	
Net nakit akışları	(1,667)	(27,234)	(28,731)	...	(45,177)	(46,669)	
Sıfır kupon eğrisi +%1 deki indirilmiş nakit akışları	(1,646)	(26,493)	(27,526)	...	(36,241)	(36,807)	(451,850)
							(290,666)
Borçtaki nakit akışları							
Nakit akışları	(104,167)	(125,000)	(125,000)	...	(125,000)	(10,125,000)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(103,078)	(122,127)	(120,563)	...	(103,600)	(8,269,357)	(9,839,030)
Sıfır kupon eğrisi +%1 deki indirilmiş nakit akışları	(102,875)	(121,599)	(119,758)	...	(100,277)	(7,985,352)	(9,528,668)
							310,362
Verimlilik							%-93.7

Sonuç: Hedgein yüksek verimlilikte olması beklenir.

1 Temmuz 20x5'teki muhasebe kayıtları şu şekildedir;

Borçtaki faizin birikmiş ayrılmıştır.

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	29,167
Birikmiş faiz	29,167
15 gün için %7'den ayrılan borçtaki faiz	

Swaptaki birikmiş ayrılmıştır.

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	330
Nakit	330
15 gün için swaptaki ayrılan birikmiş faiz	

15 Eylül '0x5'teki muhasebe kayıtları şu şekildedir;

15 Eylülde kredideki kupon ödenir ve swapın ikinci dönemi ayarlanır.

Borçtaki faizin tanımlanması

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	175,000
Nakit	175,000
3 aylık %7'den borçtaki faiz	

Swapın nakit ayarı

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	127,000
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	125,000
Nakit	2,000
Swapın ayarı: 3 aylık %5'ten alım ve %5.080'den ödeme	

Bu iki işlem vade için %7.08 faize (örneğin, %5.08 değişken oran + %2 kredi kar oranı olan faiz farkı) eşit olan maliyetleri finanse etmek için toplam 177,000 İngiliz sterlinine mal olur.

İleriki çeyrek için swaptaki değişken oran, üç aylık %5.28 swap oranına ayarlanmıştır.

15 Aralık 20x5'teki muhasebe kayıtları şu şekildedir;

15 aralıkta kredideki kupon ödenir ve swapın üçüncü dönemi ayarlanır.

Borçtaki faizin tanımlanması

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	175,000
Nakit	175,000
3 aylık %7'den borçtaki faiz	

Swapın nakit ayarı

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	132,000
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	125,000
Nakit	7,000
Swapın ayarı: 3 aylık %5'ten alım ve %5.28'den ödeme	

Bu iki işlem vade için %7.28 faize (örneğin, %5.28 değişken oran + %2 kredi kar oranı olan faiz farkı) eşit olan maliyetleri finanse etmek için toplam 182,000 İngiliz sterlinine mal olur.

İleriki çeyrek için swaptaki değişken oran, üç aylık %5.79 swap oranına ayarlanmıştır.

31 Aralık 20x5'teki geriye dönük verimlilik testi şu şekildedir;

Geriye dönük test için 30 Haziran 20x5'teki gibi aynı metot kullanılır. A şirketinin risk yönetim politikalarının gerektirdiği gibi verimlilik testi kümülatif olarak dolar denkleştirme metodu kullanılarak uygulanır.

Tablo 13: Geriye Dönük Verimlilik Testi

31 Aralık 20x5'teki geriye dönük verimlilik testi							
Swaptaki nakit akışları	15/3/20x6	15/6/20x6	15/9/20x6	...	15/12/20x8	15/3/20x9	Toplam
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Esneklik eğrisindeki değişken bölüm	(120,625)	(144,165)	(145,666)	...	(159,157)	(160,654)	
Net nakit akışları	(16,458)	(19,165)	(20,666)	...	(34,157)	(35,654)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(16,265)	(18,671)	(19,844)	...	(28,605)	(29,386)	(308,922)
Orijinal esneklik eğrisindeki net makul değer							0
Net makul değerdeki değişim (kümülatif)							(308,922)
Borçtaki nakit akışları							
Nakit akışları	(104,167)	(125,000)	(125,000)	...	(125,000)	(10,125,000)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(102,943)	(121,776)	(120,028)	...	(104,681)	(8,345,128)	(9,692,833)
Orijinal esneklik eğrisindeki net makul değer							(10,000,000)
Net makul değerdeki değişim (kümülatif)							307,167
Verimlilik							%-100.6

Sonuç: 31 Aralık 20x5'te sona eren dönem için hedge, yüksek verimliliktedir.

31 Aralık 20x5'teki muhasebe kayıtları şu şekildedir;

Bonodaki birikmiş faizin tanımlanması

Kredideki 15 gün için birikmiş faiz tanımlanmıştır.

İngiliz sterlini'nde	
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	29,167
Birikmiş faizler	29,167
15 gün için %7'den borçtaki faiz	

Swapın makul değer değişimlerinin tanımlanması

	İngiliz sterlini
Swapın net makul değeri	(308,922)
15 gün için sabit %5 alımdaki birikmiş faiz	20,589
15 gün için %5.79 değişken ödemedeki birikmiş faiz	(23,842)

Swapın 31 Aralık 20x5'teki brüt makul değeri	(312,175)
Swapın 30 Haziran 20x5'teki brüt makul değeri	(161,514)

31 Aralık 20x5'te makul değerinde bulunan değişim	(150,661)

Swap brüt makul değerinde kaydedilmiştir (örneğin, birikmiş faizi içerir).

İngiliz sterlini'nde	
Diğer işlem gelirleri ve giderleri – verimsizlik	147,408
Finansal maliyetler – faiz harcamaları	3,253
Türevsel enstrümanlar	150,661
Makul değer hedgei – swapın makul değerindeki değişim	

Hedgelenen öğeye makul değer ayarı

Hedge hesaplamaları için bütün kıstaslar 31 Aralık 20x5'te sonlanan döneme denk gelmektedir ve makul değer hedge hesaplamaları uygulanabilir.

	İngiliz sterlini
30 Haziran 20x5'teki borcun makul değer ayarı	160,970
31 Aralık 20x5'teki borcun makul değer ayarı	307,167

Borcun net makul değerindeki değişim	146,197

Borcun satışa arz edilen miktarı hedgelenen riskin makul değerindeki değişim için ayarlanır (örneğin, swap esneklik eğrisindeki net makul değer değişimi). Girdiler şöyledir:

İngiliz sterlini'nde	
Diğer finansal borçlar – borçlar	146,197
Diğer işlem gelirleri ve giderleri – verimsizlik	146,197
Makul değer hedge – hedge riskine denk düşen, borcun makul değerindeki değişim	

Hedge %100 verimli olmadığında, 1,211 İngiliz sterlinin (147,408 İngiliz sterlini – 146,197 İngiliz sterlini) olan verimsizliği kar veya zararda belirtilir. En iyi uygulama, yukarıda gösterildiği gibi, “diğer işlem gelirleri ve giderleri”ndeki verimsizliği göstermektir.

31 Aralık 20x5'teki ileriye dönük verimlilik testi şu şekildedir;

Hedge başlangıcındaki gibi aynı metot kullanılır.

Tablo 14 - İleriye Dönük Verimlilik Testi

31 Aralık 20x5'teki ileriye dönük verimlilik testi							
Swapın nakit akışları	15/3/20x6	15/6/20x6	15/9/20x6	...	15/12/20x8	15/3/20x9	Toplam
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Esneklik eğrisindeki değişken bölüm	(120,625)	(144,165)	(145,666)	...	(159,157)	(160,654)	
Net nakit akışları	(16,458)	(19,165)	(20,666)	...	(34,157)	(35,654)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(16,265)	(18,671)	(19,844)	...	(28,605)	(29,386)	(308,922)
Kaydırılmış sıfır kupon eğrisi							
Sabit bölüm	104,167	125,000	125,000	...	125,000	125,000	
Esneklik eğrisi+%1 deki değişken bölüm	(120,625)	(168,030)	(169,520)	...	(182,917)	(184,403)	
Net nakit akışları	(16,458)	(43,030)	(44,520)	...	(57,917)	(59,403)	
Sıfır kupon eğrisi +%1 deki indirilmiş nakit akışları	(16,233)	(41,740)	(42,466)	...	(47,176)	(47,511)	(556,044)
							(247,122)
Borçtaki nakit akışları							
Nakit akışları	(104,167)	(125,000)	(125,000)	...	(125,000)	(10,125,000)	
Sıfır kupon eğrisindeki indirilmiş nakit akışları	(102,943)	(121,776)	(120,028)	...	(104,681)	(8,345,128)	(9,692,833)
Sıfır kupon eğrisi +%1 deki indirilmiş nakit akışları	(102,742)	(121,253)	(119,231)	...	(101,818)	(8,097,959)	(9,426,135)
							266,698
Verimlilik							%-92.7

Sonuç: Hedge yüksek verimlilikte olması beklenir.

Test ve muhasebe girdileri hedge ilişkisinin geriye kalan bütün vadesi boyunca aynı biçimde uygulanır.

Tablo 15: Test ve Muhasebe Girdilerinin Hedge İlişkisinin Geriye Kalan Bütün Vadesi Boyunca Uygulanma Şekli

Muhasebe girdilerinin özeti	Gelir tablosu	Diğer işlem gelir ve giderleri – verimsizlik						
							160,970	
				161,184	330			147,408
	Finansal maliyetler – faiz harcamaları		125,000		29,167 330	125,000	125,000	
			175,000 114,059	29,167 330		175,000 127,000	175,000 132,000	29,167 3,253
Bilanço	Nakit		175,000			175,000 2,000	175,000 7,000	
		10,000,000	10,941					
	Diğer finansal borçlar – borçlar	10,000,000						
				160,970				146,197
	Birikmiş faiz			29,167				29,167
					29,167			
	Türevsel enstrümanlar			161,514				150,661
		15/3/20x5 Borç Swap	15/6/20x5 Borçtaki faiz Swapin ayarı	30/6/20x5 Borçtaki birikmiş faiz Swapin makul değer değişimi Borçtaki hedge ayarı	1/7/20x5 Borçta saklanan birikmişler Swapte saklanan birikmişler	15/9/20x5 Faiz Swapin ayarı	15/12/20x5 Faiz Swapin ayarı	31/12/20x5 Borçtaki birikmiş faiz Swapin makul değer değişimi Borca hedge ayarı

5.2 İleri Tarihli Sözleşme Kullanarak Döviz Kuru Riskine Bağlı Satışa Uygun Sermaye Yatırımlarının Makul Değerindeki Değişimlerin Hedge İşlemi⁹⁹

JKL GbH 1 Ocak 20x1'de Yorkshire Jewellers plc'nin 100,000 hissesini hisse başına £1.00'tan almaktadır ve yatırımı satışa uygun finansal varlık olarak sınıflandırmaktadır. Yorkshire Jewellers sadece Londra Menkul Kıymetler Borsası'nda kayıtlıdır ve şirketteki bütün işlemler İngiliz sterlini cinsinden gösterilmektedir. JKL'nin kullanılan para birimi Euro'dur. JKL kur dalgalanmalarının riskini bu satışa uygun varlıklarda sonraki altı ay üzerinden hedgelemeye karar verir ve döviz kurunun Euro'ya göre €0.62 olduğu(€1.613 : £1) 30 Haziran 20x1'de £100,000 satmak için ileri tarihli sözleşmeye girer. IAS 39.74 ileri tarihli sözleşmenin tam makul değerindeki değişimlerin hedgede yansıtılmasına(verimsizliğin olması gerektiği durumlarda) veyahut sadece verimsizliğin olmaması gerektiği spot fiyatlardaki herhangi bir değişimin etkisine müsaade eder; fakat spot ile ileri tarihli oranın arasındaki fark hedgein ömrü üzerinden kar veya zararda gösterilir.

Aşağıdaki tablo esas bilgiyi özetlemektedir;

Tablo 16: Özet Bilgiler

Tarih	Hisse fiyatı (£)	€'ya göre £ cinsinden spot oranı	30/6/20x1'de dolan sözleşmenin €'ya göre £ cinsinden ileri tarihli oranı
1/1/20x1	1	0,6	0,62
31/3/20x1	1,5	0,65	0,66
30/6/20x1	2	0,7	0,7

⁹⁹ Ernst&Young, Foreign Currency Hedges and Hedges of Net Investment In Foreign Operations- In According to IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement, s. 130

XYZ' nin hedge kayıtları aşağıdaki gibidir:

Tablo 17: Hedge Kayıtları

Risk yönetim amacı ve hedge işleminin doğal riski	Hedge işleminin amacı satışa uygun sermayeyi güvenli bir şekilde altı aylık bir dönem için döviz kuruna karşı hedgelemektir. Yabancı para birimi riskinin izole edip hedgeleyerek JKL sadece Yorkshire Jewellers'taki holdinginin sermaye fiyatı riskini kabul etmeye çabalamaktadır.
Belirleme tarihi	1 Ocak 20x1
Hedge enstrümanı	Döviz kurunun Euro'ya göre £0.62 olduğu 30 Haziran 20x1'de £100,000 satmak için ileri tarihli sözleşme
Hedge edilen öge	İleri tarihli sözleşme, yabancı döviz kuru riskine bağlı Yorkshire Jewellers'taki satışa uygun sermayenin makul değerindeki değişimleri hedgeleme gibi düzenlenmiştir.
Hedge verimliliği nasıl değerlendirilecek	Hedge verimliliği, satışa uygun menkul kıymetin makul değerindeki değişimleri içeren spot orandaki toplam değişimler üzerinden £100,000'nin asıl maliyetiyle(veya daha azsa makul değeriyle) karşılaştırılarak değerlendirilir. İleri tarihli oran ve spot oran arasındaki farktaki değişimler hedge verimliliğini değerlendirmeye dâhil edilmez ve doğrudan kazançlara kaydedilir. Başka hiçbir verimsizlik beklenmez çünkü ileri tarihli sözleşmenin tahmini miktarı hisselerdeki cari yatırıma denk gelmektedir. £100,000'un altında hisselerin makul değerindeki herhangi bir farklılık hedge verimliliğini değerlendirmeyi etkiler. Eğer böyle bir azalma oluşursa, hedge oranı ayarlanır. Sözleşmedeki karşı tarafın kredi riski sürekli gözlemlenir.
Hedge verimliliği nasıl ölçülecek	İleri tarihli sözleşme, değişikliklerin doğrudan gelir tablosunda gösterilmesiyle makul değerden taşınır. Ek olarak, hedgelenen yabancı döviz kurundaki değişimlere bağlı hedgelenen satışa uygun yatırımların makul değerindeki değişimlerin oranı doğrudan kazançlara yansıtılır. Hedge'in ömrü üzerinden €5,377 zarar başlangıçtaki spot/ileri tarih farklılığı dikkate alınarak kazançlara yansıtılır ((£100,000/0.60)-(£100,000/0.62)).

Tarih	Hisselerin toplam £ değeri <u>(18)</u>	Hisselerin Euro'ya göre tekrar ölçülmüş değeri <u>(19)</u>	Satışa uygun menkul kıymetlerdeki kazanç	İleri tarihli oranlarda ki kümülatif değişimler	İleri tarihli sözleşme makul değeri (%6' dan indirilmi ş) (€)	Spottaki değişim	İleri tarihteki değişim
1/1/20x1	1100	1166,667	-	-	-	-	-
31/3/20x1	1150	2230,769	664,102	99,775 <u>(20)</u>	99,631	112,82	(3,190)
30/6/20x1	200	2285,714	554,945	118,433 <u>(21)</u>	118,433	110,99	77,444

(18) hisse sayısı x hisse fiyatı

(19) hisselerin toplam £ değeri / spot oran

(20) (£100,000/0.62) – (£100,000/0.66)

(21) (£100,000/0.62) – (£100,000/0.70)

1 Ocak 20x1'de JKL aşağıdaki günlük defter girişlerini kaydetmiştir:

----- / -----

Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırı 166,667

Nakit 166,667

Yorkshire Jewellers'ı almak için cari yatırım

----- / -----

31 Mart 20x1'de sonlanan çeyrek için herhangi bir günlük defteri kaydetmeden önce, JKL hisse fiyatındaki değişimlerle ilgili Yorkshire Jewellers'ın makul değerindeki herhangi bir artış (veya azalış) oranını ve döviz kurundaki değişimlerle ilgili oranı kararlaştırmak için analiz uygulamalıdır. Böylece, JKL aşağıdaki analizi hazırlar:

Kar olarak hisse fiyatındaki değişimlerin sonucu	76,923
((£150,000 - £100,000)/ 0.65)	
Zarar olarak döviz kuru oranlarındaki değişimlerin sonucu	(12,821)
((£100,000/0.65) – (£100,000/0.60)), spot oranda ölçüldü	

Toplam kar	64,102

31 Mart 20x1’den itibaren ileri tarihli sözleşmenin makul değeri €9,631’ydi. €12,821 zarar ve €9,631 kar arasındaki fark, verimlilik incelemelerinin dışında tutulan ileri tarihli oran ile spot oran arasındaki farkta olan değişimin sonucudur. Bu hariç tutulan fark kazançlarda hesaplanmaktadır.

Aşağıdaki günlük defter girdileri JKL tarafından 31 Mart 20x1’de kaydedildi.

----- / -----	
Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırım	76,923
Sermayenin farklı elemanı	76,923
Satışa uygun yatırımın menkul fiyatındaki değişimi hesaplamak için.	
----- / -----	
Yatırımdaki kur zararı	12,821
Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırım	12,821
Döviz kurundaki değişimlere bağlı satışa uygun yatırımın makul değeriindeki değişimi hesaplamak için.	
----- / -----	

----- / -----

İleri tarihli sözleşme 9,631

İleri tarihli sözleşmedeki kar 9,631

İleri tarihli sözleşmenin makul değerindeki değişimi hesaplamak için.

----- / -----

30 Haziran 20x1'deki gibi JKL benzer bir analiz uygular.

Hisse fiyatındaki değişimlerin sonucu olan kar **71,429**

((£200,000 - £150,000)/0.70)

Esas £100,000 bakiyedeki spot oranlar tarafından **(10,989)**

ölçüldüğü gibi döviz kuru oranlarındaki değişim

sonucu olan zarar

((£100,000/0.70) – (£100,000/0.65))

Önceki dönemde marjinal £50,000 bakiye **(5,495)**

artışındaki spot oranlar tarafından ölçüldüğü

gibi döviz kuru oranlarındaki değişim sonucu olan zarar

((£50,000/0.70) – (£50,000/0.65))

Toplam kar

54,945

30 Haziran 20x1'e kadarki çeyrekte, ileri tarihli sözleşmenin makul değeri €8,802 artmaktadır (€18,433 - €9,631).

Aşağıdaki günlük defter kayıtları JKL tarafından 30 Haziran 20x1'de kaydedildi:

----- / -----

Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırım 71,429

Sermayenin farklı elemanı 71,429

Satışa uygun yatırımın menkul fiyatındaki değişimi hesaplamak için.

----- / -----

Yatırımdaki kur zararı 10,989

Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırım 10,989

Hedgelenen öge gibi gösterilen yatırımın bu parçası üzerindeki döviz kurundaki

Değişimlere bağlı satışa uygun yatırımın makul değerindeki değişimi hesaplamak için

(örneğin, esas £100,000yatırımdaki kur zararı).

----- / -----

Sermayenin farklı elemanı 5,495

Satışa uygun finansal varlıklardaki yatırım 5,495

Yatırımın parasal varlık olmaması aksi halde kar veya zarar vasıtasıyla

tekrar dönüştürülmesinden itibaren menkullerde döviz kuru hedgei

(örneğin, ilk çeyrekte oluşan marjinal £50,000 menkul artışı üzerindeki

kur zararı) olarak adlandırılanın parçası olarak değerlendirilmeyen

satışa uygun finansal varlıkların makul değerindeki geriye kalan değişimi

hesaplamak için.

----- / -----

----- / -----

İleri tarihli sözleşme 8,802

İleri tarihli sözleşmedeki kar 8,802

İleri tarihli sözleşmenin makul değerindeki değişimi hesaplamak için.

----- / -----

Nakit 18,433

İleri tarihli sözleşme 18,433

İleri tarihli sözleşmenin ayarlamasını hesaplamak için.

----- / -----

Tablo 18: Hedge Verimliliği

Hedge işleminin verimliliği	<p>JKL, İngiliz sterlininin Euro karşısındaki zayıflığının hoş olmayan etkilerini izole ederek ve bu zararı hedgeleyerek hiçbir hedgein olmaması durumuna göre, IAS39'un parçası olarak sermayenin farklı elemanlarındaki Yorkshire Jewellers menkul kıymet yatırımının yükselişinin büyük yüzdelerde olduğunu göstermiştir. Hiçbir ileri tarihli sözleşme yapılmaması durumundaki €119,047 (€285,714 - €166,667) yerine €142,857'lük kümülatif kar kaydedilmiştir. İleri tarihli sözleşmenin ileri tarihli birimleriyle(örneğin, başlangıçtaki spot/ileri tarih değer farkı) ilgili olarak €5,377 zarar, gelir tablosuna yansıtılmıştır.</p>
-----------------------------	---

5.3 Forward İle Hedge Uygulama Örneği¹⁰⁰

K firması, A.O hisse senedi fiyatlarının artacağını, L Firması ise azalacağını tahmin etmektedir. Bu iki firma E bankası aracılığı ile nominal değeri 1000 TL olan 10 adet A.O hisse senedinin her birinin 11000 TL'den alım satımına ilişkin bir forward sözleşmesini 15.02.2000' de imzalamıştır. Sözleşmenin vadesi 15.08.2000 olarak belirlenmiştir. Sözleşmede K firması alıcı, L Firması satıcı durumundadır. Taraflar arası bankaya %0,1 komisyon vereceklerdir.

Taraflar birbirlerini tanıdıklarından forward sözleşmesinin garantisi olarak teminat verme, alma gereğini duymamışlardır. Sözleşmeyle ilgili giderlerin toplamı olan 80 TL'nin yarısını alıcı, yarısını satıcı ödeyecektir. Bir hisse senedinin cari değeri sözleşmenin yapıldığı tarihte 10500 TL sözleşmenin vadesi sonunda 13000 TL dir.

Taraflar sözleşmeyi riskten korunmak amacıyla yapmışlardır.

İstenilen: Yukarıdaki bilgileri esas alarak cari değer yöntemlerine göre;

- 1) K Firması
- 2) L Firmasının hisse senedi forwardına ait muhasebe kayıtlarını yapınız.

1)Alıcı K Firmasının kayıtları;

-----	15.02.2000	-----
920 Forwardan Borçlular	110000	
L Firması		
921 Forwardan Alacaklar	1100000	
K Firması		
Sözleşme Kaydı		
-----	/	-----

100 Örtten İpek – Örtten Remzi, Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları, ANKARA 2001, s 47

----- 15.02.2000 -----

180 Gelecek Aylara Ait Giderler	5000
329 Diğer Ticari Borçlar	5000

Cari değer sözleşme değeri arasında meydana gelen olumsuz farkın (primin) kaydı (110.000 – 105.000 = 5.000)

----- 15.02.2000 -----

653 Komisyon Giderleri	115,5
100 Kasa	115,5

Aracı Bankaya %0,1 komisyon ve %5 BSMV ödenmesi kaydı

----- 15.02.2009 -----

770 Genel Yönetim Giderleri	40
191 İndirilecek KDV	6,8
100 Kasa	46,8

Sözleşme giderinin yarısı ile %7 KDV ödenmesinin kaydı

----- 15. 08. 2000 -----

127 Diğer Ticari Alacaklar	25000
380 Gelecek Aylara Ait Gel.	25000

Cari değerle arasında meydana gelen olumlu farkın kaydı (130.000 – 105.000=25.000)

----- 15. 08. 2000 -----

110 Hisse Senetleri	110000
100 Kasa	110000

Hisse senetlerinin satın alınmasının kaydı

----- 15.08.2000 -----

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler	25000
180 Gelecek Aylara Ait Gid.	5000
649 Menkul Kıymet Satış Karı	20000

Dönem ayırıcı hesapların kapatılması ve farkın ilgili sonuç hesabına alınması

----- 15. 08 .2009 -----

980 Vergiye Tabi Olmayan Gel. Borcu. Hs.	20000
981 Vergiye Tabi Olmayan Gel.	20000

Vergi mevzuat ile uyulmama kaydı

----- / -----

----- 15. 08. 2000 -----	
329 Diğer Ticari Borçlar	5000
110 Hisse Senedi	20000
127 Diğer Ticari Alacaklar	25000

Forward kaynaklı ticari alacak ve ticari borç hesaplarının kapatılması ve farkın hisse senetlerinin cari değerlemesinde kullanılması

----- 15. 08. 2000 -----	
921 Forwarddan Alacaklılar	110000
K Firması	
920 Forwarddan borçlar	110000
L firması	
Sözleşmenin İptali	

----- / -----

2) Satıcı L Firmasının kayıtları

----- 15.02.2000 -----	
920 Forwardan Borçlular	110000
L Firması	
921 Forwardan Alacaklar	1100000
K Firması	

Forward Sözleşmesinin Kaydı

----- 15.02.2000 -----	
653 Komisyon Giderleri	115,5
100 Kasa	115,5
Aracı Bankaya %0,1 komisyon ve %5 BSMV ödenmesi kaydı	

----- 15.02.2000 -----	
770 Genel Yönetim Giderleri	40
191 İndirilecek KDV	6,8
100 Kasa	46,8
Sözleşme giderinin yarısı ile %7 KDV ödenmesinin kaydı	

----- / -----

----- 15. 02. 2000 -----

127 Diğer Ticari Alacaklar 5000

380 Gelecek Aylara Ait Gel. 5000

Cari değerle arasında meydana gelen olumlu farkın kaydı (110000 – 105000=5000)

-----15.08.2000 -----

180 Gelecek Aylara Ait Giderler 25000

329 Diğer Ticari Borçlar 25000

Cari değer sözleşme değeri arasında meydana gelen olumsuz farkın (primin) kaydı (130.000 – 105.000 = 25.000)

----- 15.08.2000 -----

380 Gelecek Aylara Ait Gelirler 5000

655 Menkul Kıymet Satış Zararları 20000

180 Gelecek Aylara Ait Gid. 25000

Dönem ayırıcı hesapların kapatılması ve olumsuz farkın ilgili sonuç hesabına alınması

----- 15. 08. 2000 -----

329 Diğer Ticari Borçlar 25000

127 Diğer Ticari Alacaklar 5000

110 Hisse Senedi 20000

Forward kaynaklı ticari alacak ve ticari borç hesaplarının kapatılması ve farkın hisse senetlerinin cari değerlemesinde kullanılması

----- 15. 08. 2000 -----

100 Kasa 110.000

110 Hisse Senetleri 85000

645 Menkul Kıymet Satış Karı 25000

Hisse senetlerinin satış karı

----- / -----

SONUÇ

Dünya para ve sermaye piyasalarında görülen hızlı gelişmeler – Bretton Woods Ödemeler Sisteminin çöküşünün ardından esnek kur sistemine geçiş, petrol fiyatları, uluslar arası ticarete konu olan mal fiyatlarındaki değişkenliğin artışı ve faiz hadleri paritesi, enflasyon olgusu, monetarist politikalar, globalizasyon ve teknolojik gelişmeler – firmaların risklerini daha iyi yönetebilmesi açısından finans mühendisliği gibi bir dalın gelişmesine neden olmuştur. Bu kapsamda işletmelerin karşı karşıya kaldıkları mali riski yok edebilmek için forward, futures, swap ve opsiyon gibi türev ürünler mali risk yönetiminde kullanılmaya başlanmıştır.

Tüm bu gelişmelerin sonucunda firmaların başarılı olma ve ayakta kalmalarının temel noktası en ucuz işgücüne, gelişmiş üretim teknolojilerine ve etkin pazarlama yöntemlerine sahip olmakla birlikte, mali riskin de çok iyi yönetilebilmesi bağlı olmuştur. İşletmelerde mali risklerini (döviz kuru, faiz oranı, emtia fiyatları ve hisse senedi fiyatlarındaki değişkenliği) yönetebilmek için “hedging“ olarak adlandırılan risk yönetim uygulamalarını hayata geçirmeye başlamışlardır.

Hedging yöntemleri başlangıçta çakıştırma, geciktirme, hızlandırma, eşleştirme, döviz sepetleri gibi firma içi hedging yöntemleri ile sınırlı iken zamanla bu yöntemlerin yetersiz kalmış ve işletmelerin piyasalara yönelerek organize ve tezgah üstü piyasalarda işlem gören türev ürünlerini de kullanmaya başlamasına sebep olmuştur. Başlangıçta sadece basit forward kontratlarının alınıp satılması ile başlayan piyasa işlemleri zamanla swap, opsiyon ve futures sözleşmeler ininde alınıp satılması ile birlikte karmaşık hale gelmiştir.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak hedging kapsamında alınıp satılan türev ürünlerin işletmelerin mali tablolarına doğru ve eksiksiz bir şekilde yansıtılabilmesi sorunu da baş göstermiştir. Özellikle Çok Uluslu İşletmelerin kullandığı muhasebe ve denetim işlemleri, yatırımcılar ve yatırım analistlerini yeni sorunlarla karşı karşıya getirmiştir. Bu sorunların gerisinde ülke muhasebe sistemlerindeki farklılıklar yatmaktadır. Bu sorunların önüne geçilebilmesi amacı ile “Uluslararası Muhasebe

Uyumlaştırması (International Accounting Harmonization)”, sonraları “Muhasebe Standartlarının Yakınsanması (Convergence o Accounting Standards)” yaklaşımları kapsamında çeşitli öneriler getirilmiştir.

Uyumlaştırma, IASB tarafından oluşturulan IAS/IFRS’ler vasıtası ile uygulamaya geçirilmiş, zaman içerisinde uluslararası alanda IASB tek yetkili kuruluş olarak genel kabul görmüştür. Günümüzde birçok işletme IASB’nin standartlarını kullanmakta, bu standartlara göre hazırlanmış finansal tablolar birçok ülke tarafından kabul görmektedir. IASB tarafından hazırlanan standartlar kimi ülkelere ulusal muhasebe düzenlemeleri için “temel” kabul edilmiş, kimi endüstrileşmiş veya gelişmekte olan ülkelere kendi standartlarını oluştururken uluslararası bir ölçü (benchmark) olarak kabul edilmiştir. (AB ve IOSCO O’NUN, IFRS uygulamalarına ilişkin destek ve uygulama kararları ve FASB’nin standartlarını IAS/IFRS ile yakınlaştırma kararı, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan son düzenleme ile 2005 tarihi itibarıyla halka açık tüm şirketler konsolide finansal tablolarını IFRS’e uygun hazırlaması, Avustralya’da hükümet IFRS’in Avustralya GAAP’ı olarak kabul edilmesi konusunda bir öneriyi incelemeye alması)

IASB,1989 yılında finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve bu araçlara ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması konusunda kapsamlı bir standart geliştirmek amacıyla bir proje başlatmış, proje daha sonra iki aşamaya bölünmüştür. İlk aşama olan kamuyu aydınlatma ve mali tabloların sunumu çalışmaları Mart 1995 tarihinde tamamlanmış ve IAS 32 "Finansal Araçlar: Kamuyu Aydınlatma ve Sunum" kabul edilmiştir. Projenin ikinci aşamasını oluşturan finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin çalışmalar ise Aralık 1998 tarihinde tamamlanmış ve IAS 39 " Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilmesi ve Değerlemesi" kabul edilmiştir.

Bu standart finansal varlık ve yükümlülüklerin muhasebeye yansıtılması, değerlendirilmesi ve söz konusu varlık ve yükümlülüklerle ilgili kamuya açıklanması gereken bilgiler hakkında düzenlemeler getirmiştir.

Benzer bir şekilde FASB da 133 numaralı standardı yayınlamıştır ve bu

standartın amacı da risk yönetim stratejilerine açıklama getirmek, böylece finansal tablolar şirketin riske maruz kalmasını azaltarak verimliliklerini yansıtmaktır.

Her iki standart kapsamında Hedging muhasebesinin amacı türev araçlarının ve hedge edilen riskin etkilerini raporlayarak hedging faaliyetinin sonuçlarını yansıtmaktır. Hedge muhasebesi işletmelere türev araçları için standart muhasebe işlemlerini geçersiz kılmaktadır ayrıca aktif ve pasifleri defter değerine göre düzenlemektedir. Bu bağlamda tüm finansal aktif ve pasifleri beş kategoride sınıflandırılmaktadır be bu sınıflandırma da finansal enstrümanların muhasebeleştirildikten sonra nasıl ölçümlendiği (gerçeğe uygun değere veya itfa edilmiş değere göre mi) ve gerçeğe uygun değerindeki değişimlerin nerede (gelir tablosunda veya özkaynaklarda mı) raporlandığına göre belirlenmektedir.

Hedging muhasebesinin en önemli noktası Hedge hesaplarının değerlendirilebilir, hedge işleminin verimliliğinin sürdürülebilir olmasıdır. Bunun sonucu olarak Hedge ilişkisinin ölçüldüğü dönemler itibari her zaman yüksek verimlilikte olduğu kanıtlanmalıdır. Bu kapsamda ileriye yönelik olarak, başlangıçta ve vadesi boyunca makul değerdeki değişimler ve hedge enstrümanının nakit akışları, makul seviyedeki değişimleri veya hedgelenen ögenin nakit akışlarıyla denkleşmesi konusunda yüksek verimliliğe sahip olması beklenir. Geriye dönük olarak, her raporlama döneminde ölçülen hedge yüksek verimliliğe sahip olmalıdır, bundan dolayı denkleştirmenin cari seviyesi %80–125 aralığında olmalıdır. Söz konusu her iki testin sonucuna bağlı olarak ta hedge hesaplamasının devam edip etmeyeceği kararına varılır.

Hedge hesaplarını değerlendirmek için hedge ilişkisinin temel gereksinimlerinden biri hedge ilişkisinin başlangıcında hazırlanmış resmi hedge belgelendirmesidir. Resmi belgelendirme; hedge yüklenmek için kurumun risk yönetim amacı ve stratejisi, hedge' in çeşidi, hedgelenen belirli riski, hedge enstrümanını, hedgelenen ögeyi, İleriye ve geriye dönük olarak verimlilik nasıl değerlendirildiğini içerecek şekilde olmalıdır.

Hedging muhasebesi açısından açıklığa kavuşturulması gereken temel

noktalardan biride gerçeğe uygun değer (fair value) kavramıdır. Bu kavram IAS tarafından “bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar” şeklinde tanımlanmıştır. FASB ise “cari piyasada, aralarında muvazaalı bir ilişki bulunmayan bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın ya da yükümlülüğün değişimine konu olan tahmini fiyattır” şeklinde tanımlamıştır. IASB ve FASB’nin gerçeğe uygun değer ifadesine ilişkin olarak yapmış olduğu açıklamalar incelendiğinde gerçeğe uygun değer kavramının aktif bir piyasada, karşılıklı pazarlık ortamında ortaya çıkan bir fiyat olduğu görülmektedir.

IASB’ın halen yürürlükte olan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımı kısmen veya tamamen kullanılmaktadır. Bu standartlar incelendiğinde GUD’nin belirlenmesinde öncelikle piyasa fiyatının esas alındığı, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin olarak piyasa fiyatına ulaşılamaması durumunda, GUD’ un benzer varlıkların piyasa fiyatlarından hareketle tespit edileceği görülmektedir. Piyasa fiyatının güvenilir olmaması durumunda ise GUD’nin uygun değerlendirme teknikleri (NBD, opsiyon fiyatlaması vb.) kullanılarak belirlenebileceği belirtilmektedir.

Hedge işleminin gelir tablosu üzerindeki etkisi ise şu şekilde özetlenebilir. Eğer hedge işlemi yüksek verimlilikte ise hedge enstrümanının makul değerindeki değişim hedge belgelendirmesiyle uyum içinde üç olası bileşene ayrıştırılır: verimli bileşen, verimsiz bileşen ve dışlanan bileşen. Bu kapsamda; hedgein verimli kısmı hedgelenen öge gibi gelir tablosunda (nakit akışı ve net yatırım hedgelerinin sermayeden geri kazandırıldıktan sonra) aynı yerde görünür. hedgein verimsiz kısmı sıkça gelir tablosunun “diğer gelir ve harcamalar” kısmına kaydedilmeli. Bazen, eğer verimsiz kısım faiz oranındaki hareketlere bağlıysa kurumlar hedgein verimsiz kısmını “faiz gelir ve harcamaları” kısmına kaydetmelidir. Hedgein dışlanmış kısmı ise sıkça gelir tablosunun “diğer gelir ve harcamalar” kısmında kaydedilmelidir.

KAYNAKÇA

AĞCA Ahmet – AKTAŞ Rafet, Uluslararası **Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartları İMKB’ de Yer Alan Firmaların Finansal Tablolarını Nasıl Etkiledi?** , Dumlupınar Sosyal Bilimler Dergisi, Ağustos 2007

AKALIN Nevruz, **Türev Araçların Taşıdığı Risklerin Ortaya Konmasında Kamuyu Aydınlatma Düzenlemelerinin Yeri ve Önemi – Yeterlilik Etüdü**, Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Muhasebe Standartları Dairesi

Aksel Ayşe, **Risk Yönetimi Aracı Olarak Futures Piyasaları Yapısı, İşleyiş Mekanizması ve Bazı Ülke Örnekleri**, ANKARA: SPK Yayınları, Yayın No: 21, s

Akgüç Öztin, **Finansal Yönetim**, İstanbul, Avcıol Basım – Yayın, 1998, 7. baskı

Aktaş Rafet - Deran Ali , " **Fair Value" Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi**

Alıcı İlke , “ **The Impact of Foreign Currency Derivatives on Firm Value: The Case Of Turkey**” April 2008

Aslan, S., (2004). **Global Muhasebe Sürecinde Yakınsama Eğilimleri**, MUFAD, Sayı:23, Temmuz

Baş Melih; ‘Toplumsal Risk Yönetimi ‘ , AD Business – Notebook Dergisi, Mayıs 1998, s 21 – 24

Chastney, J.G., (1976). “**On to International Accounting**”, **Accountancy**, July..

Donal E. Fischer and Ronald J. Jordan, **Security Analysis and Portfolio Management**, 5th edit., New Jersey:Prentice-Hall Int. Inc. 1991

Erdoğan Engin, **Küreselleşme Sürecinde Uluslar arası Ticaretin Finansmanı ve Türkiye Uygulaması** ; 6. Uluslar arası İşletmecilik Kongresi, ' 2000 li yıllarda İşletmecilik ve Eğitimi, Antalya 1998

Ernst&Young, **Foreign Currency Hedges and Hedges of Net Investment In Foreign Operations- In According to IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measuremnet**

Eyüboğlu AYŞE, , **Futures Piyasaları, Sermaye Piyasası Kurumları Yayınları**

FASB, "**Statement of Financial Accounting No:80, Accounting for Futures Contracts**" **Journal of Accountancy**, (December 1984), s 174

FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series (June 1998)

Floyd A. Beams – Joseph H. Anthony – Robin P. Clement – Suzanne H. Lowengohn, **Advanced Accounting**, 8. Edition , Prentice Hall

G. Robert SMITH, Gary WATERS and Arlette C. WILSON: "**Improved Accounting for Derivatives and Hedging Activities**", **Derivatives Quarterly** (Fall 1998)

Gökşenli Emine Şule, Döviz **Dayalı İşletmelerde Futures Piyasaları'nda Döviz Kuru-İşlem Riskinden Korunma (Hedging) Teknikleri ve Bir Uygulama**

Gücenme, Ü., (2000). "**Küreselleşmede Muhasebe Standartları**", MUFAD, Sayı:5, Ocak.: 7.

Gürdal, K., (2006). "**Muhasebe Dünyasından Haberler**", **Muhasebe ve Denetime Bakış**", Ekim

IASC: “New IASC Europe Convention a Single Market in European Accounting” (Seminer Notları), Published by International Financial Exhibitions Ltd. (September 2000)

International Accountin Standarts 39, **FINANCIAL INSTRUMENTS; Recognition and Measurement**

Jack Clark Francis, **Management of Investments**, New York: Mc Graw Hill Book Company, 1998

Jeffrey B. Wallace, **Derivative Accounting; Hedging Under Fas 133**, Greenwich Treasury Advisors

Karaşin Gültekin , Sermaye Piyasası Analizleri , SPK Yayın No:4 Ankara

Kaya İdil, Galatasaray Üniversitesi, **FASB – IAS Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru.**

Mısırlıoğlu, I.U, **Finansal Araçların Finansal Tablolara Alınması ve Değerlemesine İlişkin Temel İlkeler**, Muhasebe Dünyası Dergisi, MÖDAV, 1–31 (2005).

OECD, **Accounting Standart Harmonization No:6, New Financial Insturuments**, Paris, 1991

Orin M. Kurland , ' **The Rise of Financial Risk Management**', **Risk Management, Vol:39, No:9** (September 1992)

ÖRTEN Remzi– ÖRTEN İpek, **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, 2001

Parlakkaya Raif, **Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe**

Uygulamaları, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı 2005

PWC, IAS 39- Achieving Hedge Accounting in Practice, December 2005

RAMÍREZ Juan, Accounting for Derrivatives; Advanced Hedging Under IFRS, 2007

Sarıkamış Ceyhun, 2000, **Sermaye Pazarları, Alfa Yayınları**, İstanbul, s 180

Sevil, G., **Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy Var Hesaplamaları**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir. s 10

Seyidoğlu Halil, **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Ankara, Güzem Yayınları,1992

Tecer Meral, **İşletmelerde Sermaye Maliyeti**, Ankara, TODAİ Yay, 1980

Tim S. Champbell ve William A. Kracaw, **Financial Risk Management, Fixed Income and Foreign Exchange**. Harper Collins Collage Publisher, New York.1993

Timurçin Deniz, **Faiz Haddi ve Döviz Kuru Riskine Karşı Uygulanan Finansal Korunma (Hedging) Teknikleri ve Türk Bankacılık Sistemindeki Uygulamalar**, Ankara 200, s 10

TSPAKB, Türev Araçlar, Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasalarının İşleyişi, Türev Araçlarla Arbitraj ve Korunma, 2002

TSPAKB, Sermaye Piyasası Faaliyetleri Türev Araçlar Lisansı Eğitimi; MUHASEBE TAKAS VE OPERASYON İŞLEMLER, Aralık 2002

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, **Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 39) Hakkında Tebliğ Sıra No: 41**

Usta Öcal, **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, İzmir, Anadolu Matbaacılık, 2002

EK 1: ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI

UFRS 1	Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması
UFRS 2	Hisse Bazlı Ödemeler
UFRS 3	İşletme Birleşmeleri
UFRS 4	Sigorta Sözleşmeleri
UFRS 5	Satış İçin Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler
UFRS 6	Maden Kaynakların Araştırılması ve Değerlendirilmesi
UFRS 7	Finansal Araçlar : Dipnotlar
UFRS 8	Faaliyet Bölümleri
UMS 1	Mali Tabloların Sunumu (Revize)
UMS 1	Mali Tabloların Sunumu
UMS 2	Stoklar
UMS 7	Nakit Akım Tablosu
UMS 8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
UMS 10	Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Hususlar
UMS 11	İnşaat Sözleşmeleri
UMS 12	Vergilendirme
UMS 14	Bölümlere Göre Raporlama
UMS 16	Maddi Duran Varlıklar

UMS 17	Kiralama Sözleşmeleri
UMS 18	Hâsılat
UMS 19	Personele Sağlanan Faydalar
UMS 20	Devlet Hibelerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarına İlişkin

Açıklamalar

UMS 21	Yabancı Para Kurlarındaki Değişikliklerin Etkileri
UMS 23	Borçlanma Maliyetleri
UMS 24	İlişkili Taraflar İle İlgili Açıklamalar
UMS 26	Emeklilik Fayda Planlarına İlişkin Muhasebeleştirme ve Finansal Raporlama
UMS 27	Konsolide Mali Tablolar ve Bağlı Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi
UMS 28	İştiraklerdeki Yatırımlar
UMS 29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
UMS 31	İş Ortaklıklarındaki Katılım Paylarının Finansal Raporlaması
UMS 32	Finansal Araçlar: Sunum ve Kamuoyuna Açıklama
UMS 33	Hisse Başına Kar Payı
UMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
UMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
UMS 37	Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar
UMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
UMS 39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme
UMS 40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

UMS 41 Tarım

YORUMLAR

UFYK1 Mevcut Faaliyetlere Son Verme, Yenileme ve Benzer Yükümlülüklerle İlişkin Değişiklikler

UFYK 2 Kooperatif İşletmelerde ve Benzer Araçlardaki Üye Payları

UFYK 4 Bir Sözleşmenin Finansal Kiralamayı Kapsayıp, Kapsamadığının Belirlenmesi

UFYK 11 UFRS 2 - Grup İçi ve İşletmenin Geri Satın Alınan Kendi Hisselerine İlişkin İşlemler [1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir]

UFYK 12 Hizmet İmtiyaz Anlaşmaları [1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girecektir]

UFYK 13 Müşteri Bağlılık Programları [1 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girecektir]

UFYK 14 UMS 19 - Tanımlanmış Fayda Planı Varlıklarındaki Limitler, Asgari Fonlama Zorunlulukları ve Aralarındaki Bağlantı [1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girecektir]

SYKT 27 Yasal Bir Kiralama Şekli Gerektiren İşlemlerin Değerlendirmesi

SYKT 29 Kamuya Açıklama- Hizmet İmtiyaz Anlaşmaları